

Wat zijn de economische prestaties van Almere in de kenniseconomie?

De balans van

Ontstaat er meer balans tussen wonen en werken?

Kennisstad Almere

Wat is de bijdrage van Almere Kennisstad geweest?

Eindrapport

Staat Almere als kennisstad op de kaart?

(036) 539 99 95

Hebt u vragen?

raadsgriffie@almere.nl

Wilt u reageren?

www.almere.nl/rekenkamer

Meer informatie?

Gemeente Almere

Wat zijn de economische prestaties van Almere in de kenniseconomie?

De balans van

Ontstaat er meer balans tussen wonen en werken?

Kennisstad Almere

Wat is de bijdrage van Almere Kennisstad geweest?

Eindrapport

Staat Almere als kennisstad op de kaart?

Inhoudsopgave

Deel 1

Rekenkamer Almere: De balans van Kennisstad Almere

Voorwoord		1
Hoofdstuk 1	Het onderzoek	3
Hoofdstuk 2	Conclusies en aanbevelingen	9
Verantwoording		13
Bijlagen		
	1. Brief van de Rekenkamer inzake verzoek tot wederhoor	15
	2. Reactie van het College op het conceptrapport	16
	3. Reactie van de Stichting Almere Kennisstad op het conceptrapport	21
	4. Overzicht van alle 29 Kennisstadprojecten	23
	5. Overzicht van uitgebrachte projectevaluaties	30
	6. Geraadpleegde bestuurlijke documenten	31

Deel 2

Nyfer deelonderzoek 1: Almere Kennisstad

Deel 3

Nyfer deelonderzoek 2: Projecten in publiek-private samenwerking

Voorwoord

Dit rapport bevat het verslag van het eerste beleidseffectiviteitsonderzoek dat de lokale Rekenkamer van Almere sinds de invoering van het duale bestel in 2004 heeft uitgevoerd. Eerdere onderzoeken richtten zich met name op de doelmatigheid van interne processen en procedures binnen de gemeentelijke organisatie.

De rechtmatigheid, doelmatigheid en doeltreffendheid van het gevoerde bestuur evalueren is de taak van de lokale Rekenkamer. Wanneer niet af en toe wordt teruggekeken, kan immers niet worden vastgesteld of er ook vooruitgang is geboekt. Vanuit dat perspectief verricht de Rekenkamer haar onderzoeken. Het doel hiervan is dat de lessen die getrokken kunnen worden op basis van het verleden, de beslissingen ten aanzien van het te voeren beleid beter onderbouwen. In theorie versterkt dit het publiek vertrouwen in de lokale overheid. Met kennis achteraf is het echter makkelijk oordelen. Er is een risico dat het oordeel over het verleden de aanbevelingen voor de toekomst overvleugelt. Niet het lerend vermogen, maar het politiek afrekenen komt dan centraal te staan. Dit ondermijnt echter juist het gezag en vertrouwen in de (lokale) overheid. De doelstelling waarmee de lokale Rekenkamer is ingesteld, wordt dan niet gehaald. Dat kan worden voorkomen als raad, college, ambtelijke organisatie en Rekenkamer in het politieke proces hun rol nemen en zuiverheid in het behandelingsproces betrachten.

Het beleid dat door de gemeente Almere sinds de tweede helft van de jaren negentig wordt gevoerd onder de noemer 'Kennisstad Almere' staat in dit rapport centraal. Een kennisstad bestaat echter niet in fysieke zin. Iedereen heeft er wel een beeld bij, maar je kunt er niet naar toe gaan. Het is een denkbeeld, een ambitie, bedoeld om te mobiliseren en te profileren. De Rekenkamer heeft voor het werkelijke Almere gekeken wat de economische ontwikkeling in de kenniseconomie en de ontwikkeling van het hoger onderwijs over de afgelopen jaren zijn geweest. Verder heeft de Rekenkamer de activiteiten van de Stichting Almere Kennisstad onderzocht. Dit heeft geleid tot twee deelonderzoeken, die beide in opdracht van de Rekenkamer zijn uitgevoerd door Onderzoeksinstituut Nyfer. De rapporten van Nyfer vormen het onderzoeksmateriaal op basis waarvan de Rekenkamer Almere eigen conclusies en aanbevelingen heeft geformuleerd.

De Rekenkamer plaatst dit rapport in het aanreiken van informatie voor een aantal belangrijke beleidsbeslissingen die de gemeenteraad momenteel op het gebied van economie, onderwijs en wonen moet nemen. Het Economisch Actieplan, de Structuurvisie, de Investeringsimpuls Flevoland-Almere, het Convenant Hoger Onderwijs, de aanleg van glasvezelnetwerken, de ontwikkeling van de Noordvleugel van de Randstad en de dubbelstad Almere-Amsterdam raken in meer of mindere mate allemaal aan het onderwerp van dit onderzoek.

Het gaat bij de beoordeling van het beleid om het vinden van balans tussen verleden, heden en toekomst. Almere is op zoek naar balans. Balans tussen wonen en werken. Tussen *suburb* of satellietstad van Amsterdam en 'complete stad' met een eigen identiteit. De Rekenkamer wil met dit rapport een brug tussen heden en verleden slaan en hoopt daarmee een bijdrage te leveren aan nieuw beleid gericht op de ambitie om van Almere een complete stad te maken.

Namens de Rekenkamercommissie Kennisstad Almere,

Ciska van Rijn,
Voorzitter

1.1 Aanleiding en afbakening

Onder de titel 'De turbo aan' presenteerde de gemeente Almere begin 2002 het Economisch stimuleringsprogramma 2002-2006. Dit programma verving de nota 'Werk maken van economie'. De gekozen beleidsstrategie was mede gebaseerd op het advies 'Groeien in balans' van het Expertforum onder leiding van prof.dr. A. van der Zwan uit 2001. De centrale doelstelling luidde:

Wonen en werken moeten in balans worden gebracht. Vanuit een integrale visie op de ontwikkeling naar een complete stad zal het aantal banen moeten toenemen tot een niveau waarop voor iedere Almeerder die wil werken in de stad zelf een baan beschikbaar is. Dit betekent dat tot 2030 de werkgelegenheid zal moeten groeien met gemiddeld 5.000 banen per jaar.¹

Om dit doel te bereiken dienen:

- 1. excellente vestigingsvoorwaarden voor bedrijvigheid te worden gecreëerd, waaronder nadrukkelijk begrepen goede sociale en economische infrastructurele voorzieningen;*
- 2. bestaande bedrijven en instellingen als de grootste producenten van banen te worden geaccordeerd bij verdere groei en ontwikkeling;*
- 3. nieuwe vooraanstaande bedrijven en instellingen te worden aangetrokken ter versterking van het aanzien en attractiviteit van de stad.*

De ICT-sector werd als kansrijk marktsegment voor groei in Almere aangemerkt. Tevens werd de uitvoering van het programma Almere Kennisstad als 'van wezenlijk belang' voor het realiseren van de economische doelstellingen benoemd.

Het economisch beleid is voor de gemeente Almere van groot belang en keert regelmatig terug op de agenda van de gemeenteraad. Ook voor de komende jaren liggen er verschillende nieuwe beleidsinitiatieven op dit terrein. Dit is voor de Rekenkamer aanleiding geweest om een evaluatie te verrichten naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het gevoerde beleid. De Rekenkamer heeft besloten het onderzoek te richten op de lokale kenniseconomie en daarbij het aantrekken van op ICT-gerichte bedrijvigheid, het aantrekken van hoger onderwijs en de projecten in het kader van Almere Kennisstad centraal te stellen.

De keuze van de onderzoeksonderwerpen betekent dat de vestiging van het SARA reken- en netwerkdiensten en de aanleg van een glasvezelnetwerk in Almere niet expliciet in dit onderzoek zijn betrokken. Belangrijke overweging daarbij is geweest dat hierover eerdere interne evaluaties zijn verschenen (zie bijlage 5) en dat de aanleg van het gemeentelijke glasvezelnetwerk in 2005 in de gemeenteraad uitgebreid is besproken. Dit laatste heeft geleid tot een motie waarin duidelijk is verwoord onder welke voorwaarden het college de verdere uitrol van glasvezel kan vormgeven. Tevens is vastgesteld dat een eventuele gemeentelijk (co-)investering moet worden goedgekeurd door de gemeenteraad.

1.2 Het kennisstadbeleid; Van I-visie naar Stichting Almere Kennisstad

In 2000 deed de gemeente Almere mee met het Kenniswijkproject dat werd gestart vanuit het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Uiteindelijk verkreeg Eindhoven de subsidie voor het pilotproject, maar het meedingen leidde in 2001 tot de nota 'I-visie van Almere; geïntegreerd projectvoorstel Kenniswijk en Programma E-city'. In de I-visie staan de interne en externe ICT-strategie van de gemeente Almere centraal. De interne strategie bestond uit het gemeentelijke dienstverleningsprogramma (E-city), de interne ICT-bedrijfsvoering en de ontwikkeling van E-democracy-projecten. De externe strategie richtte zich op de ontwikkeling van het Kenniswijkconcept tot een Kennisstad. Onderdeel hiervan was het starten van concrete projecten om dit initiatief samen met marktpartijen vorm te geven. Een pilotproject om op kleine schaal een glasvezelnet aan te leggen hoorde bij deze strategie. Naast infrastructuur werden innovatieve projecten voor het stimuleren en verspreiden van het gebruik van nieuwe IT-technologieën van belang geacht. Een gemeentelijke initiatiefgroep kreeg de taak om een PPS-constructie voor te bereiden die zou moeten zorgen voor de uitvoering van projecten in het kader van Almere Kennisstad.

In 2001 en 2002 vonden de eerste twee projectrondes onder gemeentelijke regie plaats. In 2003 verscheen de nota 'Oprichting en bekostiging Stichting Almere Kennisstad'. Kern van deze nota was het bedrijfsplan van de Stichting Almere

1. De beleidsdoelstelling van een gemiddelde groei van 5000 banen per jaar is overigens bijgesteld naar 4000 banen en vervolgens voor 2004 naar 2500 banen en voor 2005 naar 3000 banen.

Kennisstad, die de projecten over zou nemen en nieuwe projecten zou initiëren. De gemeente stelde 502.500 euro voor de bureaunkosten in de periode 2003 t/m 2006 beschikbaar en hevelde het resterende programmabudget van 800.000 euro over. In maart 2003 nam het college kennis van de derde ronde projectvoorstellen. Er werd tevens Europese subsidie aangevraagd. Dit resulteerde in 2004 in een vierde ronde van projecten die voornamelijk dankzij de Europese subsidie konden worden uitgevoerd. Het uiteindelijke resultaat is de realisatie van 29 projecten. Onderstaand overzicht geeft de omvang van de financiële geldstroom van deze 29 projecten weer. In de bijlage staat een overzicht van alle 29 kennisstadprojecten.

Tabel 1: Geldstromen projecten Stichting Kennisstad op hoofdlijnen

Geldstroom	In euro	Percentage
Subsidie gemeente aan Stichting	2.984.802,-	29%
Co-financiering e-boat	3.959.946,-	38%
EU-gelden	1.077.541,-	10%
Gelden overige partijen	2.394.616,-	23%
Totaal	10.416.905,-	100%

Bron: Gemeente Almere

In onderstaand overzicht worden de bureaunkosten van de Stichting Almere Kennisstad vermeld. Tot slot staat in de bijlagen bij dit rapport een overzicht van alle relevante bestuurlijke documenten in de periode vanaf de I-visie uit 2001 tot en met het Economisch Actieplan 'Groeï in goede banen' uit 2006.

Tabel 2: Bureaunkosten Stichting Almere Kennisstad

Begroting jaar	Lasten	Bijdrage gemeente Almere	Subsidie-%	Rechtsvorm
1 juli 2001 t/m 31 december 2001	158.093,00	158.093,00	100%	Project gemeente
1 januari 2002 t/m 31 december 2002	522.227,00	522.227,00	100%	Project gemeente
1 januari 2003 t/m 31 december 2004 ²	698.444,00	502.500,00	72%	Project gemeente/ Stichting
1 januari 2005 t/m 31 december 2005	336.397,00	198.590,00 ³	59%	Stichting
1 januari 2006 t/m 31 december 2006	326.000,00	267.700,00 ⁴	82%	Stichting
Totaal	2.041.161,00	1.649.110,00	81%	

Bron: Gemeente Almere

1.3 Beleidsbeschrijving

Welke hoofd- en subdoelstellingen kenmerken het beleid "Kennisstad Almere"? Het schema op de volgende pagina bevat de ambities en de hoofd- en subdoelen van het economisch beleid in relatie tot de doelstelling om van Almere een complete stad te maken. Onderdeel van het beeld van een complete stad is de ambitie om Almere als kennisstad te profileren. Het creëren van een aantrekkelijk vestigingsklimaat is daarbij van belang. Ook wil de gemeente met de uitbreiding van het hoger onderwijs de kennisinfrastructuur van de stad te versterken ten aanzien van het onderwijsaanbod, het innovatief vermogen en wetenschappelijke ontwikkeling en onderzoek. Hiermee wordt beoogd bij te dragen aan het vestigingsklimaat, de arbeidsmarkt en werkgelegenheid (Beleidsnota Onderwijs 2005-2010).

In het schematisch overzicht zijn aan de linkerzijde de harde doelstellingen op het gebied van economie, wonen, werken en leren weergegeven. Het beleid dat de gemeente zelf uitvoert richt zich met name op deze linkerzijde van het schema. Aan de rechterzijde zijn de zachte doelstellingen op het gebied van het bevorderen van het gebruik van (potentiële) nieuwe ICT-toepassingen gepositioneerd. De Stichting Almere Kennisstad richt zich vooral op deze zijde van het schema. Tussen de doelen aan de linker- en rechterzijde zijn de middelen gepositioneerd. ICT heeft een infrastructuur nodig waarlangs gegevens kunnen worden uitgewisseld. Dit zijn de reguliere telefoon- GSM- en kabelnetwerken, maar ook nieuwe netwerken als UMTS en glasvezel. Ook de realisatie van het internetknooppunt is in de

2. In de jaren 2003 en 2004 heeft de overgang naar de oprichting van de Stichting plaatsgevonden. Ten behoeve van een overzichtelijke presentatie zijn deze twee jaren samengevoegd.
3. Hier is sprake van een via de provincie Flevoland ontvangen EPD-subsidie ("blijven innoveren") van 98.590,- en een extra gemeentelijke overbruggingsbijdrage van 100.000,-
4. Betreft EPD-subsidie ("blijven innoveren")

kern van het schema geplaatst. De balans tussen hard en zacht moet het hoofddoel van het beleid, Almere als een complete stad, dichterbij brengen.

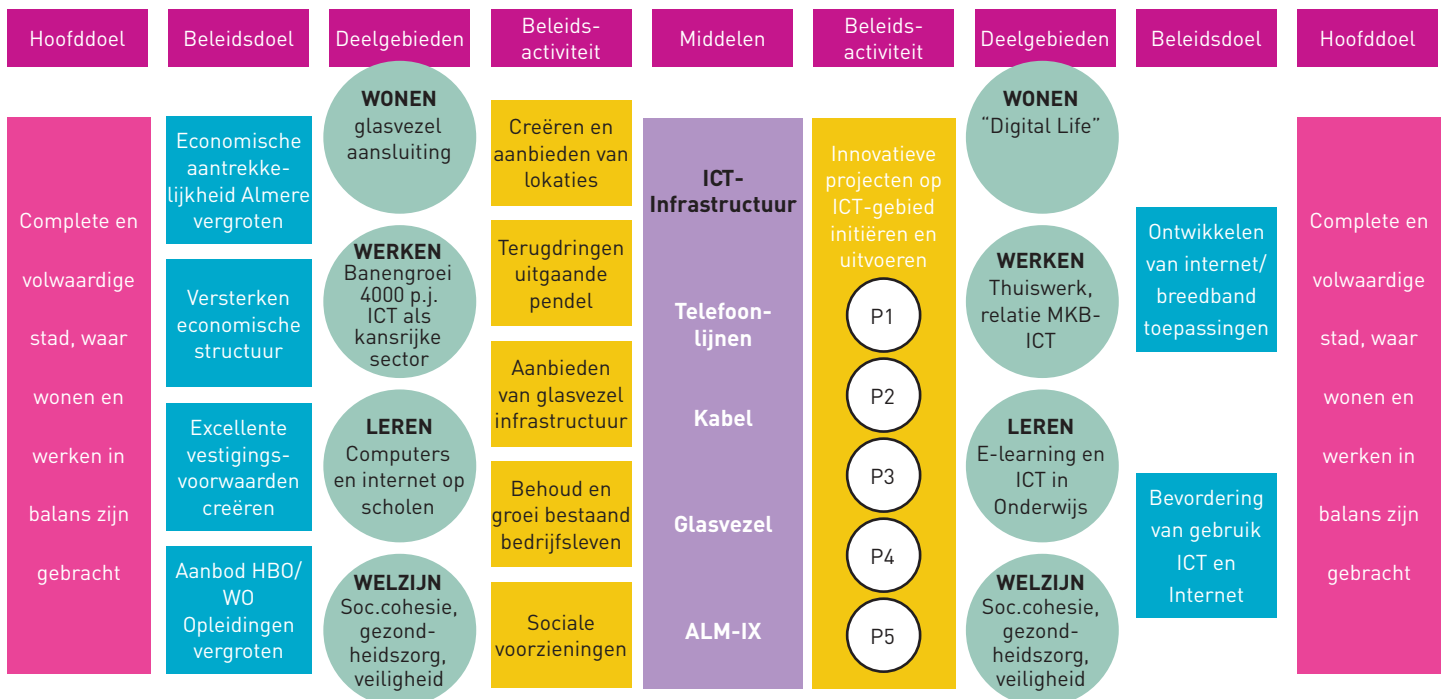
Samengevat zijn onder de brede ambitie om Almere als kennisstad op de kaart te zetten verschillende beleidslijnen te onderscheiden. De drie beleidsonderwerpen waar de Rekenkamer zich op richt (het economisch beleid, het beleid van de I-visie en het hoger onderwijs) kunnen als volgt worden beschreven:

1. Het economisch beleid moet de banengroei in Almere faciliteren door het creëren van excellente vestigingsvoorwaarden voor bedrijven. Glasvezelnetwerken, onderwijsvoorzieningen en aantrekkelijke woonmilieus ondersteunen dit beleid. Binnen het

economisch beleid is de ICT-sector geïdentificeerd als kansrijke branche om als motor voor de gewenste werkgelegenheidsgroei te fungeren.

2. Het beleid van de I-visie richt zich op de bevordering van het gebruik van ICT door hiervoor allerlei projecten te ontwikkelen. Met dat oogmerk is de Stichting Kennisstad Almere opgericht. Een hulpconstructie om als motororganisatie de ontwikkeling van internet/breedbanddiensten aan te jagen en het gebruik van ICT en Internet te bevorderen. De Stichting initieert en voert ICT-projecten uit op de gebieden wonen, werken en leren en welzijn.
3. Het beleid gericht op het vergroten van het aanbod van hoger onderwijs in Almere. Mede ter bevordering van het vestigingsklimaat.

Ambitie: Almere Kennisstad. Creatief en innovatief op ICT-gebied

"Harde" Infrastructuur en randvoorwaarden

"Zachte" ICT-innovaties voor gebruikers

1.4 Het onderzoeksplan en de vraagstelling

Na vaststelling van de globale onderzoeksopzet en de benoeming van de leden van de Rekenkamercommissie Kennisstad door de gemeenteraad heeft de Rekenkamer een onderzoeksplan opgesteld. Op basis van de gemaakte beleidsbeschrijving heeft de Rekenkamer besloten het onderzoek te splitsen in twee deelonderzoeken. Het eerste deelonderzoek richt zich op het economisch beleid dat onder de vlag Kennisstad Almere door de gemeente zelf is uitgevoerd. Het tweede deelonderzoek richt zich specifiek op de Stichting Almere Kennisstad en de doelmatigheid en doeltreffendheid van de door deze stichting uitgevoerde projecten. Hieronder volgt een beschrijving van de vraagstelling die de Rekenkamer voor beide deelonderzoeken heeft geformuleerd en een beschrijving van de gekozen onderzoeksmethoden.

Deelonderzoek 1: Effectiviteit economisch beleid Almere Kennisstad

Centraal in dit deelonderzoek staat het beleid om Almere economisch aantrekkelijk te maken voor de vestiging van (ICT)bedrijvigheid. De centrale vraag is: hoe effectief is het kennisstadbeleid van de gemeente Almere?

De evaluatiecriteria en -vragen zijn:

1. De **doorwerking** van het beleid
 - a. Staat Almere als kennisstad op de kaart?
 - b. Is Almere als kennisstad bekend bij bedrijven en aanbieders van opleidingen?
 - c. Speelt de profilering als kennisstad een belangrijke rol in de acquisitie van bedrijven?

2. De **doelbereiking** van het beleid
 - a. Worden doelen op het gebied van banengroei gerealiseerd?
 - b. Neemt het opleidingsaanbod van hoger onderwijs toe?

3. De **doeltreffendheid** van het beleid
 - a. Zijn de resultaten van het beleid in overeenstemming met wat ervan verwacht werd?

Criteria die in dit onderzoek een rol spelen zijn naamsbekendheid, banengroei, bedrijfsvestigingen, realisatie van infrastructuur, vestiging ICT-bedrijven, aanbod van opleidingen, aantal studenten enz.

Als onderzoeksmethode is gekozen voor interviews gecombineerd met een vergelijkende analyse met andere steden. Hierdoor ontstaat een redelijk beeld over de relatieve ontwikkeling van Almere over de afgelopen jaren. Het succes van het beleid, waar heeft Almere het beter of minder goed gedaan, wordt zichtbaar gemaakt.

Deelonderzoek 2: Stimulering ICT-ontwikkelingen via Kennisstad Almere

In het tweede deelonderzoek staan de organisatie en de projecten van de Stichting Almere Kennisstad centraal. De hoofdonderzoeksvragen luiden:

1. Wat is de meerwaarde van de PPS-constructie Stichting Almere Kennisstad?
2. In hoeverre zijn de door de Stichting Almere kennisstad uitgevoerde projecten doelmatig en doeltreffend geweest?

De eerste onderzoeksvraag richt zich op het doel van de publiek-private samenwerkingsconstructie om als project- of aanjaagorganisatie iets tot stand te brengen wat binnen de reguliere organisatie van gemeente en bedrijfsleven niet tot stand zou komen. De onderzoeksmethode bestaat uit *deskresearch* van schriftelijke documenten (statuten, vergaderverslagen, projectvoorstellen, jaarverslagen etc.) en interviews met de belangrijkste *stakeholders* van de stichting.

De tweede onderzoeksvraag richt zich op de doelmatigheid en doeltreffendheid van het beleids- en projectenprogramma. Centraal staat hierbij om per project een kosten/baten-analyse uit te voeren, de mate van doelbereiking en de effecten van het project vast te stellen en, tot slot, de meerwaarde van de stichtingsconstructie in beeld te brengen. Als onderzoeksmethode is gekozen voor een *vergelijkende case-studie* van (minimaal) vijf projecten die door de Stichting Almere Kennisstad zijn uitgevoerd. Het voert te ver buiten deze rapportage om een uitgebreide verhandeling over de methodologische implicaties van een case-study onderzoek te houden. Case-study onderzoek heeft als voordeel dat er, weliswaar op een beperkt aantal waarnemingen, diepgaand onderzoek wordt verricht waarbij met name de verschillende perspectieven van betrokkenen duidelijk naar voren kunnen worden gebracht. Voor de gemeenteraad is het vooral van belang om te realiseren dat de keuze voor deze onderzoeksmethode betekent dat de oordelen en conclusies niet kunnen worden gegeneraliseerd naar de niet onderzochte projecten, omdat er geen sprake is van een representatieve steekproef.

Bij de keuze van de projecten is de Rekenkamer als volgt te werk gegaan. In eerste instantie heeft een selectie plaatsgevonden op basis van de actualiteitswaarde anno 2007 en passendheid binnen het onderzoeksdoel van de Rekenkamer (bijdrage aan economische ontwikkeling, hoger onderwijs en meerwaarde van de Stichting Almere Kennisstad). Eind 2004 heeft de stichting een zelfevaluatie aan het gemeentebestuur gezonden. In dat rapport is een oordeel gegeven over 21 toen afgeronde projecten. De Rekenkamer vindt het weinig zinvol om de rapportage van 2004 in 2007 te evalueren en te beoordelen. Er werden na 2004 nog 8 projecten uitgevoerd, maar geen daarvan had betrekking op hoger onderwijs. Daarom is het project 'Digitaal hoger onderwijs' als negende project aan de groslijst van 8 projecten toegevoegd. Uit deze 9 projecten zijn op basis van onderstaande criteria vijf projecten geselecteerd.

De selectie van het project Digitaal hoger onderwijs is hierboven toegelicht. De projecten @-pointment en Gezondheidsportaal Filmwijk zijn niet geselecteerd, omdat deze zich richten op de ontwikkelingen binnen de gezondheidszorg en derhalve niet binnen de oorspronkelijke afbakening van het onderwerp van onderzoek door de Rekenkamer vallen. Het project Scoren in bedrijfssectoren is weliswaar een onderwijsproject, maar gericht op het VMBO. Infomere en SIAM richten zich beide op de economische ontwikkeling van het bestaande MKB. De keuze is gevallen op Infomere omdat dit project

een grotere financiële omvang kent, zeker als daar de voorloper (Digitale ICT-marktplaats) bij wordt betrokken. De projecten Wijkportaal Literatuurwijk en Web in de wijk vallen in de categorie 'Welzijn' en kennen een groot financieel belang, met name als gevolg van EU-subsidies. De categorie welzijnsprojecten is belangrijk vanuit de doelstellingen en de werkwijze van de Stichting Almere Kennisstad. Om deze redenen heeft de Rekenkamer deze beide projecten geselecteerd. Het financiële beslag van de onderzochte projecten is ruim 2 miljoen euro, hetgeen overeenkomt met ongeveer 20% van het totaal van de kosten van alle 29 projecten.

1.5 Uitbesteding onderzoek

Vanuit zorgvuldigheid en transparantie wordt in dit hoofdstuk stil gestaan bij de keuze om het onderzoek extern te laten uitvoeren. Tijdens het proces van totstandkoming van het onderzoeksplan heeft de rekenkamercommissie zich gerealiseerd dat de commissie onvoldoende capaciteit en toegang tot de benodigde informatiebronnen heeft om binnen een redelijke termijn van 8 tot 12 weken de gegevensverzameling, de analyse- en de rapportagefase te doorlopen. De commissie is daarom op zoek gegaan naar een deskundig, onafhankelijk onderzoeksinstituut dat het door de Rekenkamer zelf ontworpen onderzoek kon en wilde uitvoeren. Uiteindelijk is de Rekenkamer uitgekomen bij onderzoeksinstituut Nyfer uit Breukelen, dat gespecialiseerd is in

Tabel 3: Selectie van projecten

Projectnaam	Categorie	Totale financiële omvang project	Passend binnen onderzoeksdoelstellingen	Geselecteerd
1. Pilot Gezondheidsportaal Filmwijk	Welzijn/gezondheidszorg	235.000,-	nee	nee
2. Web in de wijk	Welzijn	534.500,-	ja	ja
3. @-pointment Flevoziekenhuis	Welzijn/gezondheidszorg	329.400,-	nee	nee
4. Wijkportaal Literatuurwijk	Welzijn	421.630,-	ja	ja
5. Digitaal hoger onderwijs	Leren	212.900,-	ja	ja
6. Scoren in bedrijfssectoren	Leren	194.300,-	nee	nee
7. Infomere (digitale ICT marktplaats)	Werken	330.000,- (150.000,-)	ja	ja
8. Domotion	Werken	510.000,-	ja	ja
9. SIAM	Leren	170.000,-	ja	nee

vraagstukken betreffende de economische ontwikkeling van steden en regio's. Dit onderzoeksinstituut heeft voor de Rekenkamer van de gemeente Delft eveneens een onderzoek verricht naar Delft Kennisstad. De Rekenkamer heeft Nyfer in eerste instantie verzocht om offerte uit te brengen voor het verrichten van het eerste deelonderzoek. Deze offerte is eind januari 2007 ontvangen. De Rekenkamer heeft uitgebreid overwogen om het tweede deelonderzoek zelf te doen. Gelet op de scherpe offerte van Nyfer voor het eerste deelonderzoek is Nyfer verzocht ook een offerte voor het tweede deelonderzoek uit te brengen. Een belangrijk voordeel daarvan is dat betrokkenen bij het beleid één keer geïnterviewd worden en niet meerdere onderzoekers over gedeeltelijk hetzelfde onderwerp te woord hoeven staan. Omdat dit ook een voordeel voor de opdrachtnemer oplevert, is er op de offertes voor beide onderzoeken een korting door de Rekenkamer bedongen. Het onderzoek is binnen het onderzoeksbudget van de Rekenkamer uitgevoerd.

De onderzoekers hebben enige suggesties en aanvullingen op het door de Rekenkamer voorgelegde onderzoeksplan ingediend. Dit heeft ertoe geleid dat de vraagstelling in het eerste deelonderzoek is uitgebreid, omdat Nyfer heeft voorgesteld om het beleid ook te toetsen aan algemene wetenschappelijke inzichten over lokaal economisch beleid. Daarnaast heeft Nyfer voorgesteld om de onderzoeksmethode uit te breiden met een (internet)enquête onder Almeerse bedrijven om zo een beter beeld over de doorwerking van het beleid te kunnen geven.

1.6 Onderzoeksproces

Nyfer is begin maart 2007 met haar onderzoek begonnen. Dit resulteerde in eerste conceptrapportage die op 3 mei 2007 door de Rekenkamer is ontvangen en op 10 mei 2007 door Nyfer aan de Rekenkamer is gepresenteerd. Op 21 mei 2007 heeft de commissie het conceptrapport besproken en haar vragen voor Nyfer geformuleerd. Op 24 mei 2007 is er overleg geweest met Nyfer. Op de gevraagde onderdelen heeft Nyfer het

rapport verduidelijkt. Het eindrapport is op 25 mei 2007 aan de Rekenkamer gezonden. De Rekenkamer heeft dit eindrapport op 31 mei 2007 als invulling van de door de Rekenkamer verstrekte opdracht geaccepteerd.

Vervolgens heeft de Rekenkamer haar eigen oordeel over het rapport van Nyfer gevormd. Daarbij heeft de commissie tevens aanbevelingen aan de gemeenteraad geformuleerd. Dit oordeel en de aanbevelingen zijn opgenomen in het volgende hoofdstuk. Het concepteindrapport van de Rekenkamer, inclusief de onderzoeksrapporten van Nyfer, is begin juni 2007 in het kader van de zogenaamde hoor- en wederhoor aan het college van Almere en de Stichting Almere Kennisstad gestuurd. De reactie van het college werd op 5 juli ontvangen. De reactie van de stichting Almere Kennisstad volgde later. Beide zijn integraal opgenomen in de bijlagen. De ontvangen reacties hebben geen aanleiding gegeven tot inhoudelijke wijzigingen van het rapport. De Rekenkamer heeft besloten om de reactie van het college te betrekken bij de toelichting tijdens de presentatie van het rapport aan de gemeenteraad. De periode juli-augustus is vervolgens gebruikt voor de eindredactie en het opmaken en drukken van de rapportage.

1.7 Opzet van het eindrapport

Dit eindrapport bestaat uit drie delen. Het eerste deel bevat de rapportage van de Rekenkamer. Hoofdstuk 1 bevat de opzet van het onderzoek en de verantwoording over het onderzoeksproces. Hoofdstuk 2 bevat de door de Rekenkamer getrokken conclusies en aanbevelingen. Het eerste deel bevat verder een aantal bijlagen met onderzoeksgegevens en de gewisselde brieven in het kader van de hoor- en wederhoor. Deel 2 en 3 bevatten de onderzoeksrapporten van Nyfer naar aanleiding van de door de Rekenkamer versterkte onderzoeksopdrachten. Van het gehele rapport is tevens een afzonderlijk samenvatting gemaakt, om gemeenteraadsleden kort en bondig te informeren over de inhoud, conclusies en aanbevelingen van dit rekenkameronderzoek.

Conclusies en aanbevelingen Rekenkamer

2.1 Beantwoording van de vragen

De Rekenkamer begint dit hoofdstuk met een samenvattende beantwoording van de gestelde onderzoeksvragen op basis van het door Nyfer verrichte onderzoek.

Deelonderzoek 1

Nyfer concludeert in het eerste deelrapport dat het beleid onvoldoende bij het Almeerse bedrijfsleven, de Almeerse bevolking en buiten Almere heeft doorgewerkt. Daar staat tegenover dat Nyfer constateert dat de beleidsfilosofie, zowel wat betreft het aantrekken van bedrijvigheid als het aantrekken van hoger onderwijs, deugt en door opeenvolgende colleges en gemeenteraden consequent is volgehouden en gesteund. De resultaten vallen voorsnog tegen, maar dit is voor Nyfer geen aanleiding om het beleid als mislukt, ondoelmatig of ondoeltreffend aan te merken.

Deelonderzoek 2

Nyfer concludeert dat de oprichting van de Stichting Almere Kennisstad op zich een zinvolle constructie was, maar dat de stichting niet als een zuivere vorm van publiek-private samenwerking (PPS) heeft gefunctioneerd. De financiële bijdrage van marktpartijen is beperkt geweest. De stichting is effectief geweest in het uitlokken van innovatieve projecten en heeft haar rol adequaat ingevuld. De vijf onderzochte projecten zijn echter geen van allen een succes geweest. Nyfer wijt dit tekort aan effectiviteit en doelmatigheid voornamelijk aan het feit dat het onvoldoende is gelukt om marktpartijen ook financieel te laten participeren in de onderzochte projecten. De transparantie tussen gemeente en stichting is voor verbetering vatbaar.

De Rekenkamer onderschrijft de conclusies van Nyfer en kan zich vinden in de daarop gebaseerde aanbevelingen. De rol als opdrachtgever en de onafhankelijke positie van de Rekenkamer betekent echter dat het zowel voor het college als de gemeenteraad inzichtelijk moet zijn hoe de Rekenkamer het onderzoek en de conclusies van Nyfer waardeert en welke aanbevelingen de Rekenkamer daartoe ten behoeve van de gemeenteraad zelfstandig formuleert.

2.2 Conclusies Rekenkamer Almere

Deelonderzoek 1: Het economisch beleid

Goed beleid, maar een tot op heden tegenvallend resultaat. Zo kan in het kort de conclusie van het eerste deelrapport worden samengevat. Almere kent de sterkste banengroei van Nederland, maar de woon-werkbalans verandert nauwelijks. Dit oordeel moet echter wel worden genuanceerd, want de beleidsopgave ten aanzien van de scheve woon-werkbalans is in Almere ook het grootst. De bestaande onbalans in voorzieningen, infrastructuur en werkgelegenheid is groot. Almere is een uniek project, ligt weliswaar geografisch centraal, maar ook op een eiland. Het kernprobleem is de ontsluiting van Almere in de spits. Hierop heeft Almere zelf geen doorslaggevende slagkracht om de balans de andere kant uit te doen slaan. Het probleem is voor Almere veel nijpender dan voor andere *new towns*.

Er zijn ook aanvullende redenen waarom de resultaten achterblijven. In de eerste plaats speelt de beperkte mogelijkheid van de gemeentelijke overheid om een doorslaggevende invloed uit te oefenen op de lokale economie een belangrijke rol. De conjunctuur zat in de periode 2002-2005 niet mee en de kansrijke ICT-sector moest bekomen van de internethype. De Rekenkamer sluit zich aan bij de conclusie van Nyfer dat van de relatief beperkte middelen die voor het economisch beleid zijn ingezet ook geen 'economische wonderen' verwacht mogen worden.

De Rekenkamer concludeert dat gegeven de mogelijkheden en middelen Almere het economisch niet slecht heeft gedaan. Bovendien komt het voorzieningenniveau met het nieuwe stadscentrum en de uitbreiding van bijvoorbeeld het ziekenhuis op een peil dat past bij een stad van 200.000 inwoners. Kritiekpunt is dat er meer had kunnen worden ingezet op profilering. In het nieuwe Economisch Actieplan is dat ook onderkend. De ambities van het beleid waren en blijven onverminderd hoog. Het mag dan geen verbazing wekken dat het resultaat, mede in het licht van de mogelijkheden die de gemeente heeft, lager uitvalt.

Deelonderzoek 1: Aantrekken hoger onderwijs

De intenties en ambities van het beleid zijn goed. Toch valt de ontwikkeling van hoger onderwijs in Almere met iets meer dan 1000 studenten tegen. Ook hier spelen meerdere oorzaken een rol. De investering en de risico's die een onderwijsinstelling moet nemen om zich in een andere, nieuwe plaats, zonder een al aanwezige studentenpopulatie te vestigen zijn hoog. Ook op dit beleidsterrein geldt dat de rijksoverheid daarbij een belangrijke rol speelt. Almere kan de horizon in het beleid wel verbreden door ook in te zetten op particuliere initiatieven en zich minder afhankelijk op te stellen van de Hogeschool van Amsterdam en Universiteit van Amsterdam.

Deelonderzoek 2: Innovatie/projectsubsidies

Nyfer concludeert met betrekking tot de vijf onderzochte projecten dat er sprake is van vijf maal een ondoelmatig en vijf maal een ondoeltreffend project. Slechts in twee gevallen is er sprake van een voldoende mate van doelbereiking. Dit is een hard oordeel. De vraag is echter hoe erg dit oordeel is? Zoals Nyfer opmerkt, hoeft niet ieder project van de Stichting Almere Kennisstad per definitie een succes te zijn. Het betreft projecten met een innovatief karakter. Dan kan een project ook mislukken.

De cruciale vraag is of 'zaaigeld'⁵ ook leidt tot het oogsten van (maatschappelijke) effecten. Op zichzelf kan aan het ontstaan en ontwikkelen van enkel leereffecten ook een zelfstandige waarde worden toegekend, maar zover wil de Rekenkamer niet gaan. Er worden met gemeenschapsgeld projecten gestart, waarvan uiteindelijk toch verwacht mag worden dat dit enig duurzaam effect heeft in de zin van voorzetting zonder subsidie (interne doorwerking) of uitstraling naar andere organisaties die het project overnemen of verder doorontwikkelen (externe doorwerking). Indien men aan het leereffect toch een zelfstandige waarde toekent, dan zou zich dit moeten vertalen in een verbetering van organisatie (projectcontrol) en aanpassing van voorwaarden aan innovatiesubsidies bij opvolgende projecten.

De conclusie van de Rekenkamer op basis van het onderzoek door Nyfer is dat met de subsidiëring van de vijf onderzochte projecten onvoldoende effect is bereikt en dat de kosten niet in verhouding

hebben gestaan tot de baten. Naar het oordeel van de Rekenkamer is dit vooral het gevolg van onvoldoende betrokkenheid en onvoldoende cofinanciering door de partners van Almere Kennisstad in de projecten. Dit had de stichting als ontvanger en doorgever van gemeenschapsgeld tot het inzicht kunnen brengen dat de gepleegde investeringen niet zouden leiden tot duurzame maatschappelijke effecten. De gemeente had als subsidieverstrekker hier vooraf via een subsidieregeling of via een subsidiebeschikking op kunnen sturen door ondermeer aan de elementen van cofinanciering, betrokkenheid van partners en gefaseerde uitbetaling eisen te stellen. Hiermee had voorkomen kunnen worden dat projecten enkel worden gestart en in de lucht gehouden vanwege de aanwezigheid van de subsidiegelden en dat 'zaaigeld' eindigt in 'zo gewonnen, zo geronnen'.

Deelonderzoek 2: Meerwaarde PPS/Stichting Almere Kennisstad

Nyfer concludeert dat de Stichting Almere Kennisstad niet als een echte PPS-constructie heeft gefunctioneerd. De Rekenkamer sluit zich bij deze conclusie aan. Het is gestart als een overheidsproject, het leek veelbelovend, maar uiteindelijk is het een overheidsproject gebleven en in 2007 eigenlijk ook nog meer geworden. De gemeente betaalt uit eigen middelen de apparaatskosten, detacheert meerdere ambtenaren en de innovatiegelden zijn afkomstig van de provincie Flevoland. In plaats van publiek-private samenwerking is het beter om te spreken over een stichting die overheidsprojecten uitvoert in samenwerking met marktpartijen.

De gekozen stichtingsvorm bevordert niet de transparantie in het verkeer tussen raad en college met betrekking tot de besteding van gemeenschapsgelden. De Rekenkamer is op zichzelf niet tegen een dergelijke constructie maar de relatie moet wel transparant en zakelijk zijn. Nyfer concludeert dat tussen stichting en college regelmatig bestuurlijk verkeer heeft plaatsgevonden. In de relatie tussen college en raad schiet de constructie echter tekort. In de subsidiebijlage bij jaarrekeningen komt de stichting niet voor. De stichting wordt ook niet aangemerkt als een Verbonden Partij, hetgeen de verhouding met de gemeente als belangrijke geldschietter ook niet duidelijk maakt. Natuurlijk

5. Zie de raadsbrief van 14 december 2004 inzake de projectevaluatie van de Stichting Almere Kennisstad (raadsbrief 2004/107)

is er met zoekwerk op verschillende plaatsen informatie terug te vinden in jaarrekeningen en bijlagenboeken, maar dat is naar het oordeel van de Rekenkamer niet te kenschetsen als transparante bestuurlijke verantwoording. In dit opzicht voldoet de gekozen constructie naar het oordeel van de Rekenkamer niet.

2.3 Aanbevelingen

Deelonderzoek 1: Het economisch beleid

1. De Rekenkamer beveelt de gemeenteraad aan om de ambitie van een complete stad vast te houden. Eigenlijk kan dat ook niet anders. Met het Economische Actieplan, het convenant Hoger Onderwijs en de Investeringsimpuls Almere-Flevoland liggen er nieuwe mogelijkheden. De kunst zal zijn om niet plan op plan te stapelen maar tot acties te komen. Tevens is het van belang om tegenover hoge ambities wel realistische verwachtingen te koesteren. Het behouden van focus in het beleid, alsmede het voorkomen van jaarlijks aanpassen van de (lange termijn) werkgelegenheidsdoelstelling komen de geloofwaardigheid van het beleid ten goede. De Rekenkamer attendeert de gemeenteraad op het door Nyfer gesignaleerde risico dat het Economisch Actieplan met elf benoemde kansrijke marktsegmenten mogelijk te hoog gegrepen is.
2. De scheve woon-werkbalans die er nu is, zal voorlopig wel blijven bestaan. Om hierin verandering te brengen is voor de gemeente nog niet zo eenvoudig. Strategisch gezien kan er mogelijk minder vanuit de eigen autonome positie (*the inner circle*) en meer vanuit netwerken en samenwerken (ook met het al in Almere aanwezige lokale en internationale bedrijfsleven) worden gehandeld. Een succesvolle doorontwikkeling van Almere vereist echter ook een inspanning van de rijksoverheid. Mogelijk kan er uit het Noordvleugelverband rendement worden gehaald, maar een samenwerkingsverband kan op termijn alleen succesvol zijn als er een duidelijk gemeenschappelijk belang is (bijvoorbeeld het binnenhalen van extra financiering) en de bereidheid bij betrokken partijen bestaat om vervolgens iets voor zichzelf op te geven ten behoeve van het hogere doel.

3. Naast het netwerken in regionaal verband beveelt Nyfer aan om ook het netwerken in lokaal verband met het lokale bedrijfsleven te versterken. Uit economisch onderzoek komt volgens Nyfer naar voren dat met name de lokale sterktes de aanjager voor de lokale economie zijn. De keuze voor ICT past goed bij de in Almere bestaande sterktes.
4. Met betrekking tot de aanleg van glasvezel sluit de Rekenkamer zich aan bij de conclusie van Nyfer dat snelle internetverbindingen steeds meer een standaardvoorziening zullen zijn en geen onderscheidende vestigingsfactor. Er bestaan verschillende, zowel positieve als negatieve, theorieën over de noodzakelijkheid en de wenselijkheid van actieve overheidsparticipatie in de aanleg van glasvezelnetwerken. In het inleidende hoofdstuk heeft de Rekenkamer aangegeven waarom zij niet specifiek op dit onderwerp onderzoek heeft verricht. De Rekenkamer adviseert de gemeenteraad wel om, mede gezien het feit dat de laatste discussie hierover al weer ruim 2 jaar geleden is, zich nog eens door het college te laten informeren over de actuele stand van zaken en na te gaan of het risicovol investeren met een lange terugverdientijd (20-25 jaar) via een 'revolving fund' of via een minderheidsbelang (*'commitment share'*) wel een taak voor de (decentrale) overheid is.

Deelonderzoek 2: Innovatiesubsidies/Project-subsidies

- De raad heeft geen expliciet besluit genomen over de voortzetting van de subsidie aan de Stichting Almere Kennisstad voor de periode 2007-2010. De Rekenkamer beveelt het college aan om dit besluit alsnog ten behoeve van het politieke draagvlak aan de raad voor te leggen en hierbij de volgende punten in acht te nemen:
- Verbind duidelijke voorwaarden aan stimulerings- of innovatiesubsidies ter bevordering van duurzame voorzetting van (innovatieve) projecten.
 - Stel heldere voorwaarden voor cofinanciering door derden en voer vooraf een marktonderzoek uit dat moet aangeven of er onder de doelgroep van een project behoefte aan de dienst c.q. het product bestaat die het project zou moeten realiseren.

- Neem de beleidsterreinen ‘welzijn’, ‘wonen’, ‘werken’ en ‘leren’ nog eens onder de loep en bekijk in hoeverre deze terreinen nu nog actueel zijn bij het ontwikkelen van innovatieve ICT-projecten en in hoeverre dit nog aansluit bij de interesses van marktpartijen om in te investeren. Stel een nieuw beleidsplan voor de Stichting Almere Kennisstad op en biedt dit minimaal ter kennisneming aan de raad aan.

Deelonderzoek 2: PPS/Stichting Almere Kennisstad

1. Een PPS-constructie kan een positieve bijdrage leveren aan de realisatie van doelstellingen van marktpartijen en de overheid, maar dan moet er sprake zijn van een gelijkwaardige inspanning. De Rekenkamer is in dit verband niet overtuigd dat de verbetering van de bestuursstructuur van de stichting automatisch leidt tot een verhoging van de meerwaarde van de gekozen stichtingsconstructie.

2. Bij voortzetting van de huidige stichtingsvorm adviseert de Rekenkamer om te komen tot een duidelijke subsidiebeschikking tussen gemeente en stichting en hierin bovenop hetgeen de subsidieverordening hierover regelt op te nemen:

- De verplichting een begroting en een jaarplan in te dienen
- De verplichting een jaarverslag aan de gemeente te sturen dat is goedgekeurd door een accountant
- De verplichting dat de door de gemeenteraad aangestelde accountant en de gemeentelijke Rekenkamer toegang hebben tot de administratie en de verplichting om desgewenst medewerking te verlenen aan een onderzoek door genoemde instanties

De subsidiepost zou in de jaarrekening inzichtelijk moeten zijn evenals het resultaat van de door de Stichting verrichte inspanningen. Het model van budgetgestuurde contractfinanciering (BCF) zou daartoe overwogen kunnen worden.

Tot slot: Algemene aanbeveling

Het economisch beleid is breed van opzet en raakt aan vele andere beleidsonderwerpen, zoals woonaantrekkelijkheid, onderwijs, cultuur, recreatie, citymarketing, deregulering, vergunningverlening enz. enz. Niet alleen op het terrein van wonen en werken, maar op meerdere onderdelen wijkt Almere af van de landelijke norm, of te wel is er sprake van onbalans. Het is niet reëel om van raadsleden te verlangen het allemaal bij te houden en scherp in beeld te hebben. Het risico dat ontstaat is dat de raad door de bomen het bos niet meer ziet. Op korte termijn is dat politiek vaak best aantrekkelijk. Het wreekt zich echter op de langere termijn, doordat incidentenpolitiek de lange termijn focus vertroebelt. Het is de taak van het college om niet alleen te besturen, maar ook om actief de raad te informeren. Als uitkomst van dit onderzoek zou het college het initiatief kunnen nemen om de raad minimaal één keer per jaar te informeren over de diverse ontwikkelingen bij het in balans brengen van Almere in de richting van een complete stad'. Dit zou het draagvlak voor het beleid (ook bij het publiek en bedrijfsleven) ten goede kunnen komen. Bestuurlijk markeren is ook een onderdeel van profileren. In plaats van de (politieke) salamitactiek die eindigt in ‘een bloedeloze gehaktdag’, kan het streven zijn om samen met de partners van de gemeente een bestuurlijke balansdag over de ontwikkeling van Almere te organiseren.

Verantwoording

Het in dit rapport beschreven onderzoek is uitgevoerd door de Rekenkamer Almere. De Rekenkamer Almere vindt zijn wettelijke grondslag in artikel 81oa van de Gemeentewet en de op basis hiervan opgestelde Verordening op de Rekenkamer Almere zoals laatst is gewijzigd bij raadsbesluit van 9 juni 2005. De Rekenkamer bestaat in Almere enkel uit raadsleden. Voorzitter van de Rekenkamer is mr. V.C. van der Velde. Mevr. K.G. van Rijn is door de raad benoemd als plaatsvervangend voorzitter. De secretaris van de Rekenkamer wordt vanuit de raadsgriffie per onderzoek toegewezen. Voor dit onderzoek is als secretaris mr. J.A. Eshuis, raadsadviseur/plv. griffier aan de Rekenkamer toegevoegd.

De gemeenteraad benoemt naast de voorzitter en plv. voorzitter per onderzoek de leden van de Rekenkamer. Voor dit onderzoek zijn vanuit de raad bij besluit van 16 november 2006 benoemd:

- Mevr. B. Hulscher
 - Dhr. J.F. Huizenga
 - Dhr. A. Adahchour (per 21 december 2006, ter vervanging van mevr. J.W. van Dijk)
- Mevr. K.G. van Rijn fungeerde als voorzitter van deze Rekenkamercommissie.

De Rekenkamer heeft een onderzoeksplan opgesteld, waarbij het onderwerp van onderzoek door middel van twee deelonderzoeken wordt geëvalueerd. De Rekenkamer heeft voor beide onderzoeken in februari/maart 2007 onderzoeksinstituut Nyfer aangetrokken om de onderzoeken uit te voeren.

Nyfer heeft als onafhankelijk onderzoeksinstituut het onderzoek uitgevoerd en op basis daarvan conclusies en aanbevelingen geformuleerd. Deze conclusies en aanbevelingen zijn van Nyfer en komen niet noodzakelijkerwijs overeen met de beoordeling en conclusies van de Rekenkamer. De Rekenkamer heeft het rapport van Nyfer op 31 mei 2007 als eindrapport ter invulling van de onderzoeksopdracht aanvaard. Op basis van het onderzoek van Nyfer heeft de Rekenkamer vervolgens eigen conclusies en aanbevelingen aan de gemeenteraad van Almere vastgesteld. Dit concept eindrapport en de rapporten van Nyfer zijn vervolgens voor ambtelijke en bestuurlijke wederhoor voorgelegd aan het college van burgemeester en wethouders en aan het bestuur van de Stichting Kennisstad Almere. De ontvangen reacties zijn als bijlage in het rapport opgenomen. De Rekenkamer heeft vervolgens het rapport definitief vastgesteld.

De Rekenkamer wil alle geïnterviewden en de bij het onderzoek betrokken ambtenaren van de gemeente Almere bijzonder bedanken voor hun welwillende medewerking en de verstrekte inlichtingen. Zonder deze inzet had het onderzoek niet in dit tijdsbestek uitgevoerd kunnen worden.

Almere, juli 2007.

Geachte college,

De Rekenkamer Almere heeft een onderzoek uitgevoerd naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het onder de noemer Kennisstad Almere uitgevoerde beleid. Hiertoe is een onderzoeksplan opgesteld dat op 22 februari 2007 aan ambtelijke vertegenwoordigers van het college en vertegenwoordigers van de Stichting Kennisstad Almere is gepresenteerd. De uitvoering van het onderzoeksplan is door de Rekenkamer uitbesteed aan onderzoeksinstituut Nyfer uit Breukelen. Nyfer heeft dit onderzoek als onafhankelijk onderzoeksinstituut uitgevoerd en een tweetal rapporten aan de Rekenkamer uitgebracht. De Rekenkamer heeft deze rapporten op 31 mei 2007 geaccepteerd als adequate invulling van de aan Nyfer verstrekte opdracht.

De volgende stap in het onderzoeksproces is het opstellen van het eindrapport van de Rekenkamer. Op grond van het onderzoeksprotocol van de Rekenkamer is de 'hoor- en wederhoor' een onderdeel van het onderzoeksproces. Deze procedure dient twee doelen.

In de eerste plaats verzoeken wij u om bijgevoegd conceptrapport van de Rekenkamer te controleren op de juistheid van de feitelijke informatie. Tijdens het onderzoek is meermaals afgestemd met ambtelijke vertegenwoordigers ter controle van de door de Rekenkamer verzamelde bestuurlijke documenten en financiële informatie. De Rekenkamer heeft de langs deze weg verkregen gegevens gehanteerd als basis voor het rapport.

In de tweede plaats verzoeken wij u om een bestuurlijke reactie op de door de Rekenkamer geformuleerde conclusies en aanbevelingen. Doel van deze reactie is om ten behoeve van de gemeenteraad duidelijk te maken op welke onderdelen van het rapport er verschillen van inzicht bestaan over de waardering van de verzamelde onderzoeksinformatie. Tevens biedt uw reactie de Rekenkamer de mogelijkheid om ten behoeve van de gemeenteraad inzicht te geven in de mate waarin de bestuurlijke reactie heeft geleid tot bijstelling, nadere motivering of nuancering van conclusies en aanbevelingen. Het doel daarvan is dat de gemeenteraad wordt gefaciliteerd in het gesprek met de Rekenkamer en het gesprek met het college.

Voor alle duidelijkheid hecht de Rekenkamer eraan om vooraf te melden dat het doel van de hoor- en wederhoorprocedure niet is om het met elkaar eens te worden over de conclusies en aanbevelingen. De gemeenteraad bepaalt uiteindelijk wat er met het rapport van de Rekenkamer gebeurt. De Rekenkamer heeft hierop geen beslissende invloed.

Tot slot maken wij u met betrekking tot de status van de bijgevoegde concept eindrapportage attent op het volgende. De bijgevoegde rapporten van Nyfer zijn als definitief eindrapport door Nyfer aan de Rekenkamer aangeboden. De Rekenkamer stelt een eigen rapportage aan de gemeenteraad op. De rapporten van Nyfer worden in deze rapportage integraal opgenomen. De Rekenkamer heeft zelf een inleidend en een concluderend hoofdstuk t.b.v. van het eindrapport opgesteld. Het rapport heeft de status van definitief eindconcept, hetgeen betekent dat de Rekenkamer ook in de eindredactiefase nog wijzigingen in het rapport aan kan brengen.

De Rekenkamer streeft ernaar het rapport na het zomerreces aan de gemeenteraad aan te bieden. Dit is het moment is waarop het rapport officieel openbaar wordt. De Rekenkamer gaat er vanuit dat u de vertrouwelijkheid in het bestuurlijk verkeer van de bijgevoegde eindconcepten zult respecteren.

Ik stel het op prijs indien u uw reactie voor 5 juli 2007 zou kunnen uitbrengen. Mocht deze termijn voor u niet haalbaar zijn, verzoek ik u om hierover met de secretaris van de commissie in overleg te treden en aan te geven op welke termijn het uitbrengen van een reactie wel haalbaar is.

Hoogachtend,

De plaatsvervangend voorzitter van de Rekenkamer,

K.G. van Rijn

Geachte mevrouw Van Rijn,

U heeft in uw brief d.d. 8 juni 2007 een reactie (hoor- en wederhoorprocedure) gevraagd op het rapport van uw Rekenkamer over “Kennisstad”. Hieronder gaan wij in op zowel de controle op de juistheid van de feitelijke informatie als wel bestuurlijke reactie op de door uw Rekenkamer geformuleerde conclusies en aanbevelingen.

Wij waarderen deze wijze van hoor- en wederhoor en willen daarnaast onze waardering uitspreken voor de rapportages zoals die voorliggen.

In uw rapport (en de rapporten van Nyfer) hebben wij enkele onjuistheden van feitelijke informatie aangetroffen.

- **Internationale samenwerking Kennisstad Almere**

Het is ons inziens niet juist dat Kennisstad niet bekend is buiten de stadsgrenzen. Via de Stichting Stedenlink (waar Almere mede founder van is) is Almere kennisstad een begrip geworden in Nederland, onder andere bij het ministerie van Economische Zaken, de regio Amsterdam en de grote steden. Daarnaast wordt vanuit de gehele wereld bezoeken afgelegd aan Almere Kennisstad en het Breedband Diensten centrum bij Unet.

- **Interactie met het bedrijfsleven**

De interactie met het bedrijfsleven was er uitgebreid. Eerst via een ICT-platform, dat is opgeheven wegens teruglopende belangstelling. De overgebleven leden zijn overgestapt naar het WTC-netwerk. Ook via door de gemeente georganiseerde bijeenkomsten per bedrijventerrein “Buren ontmoeten Buren” wordt het onderwerp als Kennisstad/glasvezelnetwerk regelmatig besproken.

- **Samenwerking in de regio**

De regionale samenwerking vindt wel degelijk plaats. Voorbeeldprojecten zijn het Kennisstadproject Domotion, het rapport “Investeren in Verbinden” van prof. W. Hoogland, Digitale Marktplaatsen in de Noordvleugel en het project Breednet.

- **Commercialisering**

Overigens is nooit een project gestart “omdat er subsidie was”. Voor het starten van de projecten zijn criteria opgesteld waaraan de projecten vooraf getoetst werden.

Hieronder gaan wij in op uw conclusies en aanbevelingen:

Conclusies:

- **Economisch Beleid**

Goed beleid, maar een tot op heden tegenvallend resultaat. Hoewel de banengroei sterk stijgt en het beleid goed is, is de opgave van het inlopen van de scheve woon- werkbalans ook het grootst ten opzichte van andere steden. Kernproblemen blijven infrastructuur, beperkte mogelijkheid gemeentelijk overheid om invloed uit te oefenen op de lokale economie en woonaantrekkelijkheid (oa voorzieningen) en de relatief beperkte middelen ten opzichte van hoge ambities.

REACTIE COLLEGE:

Het beleid dat is gevoerd is het goede geweest, die conclusie delen wij en wij gaan ook op die lijn door. De punten die zijn aangestipt als infrastructuur etc als kernprobleem onderschrijven wij. Wij zetten dan ook bij het Rijk in om de ambities ten aanzien van een complete stad met goede infrastructuur en voorzieningen als uitgangspunt te stellen voor de verdere ontwikkeling van Almere. De achterstanden ten opzichte van andere steden zijn verklaarbaar en we blijven door de groei nog achterstanden houden. Ons college heeft de beleidsuitgangspunten voor het Economisch Actieplan vastgesteld. Onlangs heeft de gemeenteraad een tussentijdse rapportage ontvangen. Het plan en de daarbij behorende middelen zijn ter stimulering van de economische ontwikkeling van Almere en dragen bij aan de genoemde doelstellingen voor dat beleid. Inzet van dit plan is een sterk economisch fundament voor de stad als basis voor

werkgelegenheids groei en voor grootstedelijke voorzieningen. Het doel is om economische groei te bewerkstelligen die ten goede komt aan de stad en haar inwoners.

- **Hoger Onderwijs**

Ten aanzien van het hoger onderwijs zijn de intenties en ambities van beleid goed, toch valt de ontwikkeling van hoger onderwijs tegen. Verklaringen hiervoor zijn dat de financiële hobbel en risico's voor onderwijsinstellingen hoog zijn en het rijk speelt hier een belangrijke rol in. Wel kan Almere inzetten op particuliere initiatieven en zich minder afhankelijk opstellen van de Hogeschool van Amsterdam en Universiteit van Amsterdam.

REACTIE COLLEGE:

Hoger onderwijs is een speerpunt van ons college. Hoger Onderwijs is een cruciale factor voor de sociaal maatschappelijke en economische ontwikkeling van Almere. In het convenant Hoger Onderwijs Flevoland van 29 januari 2007 hebben we dit uitgangspunt vastgesteld. In dat convenant is ook gesteld dat de dynamiek voor de ontwikkeling van nieuw aanbod van hoger onderwijs vergroot moet worden. De tijd van een complete geografische verkaveling van hoger onderwijs in Flevoland onder de verschillende onderwijsaanbieders is voorbij. Dat is een belangrijke breuk met het verleden. Concreet betekent het dat op basis van het convenant ook nieuwe onderwijscombinaties tussen onderwijsinstellingen ontstaan en dat nieuwe instellingen zich kunnen melden en inmiddels ook concreet gemeld hebben. Een voorbeeld van een nieuwe onderwijscombinatie is het initiatief International New Town Institute (INTI), waarbij sprake is van een samenwerking van de HVA en de TU Delft. Een ander voorbeeld van een nieuw initiatief is het groene onderwijs op hbo niveau van de Christelijke Agrarische School. De verdere strategische ontwikkeling van het Hoger Onderwijs op basis van bovenstaande zullen wij vastleggen in een actieprogramma en de raad over de voortgang regelmatig informeren.

- **Projecten Kennisstad**

De Rekenkamer deelt de conclusie van Nyfer dat de 5 onderzochte projecten onvoldoende het effect hebben bereikt wat werd verwacht. Ook dat de gemeente als subsidieverstrekker hier vooraf bij subsidieregeling of –beschikking had kunnen sturen.

REACTIE COLLEGE:

Wij betreuren het dat de keuze alleen is gevallen op Kennisstad-projecten die na 2004 zijn gestart. Hierdoor kan een niet-representatief beeld ontstaan over alle 29 projecten die zijn uitgevoerd. Ook is het jammer dat SARA en Almere Fiber Pilot niet zijn betrokken in het onderzoek. Wij delen de mening niet dat de projecten geen resultaat hebben opgeleverd. De resultaten zijn variërend van leergeld (digitale marktplaats), grote besparingen (E-boat) tot werkende portalsites/websites (Literatuurwijk etc). Iets anders is de vraag of de beoogde effecten optreden. Op zich is dat moeilijk aan te geven, maar er zijn voldoende aanwijzingen dat zaken in beweging zijn gekomen. Zoals bijvoorbeeld in de zorg en het onderwijs, de bouw van het supermoderne datahotel dit jaar op Sallandsekant en de aanleg van het stedelijke glasvezelnetwerk dat aanstaande is. Bovendien is ons college van mening dat zeker het innovatieve karakter van de projecten van belang is.

- **PPS-constructie**

Ook de conclusie dat de Stichting niet als een PPS constructie heeft gewerkt deelt de Rekenkamer. Tussen college en Stichting is regelmatig contact geweest, de relatie met de raad schiet tekort. Ook komt de Stichting niet voor in de bijlagen bij de jaarrekening, niet bij de subsidies, maar ook niet bij de Verbonden Partijen.

REACTIE COLLEGE:

Nyfer heeft in haar rapportage een vergelijking gemaakt met een zuivere PPS-constructie. Kennisstad Almere heeft nooit op die wijze gefunctioneerd. Aan de bedrijven is gevraagd een financiële bijdrage te leveren voor de kosten van de Stichting en daarnaast een actieve (financiële) bijdrage in de projecten. Nu is gekozen voor een nieuwe structuur, met nieuwe statuten, die uitsluitend gefinancierd wordt door de

gemeente (met ook middelen van de provincie Flevoland) en met minder deelnemers. Dat neemt niet weg dat voor de (mede)bekostiging van ontwikkelen en uitvoeren van projecten nog steeds een beroep wordt gedaan op (mede)financiering vanuit private partijen.

Aanbevelingen:

- **Ambitie complete stad**

De rekenkamer beveelt aan de ambitie van de complete stad vast te houden. Wel zal de kunst zijn om niet plan op plan te stapelen, maar tot acties te komen. Tevens is het van belang om tegenover hoge ambities wel realistische verwachtingen te koesteren. De rekenkamer attendeert de gemeenteraad op het door Nyfer gesignaleerde risico dat het Economisch Actieplan met elf benoemde kansrijk marktsegmenten mogelijk te hoog gegrepen is.

REACTIE COLLEGE:

De aanbeveling om aan de ambitie van de complete stad (of “Almere in Balans”) vast te houden nemen wij graag over. Dit is ook het uitgangspunt in de gesprekken met het Rijk. Daarnaast hebben wij op basis van de tussenrapportage over het economisch actieplan besloten vast te houden aan de 11 marktsegmenten. Voor 9 marktsegmenten zijn doelstellingen genoemd en resultaten weergegeven, waaronder een voor ICT. Kennisstad maakt hier onderdeel van uit. Zorg en vrijetijdseconomie zijn bekende voorbeelden, maar ook via bijvoorbeeld internationale “Fashion & Design” wordt gewerkt aan Almere als creatieve kennisstad. Er wordt nu een start gemaakt met de uitwerking van de twee andere marktsegmenten.

- **Woon- werkbalans**

De scheve woon- werkbalans die er nu is, zal voorlopig wel blijven. Hierin verandering brengen is nog niet zo eenvoudig. Er kan mogelijk meer vanuit netwerken en samenwerken gehandeld worden. Ook een inspanning van het Rijk is vereist voor een succesvolle doorontwikkeling van Almere. Er dient wel een duidelijk gemeenschappelijk belang en bereidheid bij betrokken partijen te bestaan.

REACTIE COLLEGE:

Herstel/inlopen van de woon- werkbalans blijft een enorm belangrijk thema voor de stedelijke ontwikkeling van de stad. Terwijl we toch in de meeste jaren de grootste economische groei van heel Nederland genereren, blijft door de groei van het aantal inwoners een onbalans. Dat besef is ook het uitgangspunt van het nieuwe Economische Actieplan: “Groeï in goede banen”. Hierin wordt een nieuwe lijn ingezet, waarbij naast het traditioneel gemeentelijk economisch beleid ook vooral wordt ingezet op het actief verwerven van voor Almere aantrekkelijke doelgroepen. Naast het aanbieden van een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven en instellingen (meer aandacht voor direct beschikbare kavels en overige vestigingsmogelijkheden), wordt ook veel actiever ingezet op de actieve marketing van Almere als vestigingsplaats voor bedrijven die juist voor onze stad belangrijk zijn. Almere is met deze nieuwe benadering van acquisitie en marktsegmentplanning veel meer zichtbaar voor bedrijven die een nieuwe vestigingsplaats zoeken. Dat begint nu al de eerste vruchten af te werpen.

Tijdens de Noordvleugel conferentie in februari jl. is de uitvoeringsstrategie bedrijven en kantoren vastgesteld. Hierin wordt de specifieke positie van Almere en de noodzaak om de woon- werkbalans van Almere substantieel te verbeteren, onderkend. Het Rijk heeft onlangs het Urgentieprogramma Randstad (UpR) vastgesteld. Het UpR is bedoeld om een betere bereikbaarheid en een beter woon-, werk- en leefklimaat te bereiken onder andere door de bestuurlijke drukte te verminderen en een meer slagvaardig optreden van de overheid. Geconstateerd is dat de economische positie van de Randstad in internationaal perspectief onder druk staat, waarbij de problemen liggen op het gebied van slechte bereikbaarheid, onvoldoende leefkwaliteit en bestuurlijke onmacht. Het doel van het UpR is de besluitvorming over prioritaire projecten voor de Randstad te versnellen. Over onze opvattingen over het UpR is de raad inmiddels separaat geïnformeerd.

- **Netwerken**

Naast netwerken in regionaal verband is netwerken in lokaal verband van belang. De lokale sterktes zijn de aanjager voor de lokale economie. De keuze van ICT past goed bij de in Almere bestaande sterktes.

REACTIE COLLEGE:

Wij onderschrijven het belang van netwerken en relaties zowel regionaal als lokaal. Zoals eerder genoemd zijn ook via Kennisstad vele netwerken ontstaan. Onder andere de Stichting Stedenlink (waar Almere mede founder van is), het ministerie van Economische Zaken, de regio Amsterdam en de grote steden, bezoeken uit de gehele wereld aan Almere Kennisstad en het Breedband Dienstencentrum bij Unet, “Buren ontmoeten Buren”, het Kennisstadproject Domotion, Digitale Marktplaatsen in de Noordvleugel en het project Breednet.

In regionaal verband liggen er afspraken in het kader van het Noordvleugel verband (zie hierboven). Daarnaast onderkennen wij het belang van de lokale ondernemers en de aanjaagfunctie die zij hebben voor de lokale economische ontwikkeling. Hier zetten wij op in via het Economisch Actieplan.

- **Glasvezel**

Aanleg van glasvezel is steeds meer een standaardvoorziening en is geen onderscheidende vestigingsfactor. De rekenkamer beveelt aan het college de raad te informeren over de actuele stand van zaken met betrekking tot de participatie in glasvezelnetwerken en of het risicovol investeren met een lange terugverdientijd via een revolving fund of minderheidsbelang wel een taak voor de (decentrale) overheid is.

REACTIE COLLEGE:

Deze aanbeveling aan de raad zullen wij opvolgen.

- **Subsidie en -voorwaarden**

De raad heeft geen expliciet besluit genomen over voortzetting van de subsidie voor de periode 2006-2010. De Rekenkamer beveelt het college aan om dit besluit alsnog voor het politieke draagvlak voor te leggen en hierbij de volgende punten in acht te nemen

- Verbind duidelijke voorwaarden aan stimulerings- of innovatiesubsidies te r bevordering van duurzame voortzetting van (innovatieve) projecten.
- Stel heldere voorwaarden voor cofinanciering door derden en voer vooraf een marktonderzoek uit dat moet aangeven of er onder de doelgroep van een project behoefte aan de dienst c.q. het product bestaat
- Neem de beleidsterreinen ‘welzijn’, ‘wonen’, ‘werken’ en ‘leren’ nog eens onder de loep en bekijk in hoeverre deze terreinen nu nog actueel zijn bij het ontwikkelen van innovatieve ICT-projecten en nog aansluit bij de interesses van marktpartijen om in te investeren. Stel een nieuw beleidsplan voor de Stichting op en biedt dit minimaal ter kennisname aan de raad aan.

REACTIE COLLEGE:

In de verhouding tussen College en Gemeenteraad is het aan de Gemeenteraad om de doelstellingen vast te stellen, waarbij het College aangeeft welke activiteiten zij daar voor zullen doen. Op 12 december 2006 is tussen de provincie Flevoland en de gemeente Almere het Investeringsimpuls Flevoland Almere (IFA) convenant getekend met als doel de economische ontwikkeling van Almere een krachtige impuls te geven. Op 5 oktober 2006 heeft de gemeenteraad hierover besloten. Eén van de projecten van het IFA is de subsidierelatie met Kennisstad. Hiervoor is voor de periode 2007-2011 een bedrag van € 6,375 miljoen gereserveerd. Thans zijn wij bezig de subsidierelatie met betrekking tot het IFA in te richten. Hierbij worden de aanbevelingen betrokken.

- **Bestuursstructuur**

De Rekenkamer is niet overtuigd dat de verbetering van de bestuursstructuur van de stichting automatisch leidt tot een verhoging van de meerwaarde van de gekozen stichtingsconstructie.

REACTIE COLLEGE:

Deze aanbeveling kunnen wij niet plaatsen. Wij vragen u om verduidelijking.

- Subsidiebeschikking en -verordening

Bij voortzetting van de huidige stichtingsvorm adviseert de rekenkamer om te komen tot een duidelijke subsidiebeschikking tussen gemeente en Stichting en hierin bovenop hetgeen de subsidieverordening hierover regelt op te nemen:

- De verplichting een begroting en een jaarplan op te stellen
- De verplichting een jaarverslag aan de gemeente te sturen dat is goedgekeurd door een accountant
- De verplichting dat de door de gemeenteraad aangestelde accountant en de gemeentelijke rekenkamer toegang hebben tot de administratie en de verplichtingen om desgewenst medewerking te verlenen aan een onderzoek door genoemde instanties.

De subsidie post zou in de jaarrekening inzichtelijk moeten zijn, evenals het resultaat van de door de Stichting verrichte inspanningen. Het model van budgetgestuurde contractfinanciering zou daartoe overwogen kunnen worden.

Reactie College:

De subsidierelatie die wij hebben met Kennisstad is conform de gemeentelijke uitgangspunten daarvoor. Daarnaast zal deze minimaal moeten voldoen aan de afspraken die wij met de provincie maken in het kader van subsidierelatie met het IFA. Hierbij zullen wij bovenstaande aanbevelingen waar mogelijk meenemen. De verplichting dat de accountant en de rekenkamer toegang moeten hebben tot de administratie en de verplichting om medewerking te verlenen is echter niet conform de wijze waarop wij met te subsidiëren instellingen omgaan.

Algemene aanbeveling:

Als uitkomst van dit onderzoek zou het college het initiatief kunnen nemen om de raad minimaal één keer per jaar te informeren over de diverse ontwikkelingen bij het 'in balans brengen van Almere in de richting van een complete stad'. Dit zou het draagvlak voor het beleid (ook bij het publiek en bedrijfsleven) ten goede kunnen komen. Bestuurlijk markeren is ook een onderdeel van profileren. In plaats van de (politieke) salamitactiek die eindigt in 'een bloedeloze gehakttag', kan het streven zijn om samen met de partners van de gemeente een bestuurlijke balansdag over de ontwikkeling van Almere te organiseren.

REACTIE COLLEGE:

Op de Politieke Markt wordt regelmatig bijeenkomsten ingepland om de raad te informeren over de ontwikkelingen in het kader van 'in balans brengen van Almere in de richting van een complete stad'. De ontwikkelingen in het kader van de structuurvisie dragen hier onder andere ook aan bij. Het complete overzicht van het totale beleidspakket wordt jaarlijks bij de voorjaarsnota en begrotingsvoorstel met de raad besproken. Verantwoording vindt plaats via de MARAP en de jaarrekening. Over de invulling van de verantwoordingsdag in 2008 beraden we ons thans en treden wij graag in nader overleg met de raad.

Hoogachtend,

burgemeester en wethouders van Almere,

de secretaris,
B.M. Arnold

de burgemeester,
A. Jorritsma-Lebbink

Reactie van de Stichting Almere Kennisstad op het conceptrapport

Gemeente Almere/Rekenkamer
t.a.v. mevrouw K.G. van Rijn
Postbus 200
1300 AE Almere

Almere, 28 juni 2007

Betref: Reactie onderzoeksrapport 'Kennisstad Almere'

Geachte mevrouw Van Rijn,

In antwoord op uw verzoek om te reageren op de bevindingen van de Rekenkamer inzake het onderzoek 'Kennisstad Almere' (uw brief d.d. 8 juni 2007, kenmerk RAAD/2007/1146) berichten wij u het volgende.

Onze reactie bestaat uit 3 onderdelen: algemeen, bevindingen en conclusies/aanbevelingen.

Algemeen

Wij zijn van oordeel dat er een inhoudelijk bruikbare en qua toon evenwichtige rapportage is gepresenteerd. Het betoog is helder en de gemaakte keuzen zijn geëxpliciteerd. Bij die gemaakte keuzen maken wij de volgende kanttekeningen:

- De Rekenkamer heeft er voor gekozen om de vestiging van SARA en de uitvoering van de Almere Fiber Pilot buiten de beoordeling te houden. Beide projecten hebben echter bijgedragen aan de realisatie van noodzakelijke voorwaarden om te komen tot de ontwikkeling en uitvoering van projecten geïnitieerd en bekostigd door de Stichting Almere Kennisstad. Een project als E-Boat was ondenkbaar geweest als er geen SARA in Almere was gevestigd. De oprichting en groei van het bedrijf UNET (met de daarbij behorende werkgelegenheid) had niet plaatsgevonden als er geen proef was uitgevoerd met het ter beschikking stellen van glasvezelverbindingen aan consumenten en bedrijven.
- De Rekenkamer heeft er voor gekozen om slechts een selectie van projecten na 2004 nader onder de loep te nemen. Als gevolg hiervan ontstaat het niet-representatief beeld van de in totaal 29 projecten die onder de auspiciën van Stichting Almere Kennisstad zijn uitgevoerd. Het eindoordeel over de resultaten en effecten van de activiteiten van de stichting wordt daardoor negatief beïnvloed. Wij zijn van mening dat het beeld aanzienlijk positiever zou zijn uitgevallen als de selectie zich had uitgestrekt over het totaal aantal van 29 projecten over de thema's wonen, werken & leren en welzijn. In die zin beoordelen wij het onderzoek als tamelijk eenzijdig en niet evenwichtig.
- Wij willen er op wijzen dat de Stichting Almere Kennisstad niet is opgericht om bij te dragen aan louter de economische ontwikkeling van Almere. Ook de sociale ontwikkeling op terreinen als zorg en welzijn is in de opdracht opgenomen. Het vaststellen van de resultaten en effecten heeft de Rekenkamer zich sterk geconcentreerd op de economische effecten in termen van werkgelegenheid. Dat maakt dat de resultaten en effecten op het sociale terrein goeddeels buiten beschouwing zijn gelaten.

Bevindingen

- In de rapportage wordt zeer kritisch gesproken over het publiekprivate karakter van de Stichting Almere Kennisstad. Deze is afgemeten naar de gelijkwaardige samenwerking zoals die in zuivere PPS-constructies voorkomt. Dat is echter ook nooit de bedoeling geweest van deze wijze van organiseren. Nergens in Nederland is men er in geslaagd (zie Kenniswijk Eindhoven) om private partijen op een aan de publieke partijen gelijkwaardige wijze te laten deelnemen aan motororganisaties als de Stichting Almere Kennisstad. Dat neemt niet weg dat partijen (uit goed begrepen eigenbelang) een bepaalde betrokkenheid hebben getoond bij het realiseren van de doelstellingen van de stichting. Dat zich dat onvoldoende heeft vertaald in de (financiële) participatie in projecten behoeft geen verbazing te wekken gezien de aard van een groot aantal van deze projecten. Het is dan ook goed dat een stichting als Almere Kennisstad de beschikking heeft over gemeenschapsgeld dat ingezet wordt voor projecten met een verwacht hoog maatschappelijk rendement en met een minder financieel rendement. Wijkwebsites als middel om sociale cohesie te bevorderen zullen nimmer de aandacht van marktpartijen krijgen, maar zijn daarom nog niet minder belangrijk.
- Een belangrijke ommissie in het algemene rapport is dat de onderzoekers het onderscheid tussen projectresultaten op korte termijn en sociaaleconomische effecten op lange termijn niet hebben begrepen, respectievelijk verkeerd hebben vermeld. Van 'uitblijvende' korte termijn projectresultaten is namelijk geen sprake. De formulering op pagina 22 van het algemene rapport van Nyfer is dan ook onjuist. Alle projecten hebben resultaten opgeleverd: variërend van leergeld (digitale marktplaats) tot grote besparingen (E-boat,

zie het specifieke rapport daarover) tot werkende portalsites/websites (Literatuurwijk, Web in de Wijk, @ppointment). Iets anders is de vraag of de beoogde effecten zullen optreden. Dat moet inderdaad worden afgewacht, maar er zijn voldoende aanwijzingen dat er zaken in beweging zijn gebracht in bijvoorbeeld de zorg en het onderwijs. De komende jaren zal blijken of deze van betekenis zijn geweest voor deze sectoren.

- Wij hebben grote moeite met de formulering op pagina 12 3e alinea onder 'Deelonderzoek 2: Innovatie/ Projectsubsidies' van het concept eindrapport van de Rekenkamer. De suggestie dat 'projecten enkel worden gestart en in de lucht gehouden vanwege de aanwezigheid van de subsidiegelden' werpen wij verre van ons. Hoewel wij onderschrijven dat de (financiële) betrokkenheid van marktpartijen en instellingen te wensen heeft overgelaten, hebben wij altijd strak vastgehouden aan de criteria die voor de medebekostiging van projecten golden.
- Wij erkennen dat er geen causale relatie is van de gemeentelijke inzet op ICT met de sterke banengroei in de ICT (paragraaf 4.3 van het algemene rapport van Nyfer). Wel zijn wij er van overtuigd dat er een (sterke) correlatie is tussen beide. Wij beseffen ons dat het aantonen hiervan de kaders van het onderzoek te buiten gaat.
- Wij zijn het oneens met de conclusie in paragraaf 6.3 op pagina 75 van het algemeen rapport van Nyfer. Almere wordt door grote marktpartijen op het gebied van ICT (KPN, HP, Cisco, etc.) gezien als een 'lighthouse', een koploper op het terrein van innovaties met ICT. Andere gemeenten die bezig zijn met dit type ontwikkelingen leren van de zaken die in Almere zijn ontwikkeld en uitgetoet. Wij noemen dat externe profilering. Dat het MKB en de bevolking van Almere minder bekend zijn met dit beleid verbaast ons niet, daar de inspanningen vooral gericht zijn geweest op intermediaire en uitvoerende maatschappelijke organisaties en bedrijven.

Conclusies/aanbevelingen

De Stichting Almere Kennisstad is een lerende organisatie. Het doet ons dan ook genoeg dat een aantal van de conclusies en aanbevelingen van de Rekenkamer stroken met de maatregelen die inmiddels zijn genomen om doeltreffend te kunnen opereren als het gaat om het bevorderen van 'innovaties met ICT' in de diverse maatschappelijke sectoren.

1. De stichting wordt vanaf 1 januari 2007 uitsluitend gefinancierd door de gemeente (met middelen van de provincie Flevoland). Deze omstandigheid heeft er toe geleid dat aan de private bestuurlijke bemoeienis een eind is gemaakt. Dat neemt niet weg dat bij de ontwikkeling en uitvoering van projecten op private partijen een sterker beroep zal worden gedaan als het gaat om de (mede)bekostiging van deze projecten. Overigens begrijpen wij niet wat bedoeld wordt met de laatste zin van de eerste alinea onder Deelonderzoek 2: PPS/Stichting Almere Kennisstad op pagina 14 van het concept Eindrapport van de Rekenkamer. Wij zijn ervan overtuigd dat de gekozen bestuursconstructie de slagvaardigheid van de stichting ten goede komt.
2. Om tot goede projecten te komen zal er eerst geïnvesteerd moeten worden in de uitwerking van ideeën voor projecten. Het vergt aanzienlijke inspanningen en middelen om zover te komen. Almere Kennisstad ziet het als haar taak om ideeën te helpen omzetten in innovatieve projecten die ertoe doen. Dat betekent dat wij het devies van Nyfer 'minder projecten van betere kwaliteit' volledig onderschrijven.
3. De stichting conformeert zich graag aan de voorgestelde verantwoording- en informatieplicht naar college en raad van Almere mits vastgelegd in een heldere subsidieovereenkomst. Het kan echter niet zo zijn dat – zoals op pagina 14 onder Deelonderzoek 2: PPS/Stichting Almere Kennisstad wordt geadviseerd door de Rekenkamer – de stichting verplicht wordt medewerking te verlenen aan een onderzoek van de administratie door een door de gemeenteraad van Almere aangestelde accountant en de gemeentelijke Rekenkamer. Een goedkeurende accountantsverklaring zou moeten volstaan.
4. Tenslotte: een programmaplan van de Stichting Almere Kennisstad is in een afrondende fase. Het spreekt vanzelf dat dit plan ter goedkeuring wordt voorgelegd aan het college. Over de uitvoering van dit plan zullen wij regelmatig college en raad informeren.

Hoogachtend,

Almere Kennisstad

Drs. G.T.M. Jansen,
directeur/bestuurder.

Overzicht van alle 29 kennisstadprojecten

In onderstaand overzicht zijn de 29 projecten van Almere Kennisstad kort beschreven. Het overzicht is in de eerste plaats ontleend aan de zelfevaluatie van de Stichting Almere Kennisstad over de periode 2001-2004 van november 2004. In deze evaluatie geeft de stichting een eigen oordeel over haar projecten voorzover zij op dat moment waren afgerond. Het voert te ver om hier gedetailleerd in te gaan op deze evaluatie. Voor de leesbaarheid van het schema is echter het volgende belang. In de zelfevaluatie kon een project 10 punten scoren. Vervolgens is er op een schaal een indeling gemaakt. Deze schaal luidde:

0 tot 5 punten: de uitkomst van het project is beneden verwachting

5,5 t/m 6,5 punten: de uitkomst van het project is acceptabel

7 of 7,5 punten: de uitkomst van het project is boven verwachting

8 punten of hoger: de uitkomst van het project is goed

Naar het oordeel van de Rekenkamer zou een indeling onvoldoende-voldoende-goed-zeer goed logischer en leesbaarder zijn geweest. In deze bijlage houdt de Rekenkamer de indeling van de stichting aan.

In eerste instantie heeft de Rekenkamer zelf uit de beschikbare openbare bronnen een financieel overzicht opgesteld. De financiële gegevens zijn vervolgens door de Afdeling Financiën van de gemeente samen met de Stichting Almere Kennisstad geverifieerd. Hieruit zijn op een zestal projecten enkele kleine verschillen naar voren gekomen. De afwijking op het totaal bedroeg slechts 0,5%. In dit overzicht zijn de door de gemeente en Stichting geverifieerde cijfers opgenomen. In het rapport van Nyfer 'Projecten in publiek-private samenwerking' is dit overzicht eveneens in tabel 7.1 opgenomen.

De afkorting 'AKS' staat voor Stichting Almere Kennisstad. Wanneer een internetadres in dit overzicht is doorgehaald, betekent dit dat de betreffende website niet meer actief is.

I. Welzijn; subsidiebeslag AKS: 812.078,- (27%)

1. Gezondheidsportaal Almere

Businessplan over hoe via Internet het contact tussen huisarts, apotheek en patiënt kan verlopen

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	Boven verwachting	95.317,-	22.689,-	118.006,-	81%

Betrokken partijen: Zorggroep Almere, Flevoziekenhuis, Meregaard- psychiatrisch centrum, GGD, Lokaal Indicatieorgaan Almere, Zorgverzekeraars, NP/CF en SOGA

2. Pilot Gezondheidsportaal Filmwijk

Vervolg op gezondheidsportaal

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
uitvoering	Geen oordeel	155.000,-	80.000,-	235.000,-	66%

Betrokken partijen: ZIAConsult, Zorggroep Almere, Flevoziekenhuis, MCCA, Meregaard psychiatrisch centrum, GGD-flevoland, Lokaal Indicatieorgaan Almere, ANOZ AGIS, NP/CF

3. ABRINET (www.hethondje.nl)**Website voor gehandicapten, hun ouders/verzorgers en andere belangstellenden**

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	boven verwachting	68.067,-	96.000,-	164.067,-	42%

Betrokken partijen: RGB, Stichting ABRI, de Vraagbaak, Stichting Triade, Ouderverenigingen.

4. Internetcommunity Sociale Cohesie**Virtuele ontmoetingsplaats (www.almerebij1.nl)**

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	beneden verwachting	72.605,-	75.000,-	147.605,-	49%

Betrokken partijen: gemeente Almere, Ontwerpbureau GSO, ICTNN (Kenniscentrum voor ICT-toepassingen)

5. Businessplan Internetcafé (www.almererulez.nl)**Businessplan voor een internetcafé. Niet gerealiseerd**

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	acceptabel	50.000,-	105.600,-	155.600,-	32%

Betrokken partijen: Keunen Holding, Almere Rulez, gemeente Almere

6. PC-thuis minima**Dichten digitale kloof voor groepen zonder internettoegang (bezit en gebruik)**

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	acceptabel	183.000,-	30.000,-	213.000,-	86%

Betrokken partijen: Gemeente Almere, Stichting Website Nedwerk, ICT Entree.

7. Web in de Wijk (www.webindewijk.nl)**Met behulp van een internetbouwdoos worden bewoners in staat gesteld hun eigen contacten en activiteiten te organiseren (www.parkwijkalmere.nl en www.verzetswijkalmere.nl)**

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS	EU-subsidie en provincie	Subsidie-% totaal
uitvoering	niet beoordeeld	70.000,-	464.500,-	534.500,-	13%	360.100,-	80%

Betrokken partijen: Stichting De Schoor, Stichting Brekend Vaatwerk, InformatieWerkPlaats BV, Stichting Web in de Wijk, Stichting Digitaal Almere

De gemeente heeft ook een renteloze lening als bevoorschotting verstrekt van 100.000,- euro (rente kosten à € 5000,- t.l.v. Fonds Econ.ontw.)

8. Selfcare planning Flevoziekenhuis/@-pointment (www.flevoziekenhuis.nl)

Afspraak maken met ziekenhuis via Internet

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS	EU-subsidie en provincie	Subsidie-% totaal
uitvoering	niet beoordeeld	34.400,-	295.000,-	329.400,-	10%	172.000,-	63%

Betrokken partijen: Flevoziekenhuis, Da Vinci en SharedValues

9. Wijkportaal Literatuurwijk

Internetsite voor bewoners in literatuurwijk

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS	EU-subsidie en provincie	Subsidie-% totaal
uitvoering	niet beoordeeld	337.941,-	421.630,-	329.400,-	20%	97.941,-	90%

Betrokken partijen: Gezondheidscentrum/Zorgcentrum Archipel, Inter Access, Brevidius MultiMedia Projecten, Els Eijssens Advies

II. Werken & Leren; subsidie beslag AKS: 1.616.156,- (54%)

10. Digitaal Hoger onderwijs

Pilotproject waarbij studenten in een digitale leeromgeving modules naar keuze volgden

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	acceptabel	174.500,-	38.400,-	212.900,-	82%

Betrokken partijen: Hogeschool van Amsterdam, Virtueel Instituut Almere en het Instituut voor Information Engineering.

11. Digitaal filiaal ROCF

Pilot voor allochtone leerlingen gericht verwerving Nederlandse taal

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	beneden verwachting	20.420,-	38.400,-	43.835,-	82%

Betrokken partijen: ROC Flevoland

12. CKV Cultureel Digitaal

Computerworkshops

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	boven verwachting	76.500,-	15.725,-	92.225,-	83%

Betrokken partijen: Stichting Culturele en Kunstzinnige Vorming), AlmereRulez, Tumult, Bibliotheek Almere, De Paviljoens, CASLa

13. E-boat (www.edu.almere.nl)**Alle openbare basisscholen voorzien van netwerkcomputers**

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	goed	538.637,-	3.959.946,-	4.498.583,-	12%

Betrokken partijen: Gemeente Almere en BCOO (1.646.017,- resp. 2.313.929,-), Siceroo, Sun Microsystems, SARA, Alca, SBDIÿ, PABO Almere

14. e-captains**Cursusprogramma gericht op internet als didactisch hulpmiddel waarbij 40 leerkrachten zijn opgeleid volgens het 'train de trainer' principe**

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	acceptabel	13.840,-	2000,-	15.840,-	87%

Subsidiënten: Instituut voor Information Engineering, Virtueel Instituut Almere, PABO Almere, projectteam e-BOAT

15. Media educatie in de wijk (www.digibus.nl)**"Surfdiploma" om mensen vertrouwd te maken met internet. Bibliotheek had hiervoor een bus die door woonwijken en langs basisscholen reed**

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	goed	160.639,-	45.378,-	206.017,-	78%

Betrokken partijen: Bibliotheek Almere, gemeente Almere

16. Beeldbibliotheek**Filmfragmenten bekijken die aansloten op onderwijsvakken (kon in bibliotheek en op Helen Parkhurst-college)**

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	beneden verwachting	75.000,-	425.000,-	500.000,-	15%

Betrokken partijen: Digital filmcenter (350.000,-), Openbare Bibliotheek Almere, Helen Parkhurst

17. Scoren in bedrijfssectoren (www.scoreninbedrijfssectoren.nl)**Bedrijven ontwikkelen themagerichte lessen en excursies waar leerkrachten (VMBO) op kunnen intekenen via website**

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
uitvoering	niet beoordeeld	80.000,-	114.300,-	194.300,-	41%

Betrokken partijen: Technocentrum Flevoland, Basisonderwijs Almere, SBDIÿ Flevoland, PABO Almere, IIE / ROC Flevoland, VBA, Gemeente Almere, Provincie Flevoland

18. Digitale marktplaats (www.infomere.nl)

Een 'gele gids'/virtuele marktplaats voor vraag en aanbod in het MKB voor ICT-producten, -diensten, en -kennis

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS	EU-subsidie en provincie	Subsidie-% totaal
uitvoering	niet beoordeeld	55.000,-	275.000,-	330.000,-	17%	247.500,-	92%

Betrokken partijen: Platform I-CiTy, Red BV en Van Bragt Marketing Management BV

19. Domotion (www.domotion.nl)

Pilots en onderzoek om na te gaan welk effect telewerken heeft op regionale bereikbaarheid

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
uitvoering	niet beoordeeld	152.000,-	358.000,-	510.000,-	42%

Betrokken partijen: KGS (Kerngroep Gemeente-Secretarissen regio Amsterdam), TNO, XB Networks Almere

20. Fonologische computer (www.defonologischecomputer.nl)

Dyslectische leerlingen (op 2 scholen) trainen in gebruik van spraakherkenningssoftware

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	boven verwachting	39.800,-	44.200,-	84.000,-	47%

Betrokken partijen: Helen Parkhurst, de Meegronden, Kanteff, UvA

21. Stimulering ICT in MKB (SIAM) (www.siam-almere.nl)

Het Almeerse MKB helpen beter zicht te krijgen op kansen en mogelijkheden van ICT (drempelverlaging)

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
uitvoering	niet beoordeeld	120.000,-	50.000,-	170.000,-	71%

Betrokken partijen: Emexus, Itraction, XB Networks, PriceWaterhouseCoopers, Platform Almere I-CiTy, VBA, Syntens, IIE, MKB Flevoland

22. Digitale ICT marktplaats

Vorbereiding infomere (zie boven)

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	acceptabel	110.000,-	40.000,-	150.000,-	73%

Betrokken partijen: Curiosity, Platform Almere I-city, Euroshop

III. Wonen; subsidiebeslag AKS: 230.388,- (8%)

23. ICT toepassingen Tussen de Vaarten

Senioren en mensen met een handicap langer zelfstandig laten wonen; haalbaarheidstudie

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	boven verwachting	19.966,-	38.526,-	58.492,-	34%

Betrokken partijen: Zorggroep Almere, Stichting de Schoor, Stichting Contour, Zorggoed Nederland, WVA, Bestuurscommissie Openbaar Onderwijs Almere, Kinderdagverblijf La Luna, Stichting Kinderopvang Almere.

24. Brandveiligheid Stichtse Kant

Onderzoek naar invloed gebruik video- en brandmeldinstallaties

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	beneden verwachting	56.722,-	15.000,-	71.722,-	79%

Betrokken partijen: Brandweer Almere, gemeente Almere DSO, SBBA, VBA, NIBRA, Senter

25. Beter Wonen (www.domare.nl)

1. Inventarisatie alarmeringssysteem 2. Online producten en diensten catalogus. 3. Ideeën voor wijkweb

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	acceptabel	103.700,-	70.000,-	173.700,-	60%

Betrokken partijen: Stichting Domare (woningcorporaties, zorggroep en De Schoor), Gemeente Almere (dienst DSO), InterAccess

26. De slimste woning (smart homes)

Zes maanden demonstratiewoning met ICT-snuifjes

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	acceptabel	50.000,-	22.700,-	72.700,-	69%

Betrokken partijen: Stichting Smart Homes en gemeente Almere

Er is door de gemeente vanuit het MIP (meerjarig investeringsprogramma) 22.700,- euro beschikbaar gesteld

IV. Breedband; subsidiebeslag AKS: 326.000,- (11%)

27. Fiber to the home

Onderzoek hoe glasvezelnet tot stand kan komen

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	goed	216.000,-	216.000,-	432.000,-	50%

Betrokken partijen: KPN Telecom, gemeente Almere, Stratix, Ministerie V&W

28. Almere Fiber pilot (www.unet.nl)

Een proefproject ter realisatie van een glasvezelinfrastructuur, opstart van basisdiensten en opzetten bijbehorende organisaties

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	goed	110.000,-	110.000,-	220.000,-	50%

Betrokken partijen: Gemeente Almere, UNET, SARA Reken-en Netwerkdiensten, Schuuring Communicatie Netwerk, Arcadis, M&I/Partners, LMS Management Services BV

29. Almere XS Pack

Ontwikkeling Businessmodel voor breedbandig aansluitnetwerk voortgezet onderwijs

Status 2004	Oordeel AKS 2004	Financieel belang AKS	Cofinanciering	Financieel belang totaal	Subsidie-% AKS
afgerond	beneden verwachting	n.v.t.	41.363,-	41.363,-	0%

Betrokken partijen: KPN, gemeente Almere, Bestuurscommissie Openbaar Onderwijs Almere, Zorggroep Almere, Flevoziekenhuis, Bibliotheek Almere, ROC Flevoland, het Oostvaarderscollege, Het Bakken

Overzicht verschenen evaluaties

Bijlage 5

“Tussentijdse rapportage Projectplan SARA in Almere”, SARA Reken- en netwerkdiensten, juli 2002

“Tussentijdse rapportage Projectplan SARA in Almere”, SARA Reken- en netwerkdiensten, december 2003

“Financiële analyse e-Boat”, Bestuurscommissie Openbaar Onderwijs Almere, maart 2004

“Evaluatie van ervaringen in de Almere Fiber Pilot”, Gemeente Almere, dienst Stedelijke Ontwikkeling, mei 2004

“Resultaten en effecten Almere Kennisstad 2001-2004; Inzicht in resultaten, uitzicht op effecten”, Programmabureau Almere Kennisstad, november 2004

“Kennis maken met ICT; Evaluatie ICT in het Almeerse onderwijs”, Gemeente Almere, dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, september 2005

Overzicht bestuurlijke documenten Almere Kennisstad

Datum	Nr.	Raad/ college	Onderwerp
11/01/2007	RV-118	Raad	Economisch Actieplan "Groeï in goede banen!" (2006-2010)
5/10/2006	RV-81	Raad	Investeringsimpuls Flevoland-Almere (IFA)
21/09/2005	n.v.t	n.v.t	"Kennis maken met ICT" van DMO (officiële publicatie van evaluatie 25-01-2005)
23/06/2005	RV-74	Raad	Toezegging wethouder Halbesma inzake Breedband in Almere II, Almere City Fiber
14/07/2005	RG-86	Raad	Amendement PvdA/Groenlinks/LA/VVD inzake Breedband in Almere II "Fiber City"
23/06/2005	RV-74	Raad	Breedband in Almere II, "Almere Fiber City"
28/03/2005	brief	brief DSO	Bevoorschotting Web in de Wijk
12/05/2005	RV-51	Raad	Aanwijzing projecten met een publiek karakter
25/01/2005	VII-01/DMO	College	Kennis maken met ICT - Evaluatie ICT in het Almeerse onderwijs
3/12/2004	VI-02/DSO	College	Resultaten en effecten Almere Kennisstad 2001-2004
1/05/2004		DSO	Rapport "Evaluatie van Ervaringen in de Almere Fiber Pilot"
6/04/2004	DSO/2004/ 1411	College	Projectvoorstellen Europese subsidies 2004-2005 (4e ronde projecten kennisstad)
10/03/2004		BCOO	Financiële analyse e-Boat
17/02/2004		College	Tweede tussentijdse rapportage SARA in Almere
26/06/2003	RV-255	Raad	Breedband in Almere
11/03/2003	IV-01/DSO	College	Instemming met projecten 3e ronde Almere Kennisstad
27/02/2003	RV-205	Raad	Oprichting en bekostiging Stichting Almere Kennisstad
26/09/2002	114-2002	Raad	Beschikbaarstelling gereserveerd budget in MIP t.b.v. exploitatie Smart Home in Almere
20/08/2002	IV-01/DSO	college	Voorinvestering aanleg glasvezel Staatsliedenwijk (incl memo 24 juli 2002 van Almere Kennisstad)
6/08/2002		college	Eerste tussentijdse rapportage SARA d.d. 5 juli 2002
16/05/2002	73-2002	Raad	Besluit tweede ronde projecten Kennisstad + Notulen raadscommissie 22-4-2002 en notulen raad 16 mei 2002
12/03/2002	besluiten- lijst	College	Aanpassing besluitenlijst 19-2-2006 m.b.t. Fiber to the home staatsliedenwijk/Smart-homes/Internet café
19/02/2002	II-02/CS	College	Besluitenlijst inzake Tweede ronde projectvoorstellen Almere Kennisstad
14/02/2002	RV-25	Raad	Hoofdlijnen voor het Economisch Stimuleringsprogramma 2002 - 2006 "De turbo aan"
13/12/2001		Raad	Bekabeling en aanpassing schoolgebouwen primair onderwijs Almere voor ICT (E-boat)
23/10/2001	II-03/CS	College	Definitieve uitwerking projectvoorstellen Almere Kennisstad (eerste ronde projecten)
27/09/2001	120-2001	Raad	Beleidsintensivering economie n.a.v. advies Expertforum (prof.dr. Van der Zwan "Groeien in balans" d.d. 4-7-2001)
24/08/2001	II-01/DSO	College	Nota inzake telecommunicatie-infrastructuur-breedband- Fiber to the home
5/07/2001	RV-240	Raad	I-visie van Almere o.b.v. collegebesluit 5 juni 2001
5/06/2001	CS/01/298	Project- team	I-visie van Almere; geïntegreerd voorstel kenniswijk en Programma E-city incl. Rapport De I-visie van Almere
13/04/2000		Raad	Overeenkomst SARA - Gemeente Almere ter bevordering ICT-bedrijvigheid in Almere

Colofon

Gemeente Almere
Raadsgriffie
Secretariaat Rekenkamer
Postbus 200
1300 AE Almere
Telefoon: (036) 539 99 95
Email: raadsgriffie@almere.nl

Vormgeving:

SBZ Communicatie/vormgeving

Oplage:

125 Exemplaren

Nyfer

deelonderzoek 1:

Almere Kennisstad

NYFER

Straatweg 25

3621 BG BREUKELEN

T 0346 291641

F 0346 291671

E nyfer@nyfer.nl

I www.nyfer.nl

Dit onderzoek is uitgevoerd op verzoek van en met financiële steun van de Rekenkamer van de gemeente Almere. De visies en conclusies weergegeven in dit rapport zijn die van NYFER en komen niet noodzakelijkerwijs overeen met die van de opdrachtgever.

© auteursrecht NYFER, Breukelen, juni 2007

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Almere Kennisstad

Leo van der Geest
Lars Heuts

Inhoudsopgave

Inleiding	7
1 Almere Kennisstad	11
1.1 De keuze voor Kennisstad	11
1.2 Stichting Almere Kennisstad	12
1.3 Aanleg van glasvezelnetwerk	15
1.4 Doorwerking van het beleid	16
1.5 Kosten en baten van Kennisstad	17
1.6 Beoordelingskader	22
2 De beleidsfilosofie onder de loep	23
2.1 Keuze voor kennis	23
2.2 Inspelen op lokale kansen en ontwikkelingen	25
2.3 Onderwijs- en onderzoeksinstellingen	27
2.4 Regionale samenwerking	28
2.5 Bevordering van interactie	30
2.6 Bereikbaarheid en woonaantrekkelijkheid	32
2.7 Profilering	34
2.8 Conclusie	36
3 Organisatie van het beleid	37
3.1 Heldere doelen	37
3.2 Organisatievorm	38
3.3 Focus en consistentie	41
3.4 Transparantie en verantwoording	42
3.5 Conclusie	43
4 Effecten van het economische beleid	45
4.1 Doelstellingen	45
4.2 Almere onder de loep	46
4.2.1 Te weinig nieuwe banen	46
4.2.2 Inzet op ict	49
4.2.3 Hoger onderwijs in Almere	51
4.3 Conclusie	52
5 Almere vergeleken met andere gemeenten	55
5.1 Scheve woon-werkbalans in Almere	55
5.2 Opleiding en creativiteit	60

Almere Kennisstad

5.2.1	Weinig hoogopgeleiden	60
5.2.2	Kleine creatieve klasse	62
5.2.3	Het belang van universiteiten	64
5.3	Kennisbedrijven en sectorale diversiteit	65
5.3.1	Minder kennisintensieve bedrijven	65
5.4	Woon aantrekkelijkheid	66
5.4.1	Een moeilijk bereikbare stad	69
5.4.2	Almere wordt minder veilig	69
5.4.3	Weinig cultureel aanbod	70
5.5	Conclusie	71
6	Conclusies en aanbevelingen	73
6.1	De uitdaging	73
6.2	Beoordeling van de beleidsfilosofie	73
6.3	Doorwerking van het beleid	75
6.4	Regionale samenwerking	75
6.5	Organisatie van het beleid	76
6.6	Resultaten van het beleid	77
6.7	Aanbevelingen	78
7	Literatuurlijst	81
8	Lijst van geïnterviewden	85

Inleiding

Achtergrond

De gemeente Almere wordt geconfronteerd met een forse uitdaging: volgens de plannen van het Rijk moet de stad in de komende decennia doorgroeien naar een omvang van 350.000 inwoners en daarmee de vijfde stad van Nederland worden. Een stad van die omvang moet beschikken over een grootstedelijke economie. Groei is niet alleen een kwestie van huizen bouwen; er moet tegelijkertijd ook worden gewerkt aan de ontwikkeling van economische, sociale en culturele voorzieningen die passen bij een stad van dergelijke omvang. Almere onderkent dit en op de verschillende beleidsterreinen wordt actief beleid gevoerd om Almere uit te laten groeien tot een 'complete stad'.

Eén van de belangrijkste onderdelen van deze strategie is het economische beleid. Op dit punt is een grote inspanning nodig, want de werkgelegenheid in Almere blijft ver achter bij het inwonertal. Van de vijftig grootste gemeenten (G50) in Nederland behoort Almere tot de gemeenten met het geringste aantal banen binnen de gemeentegrenzen per 1.000 inwoners. Dit is natuurlijk verklaarbaar vanuit de historie van Almere als snelgroeïende satellietstad van Amsterdam. Bovendien groeit de werkgelegenheid in de gemeente snel (tussen 1999 en 2006 zelfs het snelst van de G50). Toch neemt daarmee de beleidsopgave niet af, want het inwonertal groeit nog harder dan de werkgelegenheid. Een bijkomend knelpunt is dat Almere relatief weinig hoogopgeleiden telt binnen de beroepsbevolking. Dit is een nadeel omdat landelijk gezien het aantal banen voor hoogopgeleiden sterker groeit dan voor laagopgeleiden. Bovendien is een hoogopgeleide beroepsbevolking zelf ook een bron van werkgelegenheidsgroei in de stad of de regio.

Tegen deze achtergrond heeft Almere een economisch beleid ingezet om zich te ontwikkelen tot 'Almere Kennisstad'. In het kader van dit beleid zijn de afgelopen jaren de nodige projecten ontwikkeld en middelen geïnvesteerd. De Rekenkamer van de gemeente Almere wil zicht krijgen op de vraag of het beleid effectief is geweest.

Onderzoeksvragen

De centrale probleemstelling van dit onderzoek luidt: *hoe effectief is het Kennisstad-beleid van de gemeente Almere?* Daarbij komt aan bod of de uitgangspunten van het beleid deugen, of het gevoerde beleid heeft doorgewerkt, of het beleid zijn doel heeft bereikt en of de resultaten van het beleid in overeenstemming zijn met wat men ervan zou mogen verwachten.

Om deze vragen te kunnen beantwoorden heeft NYFER interviews gehouden met een groot aantal personen die ofwel betrokken zijn geweest bij het gemeentelijke beleid, ofwel een goede kijk hebben op de positionering van de gemeente Almere als kennisstad. Ook is een enquête gehouden onder bedrijven in de gemeente Almere, die gevraagd werden naar hun bekendheid met het begrip 'Almere Kennisstad'. Daarnaast wordt een systematisch overzicht gegeven van het in de periode 1998-2006 gevoerde beleid en een cijfermatig beeld van hetgeen in die periode op economisch gebied gerealiseerd is in de gemeente Almere. Tot slot wordt de werkgelegenheidsontwikkeling in Almere vergeleken met het gemiddelde van de 50 grootste gemeenten (G50) en met andere *new towns* en groeiesteden.

Opzet rapport

Hoofdstuk 1 zal allereerst een korte uiteenzetting over het 'Kennisstad'-beleid van de gemeente Almere geven. Er wordt gekeken naar de doelstellingen die aan dit beleid ten grondslag lagen en naar de instrumenten en financiële middelen waarmee Almere deze doelen heeft proberen te verwezenlijken. Vervolgens worden de uitvoering en doorwerking van het Kennisstad-beleid onder de loep genomen.

In de daaropvolgende hoofdstukken wordt dit beleid vanuit verschillende perspectieven beoordeeld. Allereerst wordt de beleidsfilosofie getoetst aan inzichten uit de wetenschappelijke literatuur over de economische ontwikkeling van steden, in het bijzonder in een kenniseconomie (hoofdstuk 2).

Hoofdstuk 3 gaat dieper in op de organisatie van het economische beleid (doelmatigheid). Besproken wordt in hoeverre het beleid voldoet aan inzichten uit de economische organisatie-theorie.

Hoofdstuk 4 geeft cijfermatig weer hoe effectief het economische beleid van de gemeente Almere is geweest. Daarbij komen onder meer de groei van de werkgelegenheid, de vestiging van bedrijven en de ontwikkeling van het aantal starters aan bod. Ook wordt gekeken naar het aanbod van hoger onderwijs en de ontwikkeling van het aantal studenten.

In hoofdstuk 5 worden de economische prestaties van Almere vergeleken met die van andere *new towns* en groeigemeenten. Aan de hand daarvan wordt onderzocht in hoeverre factoren als bereikbaarheid, opleidingsniveau en woonaantrekkelijkheid een verklaring bieden voor de ontwikkelingen in Almere.

Tot slot worden in hoofdstuk 6 conclusies getrokken over het economische beleid Almere Kennisstad en aanbevelingen gedaan voor de gemeente Almere.

Almere Kennisstad

1 Almere Kennisstad

In dit hoofdstuk wordt een korte uiteenzetting van het economische beleid Almere Kennisstad gegeven. Allereerst wordt een achtergrond geschetst van het Kennisstad-beleid, de oprichting van de Stichting Almere Kennisstad en de aanleg van een glasvezelnetwerk in Almere. Vervolgens wordt gekeken in welke mate dit beleid heeft doorgewerkt bij bedrijven binnen en buiten de gemeente. Tot slot wordt gekeken naar wat Almere Kennisstad tot op heden heeft gekost en wat het de gemeente in concreto heeft opgeleverd.

1.1 De keuze voor Kennisstad

Al in de tweede helft van de jaren negentig werden activiteiten ondernomen om ict te integreren in de Almeerse samenleving. Zo werd in 1998 een project uitgevoerd waarbij enkele basisscholen werden voorzien van een ict-infrastructuur. Dat was het begin van een reeks projecten die als impliciet doel hadden om het onderwijskundige gebruik van ict in Almeerse scholen te bevorderen.¹ In 2000 kreeg de keuze voor ict een vervolg met de oprichting van het Platform Almere I-CiTy,² dat als doel had kennis en ervaring tussen ict-bedrijven, de gemeente en instellingen (o.a. onderwijs) uit te wisselen.

De inzet op ict kreeg breder gestalte met de gemeentelijke keuze om een kennisstad te worden in 2001. Een jaar eerder dong Almere mee naar het Kenniswijk-project van het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Hoewel de gemeente niet werd verkozen als pilotstad voor dit project, besloot de gemeente om een onderzoek uit te laten voeren of Almere een vergelijkbaar project op eigen initiatief kon realiseren. Dat resulteerde in de gemeentelijke I-visie van 2001, waarin werd onderkend dat ict een belangrijke bijdrage kon leveren aan de doelstellingen en ambities van het gemeentebestuur voor de ontwikkeling van Almere.³ De gemeente wilde zich daarbij richten op de beleidsterreinen 'Wonen', 'Werken & Leren' en 'Welzijn' met elk hun eigen doelstellingen. In juli 2001 gaf de gemeenteraad opdracht de initiatiefgroep Almere Kennisstad te formeren met als doel sturing te geven aan ict-

¹ Gemeente Almere, 2004: *Kennis maken met ICT*.

² De naam van dit platform werd later veranderd in Platform I-City.

³ Gemeente Almere, 2001: *Rapport De I-visie van Almere*.

projecten binnen de drie beleidsterreinen. Aan het einde van datzelfde jaar werd de start mogelijk gemaakt van de eerste twaalf projecten.

1.2 Stichting Almere Kennisstad

Doelstellingen

Om de gemeentelijke doelstellingen te behalen heeft de gemeente Almere in 2003 besloten om de Stichting Almere Kennisstad in het leven te roepen. Deze stichting bundelde de krachten van het Platform Almere I-City en de initiatiefgroep Almere Kennisstad. De Stichting Almere Kennisstad wil een relevante bijdrage leveren aan de kwaliteit van Wonen, Werken & Leren en Welzijn in Almere door middel van innovatieve ict-projecten en het bevorderen van de ict-bedrijvigheid. De stichting heeft vier langetermijndoelstellingen:⁴

- Het verbeteren van de woonkwaliteit in Almere door middel van het realiseren van ict-voorzieningen in en rond woningen, zodanig dat tegemoet wordt gekomen aan de toekomstige wensen/eisen van een groeiend aantal inwoners, terwijl de reputatie van de stad op dit terrein verder wordt versterkt.
- Het bevorderen van de economische ontwikkeling in Almere door het verbeteren van het vestigingsklimaat voor ict-ondernemers en het bijdragen aan de jaarlijkse groei van het aantal banen in deze sector.
- Het verhogen van de kwaliteit van het onderwijs in Almere door het toegankelijker maken van het onderwijsaanbod voor diverse doelgroepen en door de implementatie van ict-toepassingen op verschillende onderwijsniveaus (o.a. media-educatie en e-learning).
- Het verbeteren van de welzijnssituatie voor inwoners van Almere door ict gericht in te zetten voor de gezondheidszorg en voor het bevorderen van veiligheid en sociale cohesie in wijken en buurten.

⁴ Stichting Almere Kennisstad, 2003: *Stichting Almere Kennisstad Bedrijfsplan 2003-2004*.

Organisatie

Bij de uitvoering van het Kennisstad-beleid werd uitgegaan van een samenwerking tussen publieke en private organisaties (PPS-constructie). Tot begin 2007 was het bestuur van de stichting samengesteld uit vertegenwoordigers van verschillende (semi-)publieke en private organisaties. In het stichtingsbestuur zaten toen de gemeente Almere, Zorggroep Almere, Bibliotheek Almere, ROC Flevoland, het Instituut voor Information Engineering (IIE), Platform I-City, Hewlett Packard, KPN, de woningcorporaties Goede Stede, Groene Stad en Ymere, en Inter Access.⁵ Het bestuur stuurde op hoofdlijnen en vergaderde gemiddeld drie tot vier keer per jaar. Private partijen betaalden een jaarlijkse contributie van € 34.000. Naast deze bestuurlijke betrokkenheid werden de deelnemende partijen geacht om elk minimaal één projectvoorstel per jaar in te dienen.⁶

Begin 2007 heeft een wijziging van de bestuursstructuur van de Stichting Almere Kennisstad plaatsgevonden. Het stichtingsbestuur is hierbij omgevormd tot een Raad van Toezicht. Ook is het aantal bestuursleden van de stichting teruggebracht van elf naar maximaal vijf leden. Hoewel dit niet is opgenomen in de statuten, bestaat het plan om een Raad van Advies in te stellen die het stichtingsbestuur gevraagd en ongevraagd kan adviseren.⁷ Er wordt binnen de nieuwe bestuursstructuur geen financiële bijdrage meer geleverd door private partijen; wel blijven marktpartijen financieel participeren in projecten van de stichting.

Werkwijze

De Stichting Almere Kennisstad heeft vanaf het begin gekozen voor een faciliterende rol. De daadwerkelijke uitvoering van de projecten werd – in de meeste gevallen – overgelaten aan particuliere bedrijven. De stichting heeft de volgende taken:⁸

- **Project Control**
 - beoordelen en bewaken van de projecten op planning, budget, kwaliteit, organisatie;
 - opstellen rapportages voor het bestuur;

⁵ Stichting Almere Kennisstad: *Beter Wonen, Werken & Leren en Welzijn met behulp van ICT*.

⁶ Gemeente Almere, 2003: *Oprichting en bekostiging Stichting Almere Kennisstad* (6 januari 2003).

⁷ Zie website Stichting Almere Kennisstad: www.almerekennisstad.nl.

⁸ Stichting Almere Kennisstad, 2003: *Stichting Almere Kennisstad Bedrijfsplan 2003-2004*.

- begeleiding en ondersteuning van projectleiders.
- **Advisering en ondersteuning**
 - ondersteuning van het bestuur van Almere Kennisstad in de meest brede zin (voorbereiding besluitvorming, verslaglegging, informatieverstrekking, etc.);
 - beantwoording van openstaande juridische, organisatorische en financiële vragen betreffende de oprichting van de Stichting Almere Kennisstad;
 - gevraagd en ongevraagd adviseren over alle aspecten van de programma-implementatie;
 - advisering over nieuwe projectaanvragen en -voorstellen die aan het bestuur worden aangeboden;
 - projectontwikkeling in brede zin.
- **Monitoring en effectmeting**
 - monitoren van voortgang bij de uitvoering van projecten en opstellen van rapportages ter zake voor het bestuur;
 - meten van effecten die de projecten hebben gesorteerd, daarbij nagaan welke bijdragen zijn geleverd aan het dichterbij brengen van langetermijnbeleidsdoelstellingen.

Private partijen kunnen een idee bij de stichting indienen, dat moet voldoen aan een aantal criteria. Zo moet het bijdragen aan één van de langetermijndoelstellingen op het gebied van Wonen, Werken & Leren en Welzijn, en moet het gaan over de inzet van ict. Ook moet het idee een innovatief karakter hebben, het kennisniveau vergroten en/of de toegankelijkheid van ict-toepassingen vergroten. Tot slot moet het idee voor het project worden gedragen door meerdere partijen, die gezamenlijk investeren door inzet van kennis, capaciteit en/of financiële middelen.⁹ Tot op heden zijn er 29 projecten uitgevoerd die gericht waren op de beleidsterreinen Wonen, Werken & Leren en Welzijn.

Naast de projecten organiseert de Stichting Almere Kennisstad seminars, ondersteunt zij via het Platform I-CiTy – dat onderdeel uitmaakt van de stichting – het lokale bedrijfsleven bij ict-gerelateerde vraagstukken en zorgt zij voor een breed netwerk voor deelnemende bedrijven.

⁹ Stichting Almere Kennisstad: *Beter Wonen, Werken & Leren en Welzijn met behulp van ICT*.

1.3 Aanleg van glasvezelnetwerk

Om de keuze voor ict als speerpunt van het economische beleid kracht bij te zetten, heeft de gemeente Almere in 1999 besloten om een glasvezelnetwerk aan te leggen binnen de stad.¹⁰ Glasvezel maakt bijzonder snelle internetverbindingen mogelijk die kunnen bijdragen aan de economische aantrekkelijkheid van Almere voor bedrijven.

De eerste fase van de aanleg van een glasvezelnetwerk werd in gang gezet door de vestiging van het ict-dienstencentrum SARA Reken- en Netwerkdiensten in Almere. Dit bedrijf kon volgens de gemeente de ict-bedrijvigheid binnen Almere enorm stimuleren. Om SARA tegemoet te komen in de kosten voor verhuizing van een deel van haar activiteiten naar Almere, heeft de gemeente een investering van zo'n € 2,3 miljoen gedaan. Dat heeft begin 2001 geleid tot de start van een datacenter van SARA in Almere. De tweede fase van de aanleg van een glasvezelnetwerk binnen Almere was het pilotproject Almere Fiber Pilot, waarbij in 2003 een glasvezelnetwerk in de Almeerse Staatsliedenbuurt en Noorderplassen, evenals op de bedrijventerreinen Randstad, Markerkant en Frezersplaats werd aangelegd.¹¹ Het project – een publiek-private samenwerking – was een pilot voor de realisering van een glasvezelinfrastructuur in heel Almere.

De derde fase had als doel het glasvezelnetwerk voor alle burgers van Almere beschikbaar te maken. Door een gebrek aan investeerders is dit project in eerste instantie niet van de grond gekomen. Vervolgens is besloten om in 2006 eerst breedband beschikbaar te stellen voor publieke instellingen en alle scholen binnen de gemeente (fase 4: Fiber to the Institute). In datzelfde jaar werd fase 5 – Fiber to the Business – uitgevoerd en werd het glasvezelnetwerk aangelegd naar alle bedrijventerreinen binnen Almere. De gemeente heeft voor de periode 2007-2012 het plan om in publiek-private samenwerking een glasvezelnetwerk voor de hele stad te realiseren.

¹⁰ Gemeente Almere, 1999: *Actieprogramma 1999-2005*.

¹¹ Gemeente Almere, 2003: *Breedband in Almere*.

1.4 Doorwerking van het beleid

Met ict als speerpunt van het economische beleid wil Almere zich op de kaart zetten als een kennisstad. In de praktijk leeft het begrip ‘Almere Kennisstad’ echter nauwelijks onder Almeerse bedrijven. Uit een enquête onder 317 bedrijven in Almere blijkt dat slechts 24,4% van de respondenten bekend is met Almere Kennisstad; bijna 10% van de geënquêteerden heeft er wel eens van gehoord (tabel 1.1). Dit beeld wordt bevestigd door interviews met het lokale bedrijfsleven, de Vereniging Bedrijfskring Almere (VBA) en de Kamer van Koophandel (KvK). Een mogelijke verklaring daarvoor is dat de gemeente c.q. Stichting Almere Kennisstad onvoldoende aandacht besteedt aan promotionele activiteiten en zich toespitst op slechts een beperkt deel van het Almeerse bedrijfsleven.

Tabel 1.1 Bent u bekend met Almere Kennisstad?

Ja	10	24,4%
Nee	27	65,9%
Enigszins	4	9,8%
Totaal	41	100%

Bron: NYFER

Voor de promotie van Almere als vestigingsplaats is een aparte stichting actief, namelijk Almere City Marketing. Het is belangrijk dat de activiteiten van Stichting Almere Kennisstad en die van Almere City Marketing zo goed mogelijk op elkaar worden afgestemd.

Ook buiten de stadsgrenzen staat Almere niet te boek als een kennisstad. Het begrip ‘kennisstad’ is ook niet erg onderscheidend: Nederland telt inmiddels vele gemeenten die zich profileren als kennisstad.

1.5 Kosten en baten van Kennisstad

Kosten van Stichting Almere Kennisstad

De 29 projecten van Stichting Almere Kennisstad hebben in totaal zo'n € 10,4 miljoen gekost. Deze projecten werden gefinancierd met publieke en private middelen. De gemeente heeft bijna € 3 miljoen van dit bedrag bekostigd, oftewel 29% van het totaalbedrag. Via de provincie Flevoland heeft de stichting ongeveer € 1 miljoen aan EU-gelden ontvangen voor enkele Kennisstad-projecten; dat komt overeen met zo'n 10% van de totale projectkosten. Het project e-Boat heeft het meest gekost, namelijk zo'n € 4,5 miljoen (circa 43% van het totaalbedrag); de Stichting Almere Kennisstad heeft in dit project € 538.637 geïnvesteerd, de rest van het bedrag was een co-financiering van de gemeente Almere (€ 1.646.017) en de Bestuurscommissie Openbaar Onderwijs Almere (€ 2.313.929). Overige marktpartijen hebben zo'n € 2,4 miljoen bijgedragen (23% van het totaalbedrag). Tabel 1.2 geeft bovenstaande weer. In tabel 1.3 wordt voor elk Kennisstad-project de gemeentelijke subsidie weergegeven.

Tabel 1.2 Verdeling van de projectkosten van Stichting Almere Kennisstad

	Bijdrage projectkosten	Procentuele bijdrage
Gemeente Almere	€ 2.984.802	29%
Co-financiering e-Boat*	€ 3.959.946	38%
EU-gelden en provincie Flevoland	€ 1.077.541	10%
Gelden overige partijen	€ 2.394.616	23%
Totaal	€ 10.416.905	100%

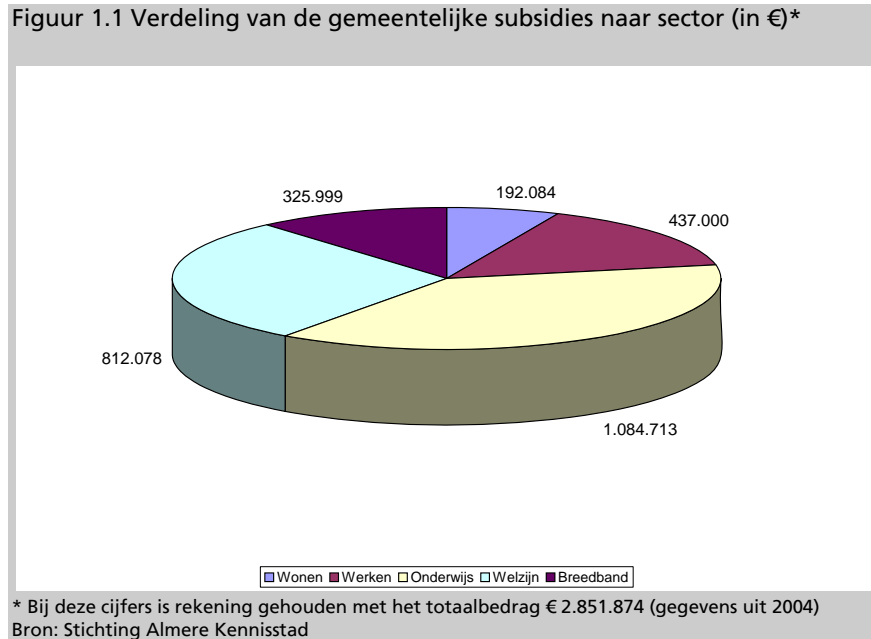
* Het gaat hier om gemeentelijke middelen
Bron: Gemeente Almere, 2007

Tabel 1.3 Subsidies van de gemeente Almere in Kennisstad-projecten (in €)

Project	Subsidie gemeente
Gezondheidsportaal	95.317
FttH	216.000
Digitaal filiaal ROCf	20.420
Internetcommunity Sociale Cohesie	72.605
Digitaal Hoger Onderwijs	174.500
e-Boat	538.637
e-Captains	13.840
Media Educatie	160.639
ICT Tussen de Vaarten	19.966
Abrinet	68.067
Almere XSpack	-
Brandveiligheid Stichtse kant	56.722
PC Thuis	183.000
Smart Homes	50.000
Cultureel Digitaal	76.500
Digitale ICT-Marktplaats	110.000
i-Cafe	50.000
Breedbandbeeldbibliotheek	75.000
Beter Wonen	103.700
Scoren in bedrijfssectoren	80.000
Pilot Gezondheidsportaal	155.000
Almere Fiberpilot	110.000
Fonologische computer	39.800
Domotion	100.000
Infomere	55.000
Web in de Wijk	70.000
Wijkportaal Literatuurwijk	83.689
SIAM	120.000
Selfcareplanning Flevoziekenhuis	34.400
Totaal	2.932.802

Bron: Gemeente Almere

Uit figuur 1.1 blijkt dat het grootste deel van de gemeentelijke subsidies voor Stichting Almere Kennisstad is gestopt in projecten binnen de terreinen 'onderwijs' en 'welzijn'.

Naast de projectkosten waren er ook apparaatskosten van de Stichting Almere Kennisstad. In de periode van 1 juli 2001 t/m 31 december 2006 lagen de totale lasten op € 2.041.161. Het grootste deel van dat bedrag (81%) werd betaald door de gemeente Almere, waarbij € 366.290 werd bekostigd met EU-gelden. Tabel 1.4 geeft een en ander weer.

Voor de periode 2007-2010 heeft de Stichting Almere Kennisstad een innovatiefonds van circa € 5 miljoen ontvangen van de gemeente Almere en de provincie Flevoland. Daarnaast wordt jaarlijks zo'n € 350.000 door de gemeente geïnvesteerd in het programmabureau van de stichting.¹²

¹² Stichting Almere Kennisstad, 2006: *Ontwikkelen en innoveren met ict*.

Tabel 1.4 Apparaatkosten Stichting Almere Kennisstad

Jaar begroting	Lasten	Bijdrage gemeente	Subsidie	Rechtsvorm
1 juli 2001 t/m 31 dec. 2001	€ 158.093	€ 158.093	100%	Project gemeente
1 jan. 2002 t/m 31 dec. 2002	€ 522.227	€ 522.227	100%	Project gemeente
1 jan. 2003 t/m 31 dec. 2004 ¹³	€ 698.444	€ 502.500	72%	Project gemeente /Stichting
1 jan. 2005 t/m 31 dec. 2005	€ 336.397	€ 198.590 ¹⁴	59%	Stichting
1 jan. 2006 t/m 31 dec. 2006	€ 326.000	€ 267.700 ¹⁵	82%	Stichting
Totaal	€ 2.041.161	€ 1.649.110	81%	

Bron: Gemeente Almere

Kosten van het glasvezelnetwerk

Ook voor de aanleg van een glasvezelnetwerk binnen Almere heeft de gemeente een aanzienlijke financiële bijdrage geleverd. Het aantrekken van SARA naar Almere werd gezien als een kans om een hoogwaardige communicatie-infrastructuur te ontwikkelen, waardoor Almere als belangrijke Nederlandse ict-stad op de kaart zou worden gezet. De gemeente heeft samen met SARA een projectplan opgezet, dat als doel had om een vestiging van SARA in de stad te realiseren en om ict-ontwikkelingen in Almere te stimuleren en ondersteunen.¹⁶ Voor dit project heeft de gemeente destijds 5 miljoen gulden (€ 2,27 miljoen) uitgetrokken.¹⁷

¹³ In de jaren 2003 en 2004 heeft de overgang naar de oprichting van de stichting plaatsgevonden. Ten behoeve van een overzichtelijke presentatie zijn deze twee jaren samengevoegd.

¹⁴ Hier is sprake van een via de provincie Flevoland ontvangen EPD-subsidie ("blijven innoveren") van € 98.590 en een extra gemeentelijke overbruggingsbijdrage van € 100.000.

¹⁵ Dit betreft een EPD-subsidie ("blijven innoveren").

¹⁶ SARA, 2003: *Tussentijdse rapportage projectplan 'SARA in Almere'*.

¹⁷ Gemeente Almere, 1999: *Brief aan het College van Burgemeester & Wethouders. Intentieverklaring SARA in Almere* (22 november 1999).

Het Kennisstad-project Fiber to the Home (FttH) kostte de gemeente € 216.000. Dit betrof een vooronderzoek dat uiteindelijk heeft geleid tot de Almere Fiber Pilot¹⁸ die zo'n € 3,5 miljoen heeft gekost.¹⁹ Het ministerie van Economische Zaken heeft hieraan een bijdrage geleverd van ruim € 1 miljoen; dat geld mocht en is alleen aangewend voor organisatie en onderzoekskosten. De gemeentelijke investering moet in 20 jaar weer terugbetaald zijn via de exploitatie van het glasvezelnetwerk (door inkomsten uit verhuur van huisaansluitingen). De projecten Fiber to the Institute (FttI) en Fiber to the Business (FttB) hebben de gemeente niets gekost. De publieke instellingen bekostigen FttI door tien jaar huur te betalen voor het gebruik van de locatieaansluitingen en FttB wordt gefinancierd door private bedrijven. Tabel 1.5 geeft een en ander weer.

Tabel 1.5 Gemeentelijke investeringen in de aanleg van een glasvezelnetwerk

Project	Bijdrage gemeente
Vestiging SARA	€ 2,27 miljoen
Almere Fiber Pilot	€ 3,56 miljoen
Fiber to the Home*	€ 216.000
Fiber to the Institute	-
Fiber to the Business	-
Totaal	€ 6 miljoen

* Dit is een project van de Stichting Almere Kennisstad geweest
Bron: Gemeente Almere

Baten

De Kennisstad-projecten hebben geen grote, direct meetbare bijdrage geleverd aan de werkgelegenheids- en onderwijsdoelstellingen van de gemeente (zie hoofdstukken 4 en 5). Dat betekent niet dat de gemeentelijke subsidies voor deze projecten weggegooid geld zijn. Veel projecten hadden een bijzonder innovatief karakter waardoor men in de uitvoering tegen

¹⁸ Voorheen Breedbandproef Staatsliedenwijk.

¹⁹ Gemeente Almere, 2003: *Brief aan het College van Burgemeester & Wethouders. Breedband in Almere* (22 april 2003).

onbekende problemen opliep. Zo was het project Gezondheidsportaal (digitaal inloggen in het ziekenhuis) een vernieuwend project dat door het innovatieve karakter moeilijk van de grond kwam. Inmiddels is het echter veel minder baanbrekend geworden om via internet ziekenhuisafspraken te maken.

Bovendien is het beleid Almere Kennisstad gericht op de lange termijn. Men moet zich dus niet blind staren op (uitblijvende) kortetermijnresultaten. Ook al heeft Almere Kennisstad tot op heden nog onvoldoende concrete resultaten opgeleverd, er gaat wel een stimulerende signaalwerking vanuit dat er iets gebeurt in Almere: “*t kan in Almere*”.

1.6 Beoordelingskader

Het beleid Almere Kennisstad zal in de volgende hoofdstukken vanuit verschillende perspectieven worden beoordeeld.

1. Is het voeren van een Kennisstad-beleid economisch zinvol (beoordeling beleidsfilosofie) en uit welke onderdelen moet zo'n beleid dan bestaan?
2. Is het beleid doelmatig georganiseerd?
3. Bereikt het beleid zijn doelstellingen?
4. Hoe vallen de resultaten van het beleid te beoordelen tegen de achtergrond van wat andere (vergelijkbare) steden op dit gebied presteren (benchmark)?

2 De beleidsfilosofie onder de loep

Almere voert al bijna tien jaar een beleid dat gericht is op de ontwikkeling tot kennis- en ict-stad. Is dit beleid zinvol vanuit een economisch perspectief? Aan de hand van inzichten uit de economische literatuur over de rol van steden in een kenniseconomie wordt het Kennisstad-beleid van Almere tegen het licht gehouden.

2.1 Keuze voor kennis

Kennis ('menselijk kapitaal') speelt in de hedendaagse economie een sleutelrol. Economische studies laten zien dat het verschil in menselijk kapitaal de belangrijkste verklaring is achter welvaartsverschillen tussen regio's en landen. Steden en regio's waar de inwoners hoger opgeleid zijn, blijken sneller te groeien dan steden en regio's waar menselijk kapitaal schaarser is.²⁰ Ook voor Nederland is aangetoond dat in steden met een hoger opgeleide bevolking de werkgelegenheid sneller groeit dan in steden met een minder hoog opgeleide bevolking.²¹

Volgens de Amerikaanse econoom Richard Florida zijn het niet zozeer de hoogopgeleiden die voor een sterkere groei van de werkgelegenheid zorgen, maar gaat het om een specifieke bevolkingsgroep, die hij omschrijft als de *creative class*.²² De creatieve klasse omvat volgens Florida beroepsgroepen zoals ict-ers, architecten, ingenieurs, (para)medici, sociale wetenschappers en onderwijzers, maar ook artistieke beroepen zoals schrijvers, modeontwerpers, musici, acteurs, fotografen, regisseurs en artiesten. Daarnaast vallen ook professionals, zoals financiële en commerciële experts, ict-ers, juristen, adviseurs en managers onder de creatieve klasse. In totaal omvat de creatieve klasse volgens Florida zo'n 30% van de Amerikaanse beroepsbevolking. Marlet en Van Woerkens hebben voor Nederland de omvang van de creatieve klasse in kaart gebracht, waarbij zij een iets nauwere definitie hanteren. Zij komen dan op een omvang van 20% van de beroepsbevolking.²³ Overigens is er een grote overlap tussen het aantal

²⁰ Glaeser en Saiz, 2003: *The rise of the skilled city*.

²¹ Marlet en Van Woerkens, 2004: *Skills and creativity in a cross-section of Dutch cities*.

²² Florida, 2002: *The rise of the creative class, and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*.

²³ Marlet en Van Woerkens, 2004: *Atlas voor gemeenten 2004*.

hoogopgeleiden en de creatieve klasse, zoals die door Florida wordt gedefinieerd.²⁴

Niet elke gemeente is even kansrijk om zich tot creatieve *hotspot* te ontwikkelen. Behalve een ruim aanbod van technologie, kennis, onderwijsinstellingen, culturele attracties, creatieve uitingen, ontmoetingsplaatsen en uitgaansgelegenheden moet er ook een klimaat heersen dat openstaat voor nieuwe, afwijkende ideeën en tolerant is tegenover nieuwkomers (immigranten).²⁵ Daarnaast benadrukt Florida het authentieke, unieke karakter waarover een creatieve stad moet beschikken.

Bovendien kunnen er heel verschillende patronen zijn waardoor steden tot bloei komen.²⁶ In technologisch-innovatieve steden zijn het vooral innovatieve ondernemers die aan de wieg staan van nieuwe economische activiteiten die zorgen voor groei en bloei van steden (vergelijk Anton Philips in Eindhoven). In cultureel-intellectuele steden kan de botsing tussen de gevestigde (conservatieve) orde en radicale vernieuwingsgezinde krachten een nieuwe periode inluiden waarin cultuur en wetenschap tot bloei komen (Berlijn in de jaren dertig van de vorige eeuw). In cultureel-technologische steden wordt een brug geslagen tussen cultuur en technologie waardoor nieuwe creatieve industrieën kunnen ontstaan (vergelijk de filmindustrie in Hollywood). En techno-organisatorische steden blinken uit door originele oplossingen te ontwikkelen voor de problemen die het moderne, stedelijke leven met zich meebrengt. Elke stad moet dus zijn eigen weg zoeken en ook in minder verstedelijkte gebieden, waar minder bedrijven met hoogopgeleide kenniswerkers zijn dan in de grootstedelijke agglomeraties, is de aanwezigheid van kenniswerkers positief gerelateerd aan de werkgelegenheids groei.²⁷

De praktijk in Almere

Hoewel Almere qua inwonertal inmiddels de achtste gemeente van Nederland is en volgens de *Nota Ruimte*²⁸ moet doorgroeien tot vijfde stad van het land (350.000 inwoners), mist Almere (vooralsnog) de

²⁴ Uit onderzoek van Marlet en Van Woerkens blijkt dat de omvang van de creatieve klasse ook in Nederland de ontwikkeling van de werkgelegenheid in steden beter verklaart dan het aantal hoogopgeleiden. Zie Marlet en Van Woerkens, 2004: *Atlas voor gemeenten 2004*.

²⁵ Florida, 2005: *The flight of the creative class*.

²⁶ Hall, 1998: *Cities in civilization*.

²⁷ Raspe, Van Oort en De Bruijn, 2005: *Kennis op de kaart*.

²⁸ Ministerie van VROM, 2006: *Nota Ruimte. Ruimte voor ontwikkeling*.

kenmerken van een historisch, cultureel en creatief centrum. De nabijheid van Amsterdam waar deze voorzieningen wel in hoge mate aanwezig zijn, maakt dat Almere zich ook niet snel tot zo'n centrum zou kunnen ontwikkelen. Dat wil helemaal niet zeggen dat Almere daarmee veroordeeld is tot een tweederangs positie in de kenniseconomie. Almere kan zich bijvoorbeeld proberen te onderscheiden door technologisch hoogwaardige (ict-) voorzieningen voor bewoners en bedrijven aan te bieden of door nieuwe vormen van dienstverlening te ontwikkelen die aansluiten bij hedendaagse behoeften. Dat is met het economische beleid gericht op de ontwikkeling tot kennis- en ict-stad ook gebeurd.

Beoordeling

De keuze van Almere om zich als kennisstad te profileren kan positief worden beoordeeld. Kennis is immers steeds meer de motor van economische groei en werkgelegenheid. Inmiddels echter hebben ook veel andere steden zichzelf tot kennisstad uitgeroepen en heeft dat etiket nauwelijks onderscheidend karakter meer. Het is positief dat Almere al vanaf het begin het begrip 'kennisstad' heeft geconcretiseerd door ict als speerpunt van beleid te kiezen en in te zetten op technologische innovaties. Daarmee is meer focus en onderscheidend vermogen verkregen dan met de algemene aanduiding als 'kennisstad'.

2.2 Inspelen op lokale kansen en ontwikkelingen

Met name Porter wees er in het begin van de jaren tachtig op dat de concurrentiekracht van landen en regio's afhangt van innovatieve ontwikkelingen die zich sterk concentreren in bepaalde stedelijke gebieden waar zich onderling samenhangende clusters van activiteiten en bedrijvigheid bevinden.²⁹ Silicon Valley in Californië is natuurlijk het bekendste voorbeeld van zo'n regionaal geconcentreerd cluster van activiteiten, maar ook dicht bij huis zijn er voorbeelden die illustreren hoe regio's tot bloei komen door uit te blinken in heel specifieke activiteiten.

Waar en wanneer zulke clusters ontstaan, is moeilijk te voorspellen. Toeval speelt hierbij een belangrijke rol, evenals de aanwezigheid van creatieve,

²⁹ Porter, 1990: *The competitive advantage of nations*.

gedreven ondernemers. Het ontstaan van dergelijke ontwikkelingen valt niet te sturen. Er zijn legio voorbeelden van mislukte projecten waarbij ‘activistische’ overheden, vaak met inzet van omvangrijke publieke middelen, geprobeerd hebben ‘veelbelovende’ sectoren zoals ict, *life sciences*, nanotechnologie enz. van de grond te krijgen, zonder goed zicht te hebben op de voorwaarden waaraan daarvoor moet zijn voldaan. Het komt maar zelden voor dat politici beter dan de markt weten welke ontwikkelingen en sectoren kansrijk zijn en waar het geld op moet worden ingezet.³⁰ De consensus in de economische literatuur is dan ook dat politici niet moeten proberen zelf de ‘winnende sectoren’ te selecteren. Zij kunnen zich beter beperken tot het identificeren van kansrijke ontwikkelingen die zich ter plaatse voordoen en proberen die te faciliteren en ondersteunen.³¹ Dit is ook de lijn die het ministerie van EZ in de nota *Pieken in de Delta* heeft gekozen om het regionaal-economische beleid vorm te geven.³²

De praktijk in Almere

Almere is een jonge stad en kent daardoor nog weinig activiteiten of sectoren waarin het zich vanouds heeft gespecialiseerd. De gemeente heeft sinds 1998 ingezet op ict als speerpunt van het economische beleid. De komst van SARA naar Almere is aangegrepen om een start te maken met de aanleg van een glasvezelnetwerk in de gemeente. De keuze voor ict sluit ook aan bij het feit dat er in Almere relatief veel bedrijven zijn die zich op ict-infrastructuur en -diensten toeleggen (zie hoofdstuk 4).

Beoordeling

In de beeldvorming van moderne, nieuwe stad (*technopolis*) is een keuze voor ict als speerpunt van economisch beleid geen onlogische keuze. Bovendien waren en zijn er in Almere relatief veel ict-bedrijven. Bij de uitwerking van dit beleid is samenwerking gezocht met het lokale bedrijfsleven en ingespeeld op lokale kansen en ontwikkelingen.

³⁰ Jacobs en Theeuwes, 2004: *Innovatie in Nederland*.

³¹ Blakely en Bradshaw, 2002: *Planning local economic development*.

³² Ministerie van EZ, 2005: *Pieken in de Delta*.

2.3 Onderwijs- en onderzoeksinstellingen

Onderwijs- en onderzoeksinstellingen spelen een belangrijke rol in het bevorderen van regionale economische groei en werkgelegenheid. Met name in de VS is veel onderzoek gedaan naar de invloed van universiteiten op de regionale economie en arbeidsmarkt. Het bekendste voorbeeld is Boston, waar acht toonaangevende universiteiten, waaronder Harvard en MIT, in een straal van negen kilometer bij elkaar zitten. Deze universiteiten spelen een sleutelrol in de economische en technologische ontwikkeling en hebben aan de wieg gestaan van nieuwe bedrijfstakken als informatica, medische apparatuur, biotechnologie en genetica.³³ Alleen in de regio Boston al zorgen zij voor een economische impuls van \$ 8 miljard per jaar, bieden zij werk aan 50.000 werknemers en indirect nog eens aan 40.000 in andere bedrijven. Bovendien ontstaan er jaarlijks vele tientallen nieuwe ondernemingen als *spin-offs* van de onderzoeksactiviteiten. Daarnaast trekken zij internationale ondernemingen als Amgen, Cisco, Merck, Novartis, Pfizer en Sun Microsystems aan die er researchcentra vestigen om te profiteren van de concentratie van wetenschappelijk talent. Ook andere studies bevestigen het belang van universiteiten en kennisinstellingen voor de economische ontwikkeling.³⁴

De praktijk in Almere

Het opleidingsniveau van de beroepsbevolking in Almere is relatief laag. Dat is een handicap voor de ontwikkeling tot kennisstad, te meer omdat laag opleidingsniveau een zelfversterkend effect heeft. In gemeenten waar weinig hoger opgeleiden wonen, is doorgaans ook de aanwas van hoger opgeleiden laag.³⁵ Het aantrekken van (hoger)onderwijsinstellingen is van meet af aan één van de hoofddoelstellingen van het economische beleid in Almere geweest. Resultaten van dit beleid zijn de oprichting van het Instituut voor Information Engineering (IIE) in 1998, de komst van een Pabo in 2001 en één jaar later de vestiging van ACTA, de gemeenschappelijke faculteit tandheelkunde van de Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit. Ook bestaat momenteel nog de bachelor-opleiding Gedrag en Samenleving van de UvA in Almere; die opleiding verdwijnt echter aan het eind van dit

³³ Appleseed, 2003: *Engines of economic growth*.

³⁴ Paytas, Gradeck en Andrews, 2004: *Universities and the development of industry clusters*, BJK Associates, 2002: *The influence of R&D expenditures on new firm formation and economic growth*.

³⁵ Glaeser, 1994: *Cities, information and economic growth*.

collegejaar uit de gemeente. In 2007 gaat de nieuwe HvA-opleiding Ondernemen, Innovatie en Techniek (OIT) van start. Ook is het de bedoeling dat in het nieuwe studiejaar praktijkgestuurde opleidingstrajecten (minoren) en post-hbo/wo-opleidingen van de Dutch Health School Almere (DHSA) worden aangeboden. Tot slot zijn er plannen voor een Business School Almere en het International New Town Institute (INTI).

Het aantrekken van studenten en hogeronderwijsinstellingen naar Almere wordt bemoeilijkt door landelijke regelgeving (licenties) en de nabijheid van Amsterdam en Utrecht, die een grotere aantrekkingskracht uitoefenen op jongeren en studenten.

Beoordeling

Het belang van onderwijsinstellingen en kennisinstututen voor de ontwikkeling tot kennisstad is in Almere onderkend. Het aantrekken en opzetten daarvan maakt dan ook een vast onderdeel uit van het economische beleid. De successen op dit beleidsonderdeel zijn tot nu toe beperkt gebleven (zie hoofdstuk 4). Dit doet echter geen afbreuk aan de juistheid van de beleidsrichting.

2.4 Regionale samenwerking

Sinds het midden van de vorige eeuw hebben steden een enorme verandering ondergaan. Het traditionele patroon van de compacte stad waar wonen en werken samenkwamen op een zeer beperkt oppervlak, maakte gaandeweg plaats voor een uitwaaiering van activiteiten over een veel uitgestrekter verstedelijkt gebied. Vooral de opkomst van snellere en goedkopere transportmogelijkheden – met name de auto – is daarop van invloed geweest.³⁶

In zo'n uitwaaierende stad oriënteren bewoners en bedrijven zich voor huisvesting, werk, inkopen, voorzieningen, onderwijs en vrijetijdsbesteding op verschillende centra. Er ontstaat een polycentrisch netwerk dat zich over meerdere gemeenten kan uitstrekken. In de literatuur wordt hiervoor de term 'netwerkstad' gebruikt. Hoewel de netwerkstad dus bestaat uit

³⁶ Glaeser en Kahn, 2003: *Sprawl and economic growth*.

meerdere centra die verschillende functies vervullen, vormt zij één woningmarkt, één arbeidsmarkt, één onderwijsmarkt en één uitgaansmarkt. Terwijl de netwerkstad als geheel alle voorzieningen moet bieden,³⁷ kunnen de afzonderlijke gemeenten binnen dit grotere geheel zich specialiseren op één of meerdere taken.

Almere is een typisch product van deze ontwikkeling. Het is gebouwd om de bevolkingsgroei van zowel Amsterdam als het Gooi op te kunnen vangen en maakt onderdeel uit van de Noordvleugel van de Randstad die loopt van Haarlem/Schiphol tot Almere. Veel van de inwoners zijn oorspronkelijk afkomstig uit Amsterdam of hebben er nog een relatie mee (werk, recreatie, sociale contacten). Dat is het duidelijkst te zien aan de dagelijkse pendel tussen Amsterdam en Almere. Schiphol is bijvoorbeeld nog altijd de grootste werkgever van Almere.

Terwijl in het verleden vooral de centrale stad beschouwd werd als motor van de economische groei en de werkgelegenheid, blijkt uit onderzoek dat *suburbs* of omringende gemeenten vaak sneller groeien.³⁸ Daaruit trekt men dan soms de conclusie dat de groei in de *suburbs* ten koste gaat van de groei in de centrale stad. Uit onderzoek blijkt echter dat de centrale stad en *suburbs* niet zozeer elkaars concurrenten zijn als het gaat om het genereren van groei en werkgelegenheid, maar elkaar aanvullen.³⁹ Als het goed gaat met de centrale stad is dat ook goed voor de *suburbs*; als de *suburbs* floreren bevordert dat ook de bloei van de centrale stad.⁴⁰ Dit inzicht is van belang voor het economische beleid. Gemeenten in één stedelijk netwerk moeten elkaar niet zozeer zien als concurrenten, maar als partners die elkaar aanvullen en nodig hebben om de economie in de regio als geheel te versterken. Door gezamenlijk op te trekken kunnen zij de bloei van het gehele netwerk bevorderen.

De praktijk in Almere

Als onderdeel van de netwerkstad in de Noordvleugel van de Randstad kan Almere sterk profiteren van de nabijheid van Amsterdam. Hoewel Amsterdam qua uitstraling en diversiteit van de economische structuur niet kan wedijveren met 'metropolen' als New York, Parijs, Tokyo of Londen,

³⁷ Ministerie van VROM, 1999: *De Ruimte van Nederland*.

³⁸ Mieskowski en Mills, 1993: 'The causes of metropolitan suburbanization'.

³⁹ Voith, 1998: 'Do suburbs need cities?'.

⁴⁰ US Department of Housing and Urban Development, 1999: *The state of the cities*.

scoort het op internationale ranglijsten wel hoog als aantrekkelijke vestigingsplaats voor kenniswerkers en kennisintensieve bedrijven.⁴¹ Ook zijn er gunstige perspectieven voor een verdere ontwikkeling als creatieve *hotspot* en *global talent magnet*.⁴² Almere kan daarvan meeprofiteren door als suburb of satellietstad zo dicht mogelijk tegen Amsterdam aan te schurken. Amsterdam op zijn beurt kan sterk profiteren van de aanwezigheid van Almere, onder meer vanwege het ruime arbeidsaanbod en de beschikbare ruimte. In die visie is Almere een aantrekkelijke vestigingslocatie vlakbij het centrum van Amsterdam, de Zuidas en Schiphol waar nog voldoende ruimte is om zich als bedrijf en/of kenniswerker te vestigen en aantrekkelijk te wonen. Voor het aantrekken van bedrijvigheid en werkgelegenheid betekent dit dat Amsterdam en Almere niet elkaars concurrenten zijn maar gezamenlijk moeten optrekken, waarbij Amsterdam de internationale uitstraling en het creatieve imago en Almere het arbeidspotentieel en de vierkante meters heeft.⁴³

Pas betrekkelijk recent is Almere nauwer gaan samenwerken met Amsterdam en andere gemeenten in de Noordvleugel van de Randstad bij het aantrekken van (internationale) bedrijven en als het gaat om de ontwikkeling van bedrijventerreinen en kantorenlocaties.

Beoordeling

De samenwerking met andere gemeenten in de Noordvleugel en het Gooi staat nog in de kinderschoenen. Almere kan de nabijheid van en nauwe verbondenheid met name met Amsterdam sterker uitbaten op basis van eigen sterkten zoals de beschikbaarheid van ruimte en arbeidspotentieel. Te vaak ziet men elkaar nog als concurrenten als het gaat om het aantrekken van bedrijvigheid en werkgelegenheid.

2.5 Bevordering van interactie

Fysieke nabijheid speelt een belangrijke rol in de kenniseconomie. Als mensen elkaar ontmoeten en kennis en ervaring uitwisselen, leren ze van

⁴¹ Gemeente Amsterdam, 2006: *Amsterdam Topstad: metropool*.

⁴² Florida, 2005: *The flight of the creative class*.

⁴³ Sinds kort trekken Amsterdam, Haarlemmermeer, Amstelveen en Almere gezamenlijk op bij de acquisitie van internationale bedrijven.

elkaar en neemt de kennisvoorraad toe. Hoe goed de hedendaagse communicatiemogelijkheden ook zijn, er is nog steeds geen goed alternatief voor *face-to-face* contact.⁴⁴ Persoonlijk contact is noodzakelijk om vertrouwen te creëren en dat vormt de basis voor veel zakelijke transacties. Ook nieuwe ideeën (creativiteit) ontstaan vaak uit rechtstreeks persoonlijk contact. Daarbij gaat het niet alleen om formele contacten, bijvoorbeeld tussen leverancier en klant of tussen opdrachtgever en opdrachtnemer, maar ook om informele contacten of toevallige ontmoetingen. Op dichtbevolkte plaatsen waar veel mensen samenkomen en elkaar ontmoeten (in steden dus), is de kans op dit soort creatieve processen groter. Daar kan kennis gemakkelijker ontstaan, zich verspreiden en in innovatieve producten en diensten worden omgezet. De kenniseconomie heeft dus een belangrijke ruimtelijk aspect: zoveel mogelijk interactie op een zo centraal mogelijke plek.

Scott ziet hier een belangrijke rol weggelegd voor lokale overheden en organisaties.⁴⁵ Zij moeten partijen samenbrengen, hen overtuigen van het nut van gemeenschappelijke initiatieven en samenwerking stimuleren. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan initiatieven ter verbetering van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, ontwikkeling van (lokale) opleidingen, stimulering van toeleverende diensten en het bevorderen van ondersteunende instituties.⁴⁶ Om te weten wat er speelt in het lokale bedrijfsleven moet de overheid actief participeren in lokale netwerken van bedrijven en organisaties en luisteren naar de vragen en wensen van marktpartijen. Vervolgens kan de gemeentelijke dienstverlening optimaal worden afgestemd op de behoeften van bedrijven en kenniswerkers.

De praktijk in Almere

De Stichting Almere Kennisstad heeft geïnvesteerd in de samenwerking met het regionale bedrijfsleven, het ontwikkelen van netwerken voor ondernemers, het organiseren van bijeenkomsten enz. In Delft, waar ook een Kennisstad-beleid wordt gevoerd, heeft de Stichting Delft Kennisstad een KennisSociëteit opgericht, waar partners in de kenniseconomie en lokale politici elkaar kunnen ontmoeten en tot onderlinge afstemming en

⁴⁴ Volgens Gaspar en Glaeser is ict eerder een aanvulling op dan een vervanging voor *face-to-face* contact. Gaspar en Glaeser, 1996: *Information technology and the future of cities*.

⁴⁵ Scott, 2006: 'Creative cities: conceptual issues and policy questions'.

⁴⁶ Porter, 2001: *Regions and the new economics of competition*.

samenwerking kunnen komen.⁴⁷ Daarvoor worden bijeenkomsten georganiseerd in een historisch pand (het Meisjeshuis) in het centrum van Delft. Wanneer het belang van netwerken onvoldoende wordt ingezien, gaan kansen verloren om optimaal in te spelen op initiatieven vanuit het lokale bedrijfsleven die kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van de lokale kenniseconomie.

Beoordeling

De interactie tussen de lokale politiek en het lokale bedrijfsleven kan beter. Ook informele ontmoetingen spelen daarbij een belangrijke rol. Dat kan bijdragen aan versterking van de Almeerse kenniseconomie.

2.6 Bereikbaarheid en woonaantrekkelijkheid

Nog niet zo lang geleden trokken mensen naar gebieden waar (industriële) bedrijven gevestigd waren om hun kansen op werk en een inkomen zo groot mogelijk te maken. Tegenwoordig gaan mensen niet meer per se wonen waar ze werken, maar kiezen ze steeds vaker voor de aantrekkelijkste woning of woonomgeving. Dit komt vooral door drie factoren: (1) de flexibele carrière waarbij men vaker van werkgever verandert, (2) de toegenomen mogelijkheden van mobiliteit en (3) de toegenomen waarde die men aan de vrije tijd toekent. Voor het economische beleid betekent dit dat het creëren van een aantrekkelijke woonomgeving, met name voor kenniswerkers, steeds belangrijker wordt.

Twee aspecten zijn daarbij van bijzonder belang. Ten eerste moeten kenniswerkers vanuit de woonplaats nog wel een gevarieerd aanbod aan interessante banen kunnen bereiken. Dit geldt zeker voor de zogenaamde *power couples*, hoogopgeleide tweeverdieners die beiden een interessante loopbaan ambiëren.⁴⁸ Door een woonplaats te kiezen van waaruit zij een zo groot mogelijke verscheidenheid aan banen kunnen bereiken, vergroten zij hun kansen om beiden hun carrièrewensen te verwezenlijken.⁴⁹ Ten tweede moet de woonplaats aantrekkelijke voorzieningen bieden ook buiten de

⁴⁷ NYFER, 2005: *Delft Kennisstad*.

⁴⁸ Marlet en Van Woerkens, 2005: *Atlas voor gemeenten 2005*.

⁴⁹ Compton en Pollack, 2004: *Why are power couples increasingly concentrated in large metropolitan areas*.

directe woonsfeer. Het gaat dan om zaken als goed onderwijs, goed openbaar vervoer, een interessant cultureel aanbod, recreatiemogelijkheden (natuur, water, groen), cultureel erfgoed zoals musea of een historische binnenstad, spannende architectuur, sportvoorzieningen, uitgaansgelegenheden, goede winkelvoorzieningen, veiligheid enz. Al deze aspecten bepalen het beeld van een stad en de keuze van hoogopgeleiden om zich daar al dan niet te vestigen dan wel te blijven wonen. Met in hun kielzog bedrijven op zoek naar schaars talent.⁵⁰

De praktijk in Almere

De ligging van Almere in de Noordvleugel van de Randstad betekent dat veel banen vanuit Almere bereikbaar zijn. Vanuit dat perspectief is Almere dus een aantrekkelijke vestigingsplaats voor kenniswerkers, ook al doet de dagelijkse congestie, zowel op de weg als in het openbaar vervoer, daar ernstig afbreuk aan. De bereikbaarheid van banen vanuit Almere kan worden gemeten aan de hand van de zogenaamde bereikbaarheidsindex die is berekend door de Stichting Atlas voor gemeenten.⁵¹ Uit die index blijkt dat Almere van de 50 grootste gemeenten in Nederland op de 36e plaats staat als het gaat om de bereikbaarheid van banen per auto in de spits, veel lager dan men gezien de centrale ligging van Almere zou verwachten. Buiten de spits is de bereikbaarheid van banen aanzienlijk beter (24e plaats). Daarmee behoort Almere tot de gemeenten die het meest te lijden hebben van de verkeerscongestie als het gaat om mogelijkheden om kenniswerkers aan te trekken.

Ook qua aanbod van voorzieningen die de woonaantrekkelijkheid van een stad bepalen, scoort Almere nog ondermaats. Weliswaar is er een (relatief) ruim aanbod van betaalbare koopwoningen en zijn er goede recreatiemogelijkheden in de vorm van natuur, water en groen, maar daar staan minpunten tegenover. Zo is het culturele aanbod (concerten, theatervoorstellingen e.d.) nog relatief bescheiden⁵², zijn er weinig goede restaurants en uitgaansgelegenheden en mist Almere (uiteraard) het

⁵⁰ In de Verenigde Staten blijkt dat bedrijven zich inmiddels sterker aan de woonvoorkeur van werknemers aanpassen dan andersom (Kim, 2002: *The reconstruction of the American urban landscape in the twentieth century*). Ook in Nederland zijn er aanwijzingen dat bedrijven in hun vestigingsplaatskeuze steeds meer rekening houden met de woonvoorkeur van schaarse (hoogopgeleide) werknemers (Sorber, 2002: 'Volgt werkgelegenheid de bevolking? Een ruimtelijk-economische causaliteitsstudie').

⁵¹ Marlet en Van Woerkens, 2005: *Atlas voor gemeenten 2005*, p. 44

⁵² De opening van een nieuwe schouwburg onlangs kan daar verbetering in brengen.

historische karakter en culturele erfgoed dat oudere steden aantrekkelijk maakt. Op het gebied van de veiligheid (vernielingen en geweldsmisdrijven) is Almere de laatste jaren afgezakt ten opzichte van het gemiddelde van de grote steden. In het economische beleid van gemeenten zijn deze aspecten steeds belangrijker.⁵³

Een belangrijk probleem voor Almere is dat veel beslissingen over infrastructuur, woningbouw, culturele voorzieningen e.d. niet op gemeentelijk maar op Rijksniveau worden genomen. Dit beperkt Almere in zijn mogelijkheden om ook op deze terreinen optimale voorwaarden te creëren voor de ontwikkeling tot kennisstad. Toch zijn er ook op lokaal niveau wel mogelijkheden om op deze terreinen successen te boeken als een gemeente daaraan prioriteit geeft. Voorbeelden daarvan zijn de voorgenomen bouw van een groot contingent woningen in particulier opdrachtgeverschap, de opening van een nieuwe schouwburg, investeringen in het aantrekkelijk maken van de binnenstad e.d.

Beoordeling

Problemen met de bereikbaarheid en het voorzieningenaanbod remmen de economische ambities van Almere. Hoewel Almere krachtig bij het Rijk lobbyt om de bereikbaarheid te verbeteren en meer stedelijke voorzieningen te realiseren blijven de resultaten achter bij wat nodig is. Echter, ook lokaal zijn er mogelijkheden om de aantrekkelijkheid van de stad te vergroten. Deze moeten maximaal worden benut. Daarbij is de kunst een onderscheidend aanbod te ontwikkelen dat Almere als aantrekkelijke vestigingsplaats voor kenniswerkers en kennisintensieve bedrijven op de kaart zet.

2.7 Profilering

Een regionaal-economische visie moet niet alleen worden ontwikkeld, zij moet ook worden gecommuniceerd. Partijen in de markt moeten weten (en er regelmatig aan worden herinnerd) dat men voor bepaalde activiteiten nergens beter terecht kan dan in de desbetreffende plaats (of regio). Tegen deze achtergrond ontstaat er de laatste jaren steeds meer aandacht voor *city*

⁵³ Glaeser, Kolko en Saiz, 2000: *Consumer city*.

marketing of *city branding*.⁵⁴ Het besef groeit dat het imago van steden een belangrijk middel is om steden te profileren en externe partijen te informeren over wat de stad te bieden heeft. Natuurlijk moet het ‘beeld’ dat men probeert uit te dragen, corresponderen met de realiteit. Bovendien moet men zich in promotie- en/of profileringscampagnes heel goed bewust zijn van de doelgroep op wie men zich richt en van de boodschap die men wil overbrengen. Op die manier kan de stadspromotie ondersteuning bieden en zelfs mede richting geven aan de verdere versterking van het stedelijk-economische profiel.

Daarnaast vormt de profilering – als het goed is – ook een krachtig communicatiemiddel in de richting van de eigen bevolking. Een sterk profiel kan bijdragen aan het creëren van een eigen stedelijke ‘identiteit’ en gevoelens van trots onder de bevolking. Goede profilering maakt ook duidelijk waarom de gemeente bepaalde keuzen maakt en hoe die niet alleen een beperkte groep, maar de gehele lokale bevolking ten goede komen. Dit draagt ertoe bij om het draagvlak onder de bevolking voor het regionale c.q. lokale economische beleid te behouden en verder te versterken.

De praktijk in Almere

Almere voert in externe promotiecampagnes de slogan ‘*t kan in Almere*’. Dit imago van slagvaardigheid, dynamiek en ondernemerschap past goed bij een snelgroeiende stad. Uiteraard moeten de woorden dan ook gevolgd worden door daden, zoals snelheid op het gebied van vergunningaanvragen, uitstekende (digitale) bereikbaarheid van gemeentelijke diensten, slagvaardig optreden in reactie op wensen van burgers en bedrijven enz. Uit interviews met vele betrokkenen komt naar voren dat het gevoel dat er in Almere relatief veel mogelijk is, breed wordt gedeeld.

De samenhang tussen het kennis- en ict-beleid en de externe profilering komt echter veel minder uit de verf. Hoewel het internationale ict-bedrijf Cisco de gemeente Almere een ‘*lighthouse*’ noemt, lijkt de ‘identiteit’ van Almere als kennis- of ict-stad bij het lokale en regionale bedrijfsleven nauwelijks te leven.

⁵⁴ Winfield-Pfefferkorn, 2005: *The branding of cities*.

Beoordeling

De relatie tussen het Kennisstad-beleid en de externe en interne profilering van Almere is niet duidelijk.

2.8 Conclusie

In de economische beleidsfilosofie van de gemeente Almere staat de ontwikkeling tot kennis- en ict-stad centraal. Aan de hand van inzichten uit de economische literatuur met betrekking tot de rol van steden in de kenniseconomie is de beleidsvisie van Almere beoordeeld. Deze beoordeling leidt tot de volgende uitkomsten.

Tabel 2.1 Beoordeling van de economische beleidsvisie van Almere*

Criterium	Beoordeling
1. Keuze voor kennisintensieve activiteiten	+
2. Aansluiting bij lokale kansen en ontwikkelingen	+
3. Aantrekken onderwijs en kennisinstellingen	+
4. Regionale samenwerking	-
5. Bevordering van interactie	+/-
6. Inzet op bereikbaarheid en woonaantrekkelijkheid	+/-
7. Profilering	-

* Let wel, het gaat hier om een beoordeling van de beleidsvisie, niet om een beoordeling van de resultaten van het beleid

3 Organisatie van het beleid

Behalve aan vereisten die samenhangen met de positie van steden in de kenniseconomie, moet het economische beleid ook aan intern-organisatorische eisen voldoen. De economische organisatietheorie levert nuttige inzichten op voor een goede organisatie van beleid.⁵⁵ In dit hoofdstuk wordt de organisatie van het Kennisstad-beleid besproken.

3.1 Heldere doelen

Beleid moet worden geformuleerd aan de hand van heldere, concrete beleidsdoelstellingen die SMART+C zijn: Specifiek, Meetbaar, Afgestemd, Realistisch, Tijdgebonden en Consistent. Allereerst moeten doelen concreet zijn geformuleerd: welke prestaties en effecten worden beoogd? Daarnaast moet het al dan niet bereiken van een doelstelling kunnen worden gemeten; een eenduidige definiëring van begrippen is daarbij vereist. Ten derde moet een doelstelling *afgestemd* zijn met de relevante actoren. Ook dient een doelstelling *realistisch* te zijn: doelen moeten zodanig zijn gekozen dat ze realiseerbaar zijn onder alle plausibele omstandigheden. Ten vijfde moet er een datum zijn vastgelegd waarop het einddoel moet zijn bereikt (*tijdgebonden*). Tot slot moet er *consistentie* tussen de doelstellingen bestaan; zo mag het ene doel niet het andere uitsluiten.⁵⁶

De praktijk in Almere

Het Rijk wil dat Almere uitgroeit tot een ‘complete stad’ met bijbehorende werkgelegenheid, voorzieningenniveau, onderwijsaanbod enz. Daartoe zijn op de terreinen Wonen, Werken & Leren, en Welzijn verschillende doelstellingen geformuleerd. Het beleid Almere Kennisstad is één van de instrumenten om deze doelstellingen dichterbij te brengen. Het richt zich met name op de economische aspecten, waarbij groei van de werkgelegenheid en aanbod van hoger onderwijs centraal staan. Voor de werkgelegenheidsgroei is een concrete doelstelling geformuleerd.

⁵⁵ Brickley, Smith en Zimmermann, 1997: *Managerial economics and organizational architecture*.

⁵⁶ Tweede Kamer, 2006: *Staat van de beleidsinformatie 2006*.

Aanvankelijk was dat 5.000 arbeidsplaatsen per jaar; inmiddels is dit naar beneden bijgesteld tot 4.000 arbeidsplaatsen per jaar.⁵⁷

Voor de uitbreiding van het onderwijsaanbod waren tot voor kort geen meetbare doelstellingen geformuleerd. Ook was niet aangegeven wanneer nieuwe opleidingen gerealiseerd zouden moeten zijn. In het Werkplan 2006-2010 zijn wel concrete doelstellingen opgenomen: 4.000 studenten in het hoger onderwijs in 2010 en vijf nieuwe opleidingen voor zowel hbo als wo in nader te bepalen disciplines.⁵⁸

Beoordeling

De werkgelegenheidsdoelstelling was helder, meetbaar en realistisch. Van meet af aan heeft men beseft en ook aangegeven dat het realiseren van die doelstelling afhankelijk zou zijn van de conjunctuur. Dat de doelstelling niet is gehaald, valt Almere niet euvel te duiden tegen de achtergrond van de laagconjunctuur in de afgelopen jaren. De voortdurende verandering van de werkgelegenheidsdoelstelling komt de geloofwaardigheid van het beleid echter niet ten goede. Beter zou het zijn een conjunctuur-neutrale doelstelling te formuleren en dan te beoordelen of het beleid, gegeven de stand van de conjunctuur, succesvol is.

Ten aanzien van het onderwijsaanbod ontbraken meetbare doelstellingen en was ook geen termijn aangegeven waarop men resultaten verwachtte. Omdat beslissingen over het aantrekken van opleidingen niet *overnight* worden genomen en men bovendien afhankelijk is van andere spelers in het onderwijsveld, is het begrijpelijk dat men op dit gebied lange tijd terughoudend is geweest met het formuleren van meetbare doelstellingen.

3.2 Organisatievorm

In het vorige hoofdstuk is al aangegeven dat het economische beleid moet inspelen op kansrijke ontwikkelingen in de markt. Dit betekent dat politiek en bedrijfsleven, elk vanuit hun eigen verantwoordelijkheid, gezamenlijk moeten optrekken om de beoogde economische en

⁵⁷ In 2004 en 2005 is de werkgelegenheidsdoelstelling nog verder verlaagd, namelijk tot 2.500 respectievelijk 3.000 banen. In: Gemeente Almere, 2004: *Hoofdlijnenakkoord 2004-2006*.

⁵⁸ Gemeente Almere, 2006: *Werkplan 2006-2010*.

werkgelegenheidsdoelstellingen te realiseren. Het is zaak om hiervoor een goede organisatievorm te kiezen.

Politiek wordt niet eenmalig gemaakt maar is een continu proces met (zeker rond verkiezingen) regelmatig wisselende personen en prioriteiten. Dit biedt voor- en nadelen. Als zich nieuwe informatie voordoet of de omstandigheden veranderen, kan het beleid worden bijgesteld. Aan de andere kant houden voortdurende aanpassingen van het beleid ook risico's in: de toezeggingen van vandaag kunnen een jaar later loze beloften blijken. In zo'n situatie zijn partijen die bij de uitvoering van het beleid betrokken zijn, niet optimaal geprikkeld om kennis op te bouwen en in de samenwerking te investeren. Zij lopen immers voortdurend het risico dat de koers van het beleid wordt verlegd waardoor hun inspanningen vergeefs zijn.

Om dit dilemma op te lossen worden uitvoeringsorganisaties vaak op afstand geplaatst van het dagelijkse politieke bedrijf. De politiek doet dan – vrijwillig – afstand van de mogelijkheden om in de uitvoering in te grijpen, in ruil voor een sterkere prikkel bij contractpartijen om aan een goed resultaat te werken.⁵⁹ Bovendien wordt de uitvoering op deze wijze minder belast door oneigenlijke politieke motieven en wordt ook politiek lobbywerk door belangengroepen en toeleveranciers ontmoedigd.

Er zijn verschillende manieren om de uitvoering op afstand van de politiek te plaatsen en de samenwerking met marktpartijen vorm te geven. PPS (publiek-private samenwerking) kan een geschikt instrument zijn om publieke en private partijen samen te laten werken in een welomschreven project, wanneer beide op elkaar aangewezen zijn en tegelijk ieders verantwoordelijkheid duidelijk is afgebakend. Natuurlijk dienen er bij PPS en uitbesteding van publieke taken duidelijke waarborgen te zijn dat het beleid conform de oorspronkelijke bedoelingen wordt uitgevoerd.

De praktijk in Almere

Bij de oprichting van Stichting Almere Kennisstad is gekozen voor een PPS-constructie, waarin de deelnemende publieke en private partijen ieder een financiële bijdrage zouden leveren. De rechtsvorm was een stichting en de doelstellingen werden vastgelegd in statuten. Deze doelstellingen sloten

⁵⁹ Teulings, Bovenberg en Van Dalen, 2003: *De calculus van het publieke belang*.

nauw aan bij de gemeentelijke economische doelstellingen. De zeggenschap werd gedelegeerd aan een bestuur, waarin de oprichters – zowel de gemeente als semi-publieke en private partijen – zitting hadden. Financieel belang en zeggenschap werden op deze wijze met elkaar verbonden. Doordat van alle deelnemende partijen een financiële bijdrage werd gevraagd, werd *commitment* aan de doelstellingen van de stichting gewaarborgd.

Naarmate de Stichting Almere Kennisstad operationeel werd, ontstonden er al snel verschillen in *commitment* tussen de deelnemende partijen. Ook ontstonden er aanzienlijke verschillen in financiële betrokkenheid, waarbij de gemeente verreweg de grootste geldschieter was. Het runnen van een projectorganisatie met elf partijen bleek ook geen sinecure. Van PPS in de eigenlijke betekenis van het woord was geen sprake.

Inmiddels heeft een aanpassing van de bestuursstructuur plaatsgevonden, waarbij er een duidelijker onderscheid is gemaakt tussen een programmabureau dat verantwoordelijk is voor de dagelijkse uitvoering van het beleid en een Raad van Toezicht die de doelstellingen bewaakt en toezicht houdt op het reilen en zeilen van de stichting.

Beoordeling

De oprichting van een stichting om in nauwe samenwerking met marktpartijen en op afstand van de dagelijkse politiek economische projecten te realiseren was een zinvol initiatief. De stichting heeft echter nooit gefunctioneerd als een zuivere PPS, waarin publieke en private partijen elkaar nodig hebben en binden om gezamenlijk een welomschreven project ten uitvoer te brengen. Met elf partijen is zoiets ook ondoenlijk. Na de aanpassing van de bestuursstructuur is een beter model ontstaan om in samenwerking met private partijen projecten uit te voeren. Ook in het nieuwe model is er echter geen sprake van een zuivere PPS.

Marktpartijen die in de stichting deelnamen, zijn wel uitgedaagd om ook financieel hun nek uit te steken bij het realiseren van projecten, maar in de praktijk is dit toch te weinig gelukt. Dit had een belangrijke disciplinerende

werking kunnen hebben. Nu zijn er te veel projecten met gemeenschapsgeld uitgevoerd, waarvoor een marktpartij nooit had getekend.⁶⁰

3.3 Focus en consistentie

Een heldere strategie impliceert ‘focus’. Zonder focus dreigt het beleid naar alle richtingen uit te waaieren en is het moeilijk een consistente lijn te volgen. Innerlijke tegenstrijdigheden en versnippering van aandacht en middelen staan een goed resultaat in de weg. Uit empirisch onderzoek blijkt dat ondernemingen die zich sterker focussen en minder ver van hun oorspronkelijke markt en doelstellingen afdwalen, betere resultaten boeken.⁶¹ Dit geldt, mutatis mutandis, ook voor overheidsorganisaties.

De praktijk in Almere

In het beleid Almere Kennisstad is van meet af aan ingezet op ict als speerpunt van beleid. Enerzijds is geïnvesteerd in de ontwikkeling van een glasvezelnet als meest geavanceerde vorm van infrastructuur, anderzijds is systematisch ingezet op innovatieve projecten om nieuwe, eigentijdse ict-diensten te ontwikkelen. Hoewel zeker niet elk project als succesvol kan worden bestempeld⁶² is de grote lijn gedurende de gehele periode van het Kennisstad-beleid consistent volgehouden.

Beoordeling

Niet elk afzonderlijk project dat in het kader van Almere Kennisstad is geëntameerd, is even succesvol geweest, maar het programma als geheel kende wel een duidelijke focus die consistent werd vastgehouden. De focus sloot rechtstreeks aan bij de aanleg van een glasvezelnetwerk in Almere.

⁶⁰ Zie ook het tweede onderzoeksrapport in deze uitgave: *Projecten in publiek-private samenwerking*.

⁶¹ Peters en Waterman, 1982: *Excellente ondernemingen*; zie ook: NYFER, 2006: *Parels van de Nederlandse maakindustrie*.

⁶² Zie ook het tweede onderzoeksrapport in deze uitgave.

3.4 Transparantie en verantwoording

Om er zeker van te zijn dat het economische beleid conform de (politieke) doelstellingen wordt uitgevoerd, dienen regelmatig terugkoppelingen plaats te vinden. Dit kan gebeuren in de vorm van rapportages aan het Bestuur (College van B&W) en de volksvertegenwoordiging (Gemeenteraad). Gewoonlijk maken de inhoudelijke en financiële verantwoording van het beleid een vast onderdeel uit van de begrotingscyclus.

Transparantie en terugkoppeling zijn ook belangrijk om draagvlak voor het beleid te creëren bij de bevolking. Als College en Raad goed geïnformeerd zijn, zijn zij op hun beurt beter in staat de bevolking betrokken te houden bij het economische beleid.

De praktijk in Almere

De Stichting Almere Kennisstad heeft het College en de Raad schriftelijk geïnformeerd over de voortgang van projecten. Bovendien vonden er van tijd tot tijd gesprekken plaats met de verantwoordelijke wethouder. NYFER heeft in de Raadsverslagen niet kunnen terugvinden dat jaarverslagen van de Stichting zijn overlegd. Ook zijn geen subsidiebeschikkingen gevonden waarin is vastgelegd welke eisen aan de beschikbaar gestelde subsidies werden gesteld. Wanneer middelen ter beschikking werden gesteld was niet altijd duidelijk wat de status daarvan was: waren het subsidies of betalingen voor diensten? Behalve financieel werd de stichting ook ondersteund doordat menskracht ter beschikking werd gesteld vanuit de ambtelijke organisatie. Een duidelijk onderscheid tussen gemeentelijke apparaatskosten en inzet van gemeentelijke medewerkers ten behoeve van de stichting werd, voor zover NYFER heeft kunnen nagaan, niet altijd gemaakt. Hierdoor was het voor College en Raad moeilijk om goed zicht op de werkelijke kosten en de besteding van de gelden te houden.

Beoordeling

Stichting Almere Kennisstad heeft het College systematisch geïnformeerd over de algemene gang van zaken en de ontwikkeling van projecten. Wanneer gemeentelijke medewerkers voor een deel van hun tijd bij de stichting gedetacheerd waren, werd daarvoor niet altijd een vergoeding in rekening gebracht en werd ook niet altijd goed bijgehouden welke kosten

voor rekening van de gemeente dan wel van de stichting kwamen. Dat maakte het voor College en Raad moeilijk zich een volledig beeld te vormen over de werkelijke kosten van de stichting.

3.5 Conclusie

In dit hoofdstuk is de organisatie van het kennis- en ict-beleid in Almere beoordeeld. Deze beoordeling leidt tot de volgende uitkomsten.

Tabel 3.1 Beoordeling van de organisatie van het kennis- en ict-beleid in Almere*

Criterion	Beoordeling
1. Helderheid doelstellingen	+/-
2. Uitvoeringsorganisatie (PPS-constructie)	-
3. Focus en consistentie	+
4. Transparantie en verantwoording	+/-

* Let wel, het gaat hier om een beoordeling van de organisatorische opzet van het beleid, niet om een beoordeling van de resultaten van het beleid.

Almere Kennisstad

4 Effecten van het economische beleid

Om een ‘complete stad’ te worden heeft de gemeente in 2001 gekozen voor Almere Kennisstad als economische strategie. In dit hoofdstuk wordt gekeken in hoeverre de doelen op het gebied van werkgelegenheid, bedrijvigheid en hoger onderwijs daadwerkelijk gerealiseerd zijn.

4.1 Doelstellingen

Om het idee van een ‘complete stad’ te realiseren spitst de gemeente Almere zich toe op drie terreinen: Wonen, Werken & Leren en Welzijn. Binnen die terreinen worden als belangrijkste doelstellingen genoemd:⁶³

- **Wonen**
 - Het ontwikkelen van nieuwe ideeën, concepten en voorzieningen voor het succesvol combineren van wonen en werken.
 - Het (doen) realiseren van een nieuwe generatie communicatienetwerken en -diensten voor woningen in bestaande wijken en nieuwbouwwijken.
- **Werken & Leren**

Gemiddeld circa 4.000 arbeidsplaatsen per jaar te realiseren door onder andere:

 - Aantrekkelijke voorwaarden te scheppen voor de vestiging van bedrijven.
 - Een optimale ict-infrastructuur te realiseren.
 - Het uitbreiden en aanbieden van relevante ict-onderwijsmogelijkheden voor verschillende doelgroepen.
 - Het besteden van extra aandacht aan de relatie tussen MKB en ict.
- **Welzijn**
 - Relevante basisvoorzieningen voor zorg te versterken door middel van ict.
 - Sociale cohesie te bevorderen met behulp van ict.

In een enkel geval is de gemeentelijke doelstelling een paar maal bijgesteld. Zo werd in 2002 nog als concreet beleidsdoel genoemd om gemiddeld 5.000 arbeidsplaatsen per jaar te creëren, afhankelijk van de conjuncturele

⁶³ Stichting Almere Kennisstad, 2004: *Almere Kennisstad 2001-2004*.

ontwikkeling.⁶⁴ Nu ligt dat aantal op 4.000 arbeidsplaatsen.⁶⁵ Binnen het terrein 'leren' heeft de gemeente het doel om meer hoger onderwijs aan te bieden. In het Werkplan 2006-2010 wordt als concreet doel genoemd dat in 2010 ten minste 4.000 studenten hoger onderwijs volgen en dat er vijf nieuwe opleidingen voor zowel hbo als wetenschappelijk onderwijs in Almere worden aangeboden.⁶⁶ Met Almere Kennisstad als economisch beleid moeten deze doelstellingen dichterbij worden gebracht.

4.2 Almere onder de loep

4.2.1 Te weinig nieuwe banen

Het aantal banen in Almere is tussen 1996 en 2006 meer dan verdubbeld, namelijk van ruim 27.000 tot meer dan 55.000.⁶⁷ Hoewel er sinds 1995 sprake is van een continue toename van het aantal banen, is de werkgelegenheidsdoelstelling van Almere – de creatie van gemiddeld 4.000 arbeidsplaatsen per jaar – slechts tweemaal behaald, namelijk in 1999 en 2001. Dit is onvoldoende om de woon-werkverhouding in Almere meer in balans te brengen, zo blijkt ook uit figuur 4.1. In de periode 1996-2006 was de groei van de Almeerse beroepsbevolking in de meeste jaren sterker dan de banengroei. In 2001 en 2006 was de toename van het aantal banen hoger dan de groei van de beroepsbevolking.

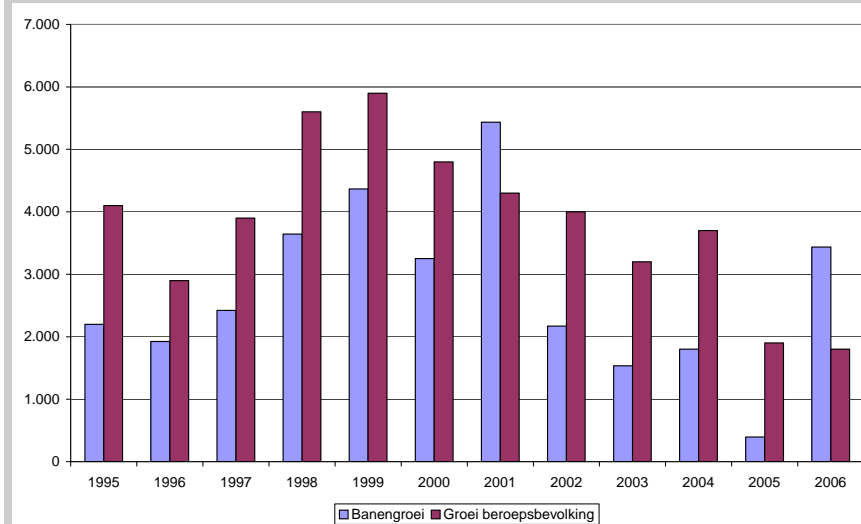
⁶⁴ Gemeente Almere, 2002: *Hoofdlijnen van het Economisch Stimuleringsprogramma 2002 tot en met 2005: 'De turbo aan'*.

⁶⁵ Gemeente Almere, 2006: *Economisch Actieplan*; in 2004 en 2005 is de werkgelegenheidsdoelstelling nog verder verlaagd, namelijk tot 2.500 respectievelijk 3.000 banen. In: Gemeente Almere, 2004: *Hoofdlijnenakkoord 2004-2006*.

⁶⁶ Gemeente Almere, 2006: *Werkplan 2006-2010*, p. 28.

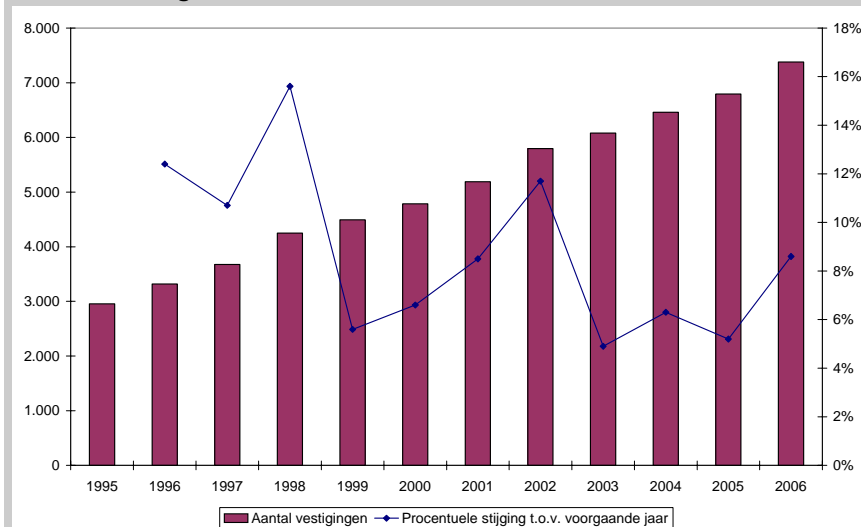
⁶⁷ Het gaat hier om banen van 12 uur of meer per week.

Figuur 4.1 De toename van het aantal banen in Almere vergeleken met de groei van de beroepsbevolking in dat jaar

Bron: provincie Flevoland, 2007

Figuur 4.2 Het aantal bedrijfsvestigingen in Almere is sinds 1995 enorm toegenomen

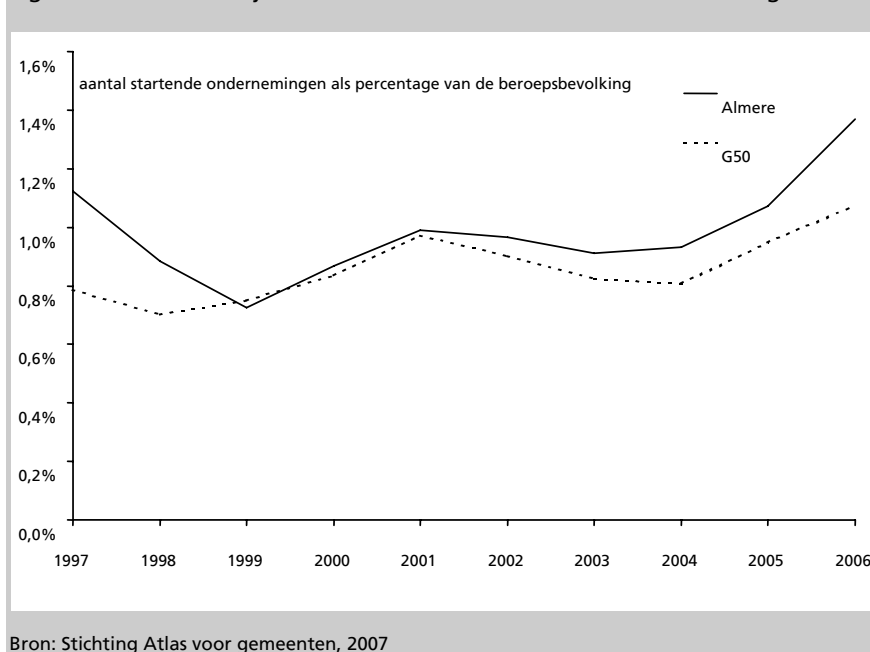
Bron: CBS, 2007

Uit figuur 4.2 blijkt dat de achterblijvende werkgelegenheidsgroei niet te wijten is aan te weinig nieuwe bedrijvigheid in Almere. Het aantal bedrijfsvestigingen in Almere is namelijk fors gestegen in de periode 1995-

2006. Terwijl het aantal vestigingen in 1995 nog op 2.955 lag, is dat aantal elf jaar later gestegen tot 7.380; dat is een toename van zo'n 150%.

De aanwezigheid van veel startende ondernemingen kan op den duur leiden tot een toename van het aantal banen in een gemeente. Uit figuur 4.3 blijkt dat Almere veel startende ondernemingen heeft, ook in vergelijking met andere steden. Het aantal starters in Almere ligt op ongeveer 1,4% van de beroepsbevolking. Dat is hoger dan het gemiddelde van de 50 grootste Nederlandse gemeenten (1,1%). Met name sinds 2004 is een sterke toename van het aantal Almeerse starters waar te nemen.⁶⁸ Figuur 4.3 geeft een en ander weer.

Figuur 4.3 De laatste jaren is het aantal starters in Almere sterk toegenomen

In 2006 waren er in Almere in totaal 1.387 startende bedrijven. Ten opzichte van het jaar 2000 is het aantal startende ondernemingen meer dan verdubbeld. Binnen de sector bouw – met name klussenbedrijven en algemene burgerlijke en utiliteitsbouw – is het aantal starters de afgelopen

⁶⁸ Ook landelijk gezien neemt het aantal starters sterk toe. Een belangrijke oorzaak hiervan is de sterke stijging van het aantal zelfstandigen zonder personeel (zzp-ers).

jaren fors toegenomen. Ook in de detailhandel zijn er veel starters; dit zijn vooral reparatiebedrijven van consumentenartikelen (bv. schoenmakers) en postorderbedrijven. De meeste starters zijn te vinden binnen de sector facilitaire diensten; het gaat dan met name om ict-bedrijven (zie ook paragraaf 4.2.2). Tabel 4.1 geeft een en ander weer.

Tabel 4.1 Starters in Almere per sector in de periode 2000-2006

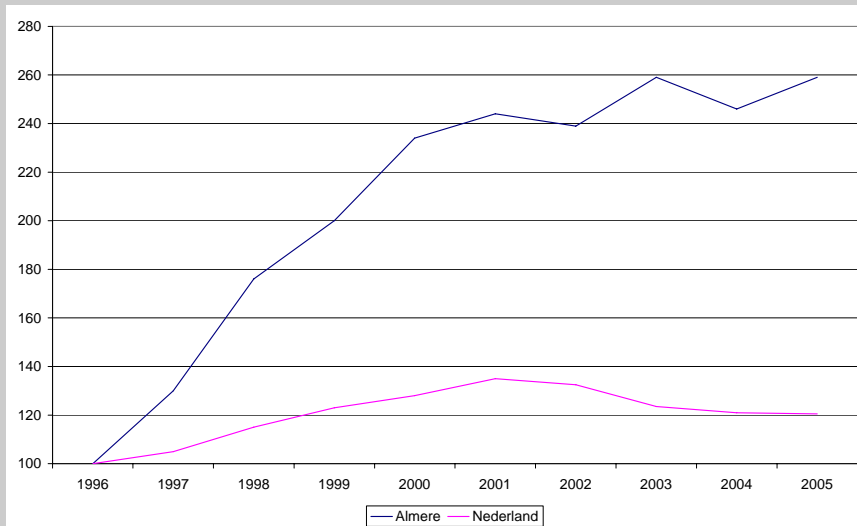
Sector	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Landbouw en visserij	6	6	6	5	5	11	9
Industrie	25	16	23	29	19	34	30
Bouw	94	81	75	73	84	116	201
Groothandel	52	50	52	56	74	76	108
Detailhandel	73	83	98	108	158	205	213
Horeca	11	18	24	26	29	19	46
Vervoer	29	34	25	31	32	53	45
Financiën	10	12	8	5	12	15	14
Adviesdiensten	81	90	89	108	119	152	198
Facilitaire diensten	142	126	118	116	130	190	243
Persoonlijke diensten	77	69	92	102	122	179	182
Algemene diensten	49	40	42	65	55	87	98
Zakelijk beheer	30	19	3	2	2	2	0
Totaal	679	644	655	726	841	1.139	1.387

Bron: Kamer van Koophandel, 2007

4.2.2 Inzet op ict

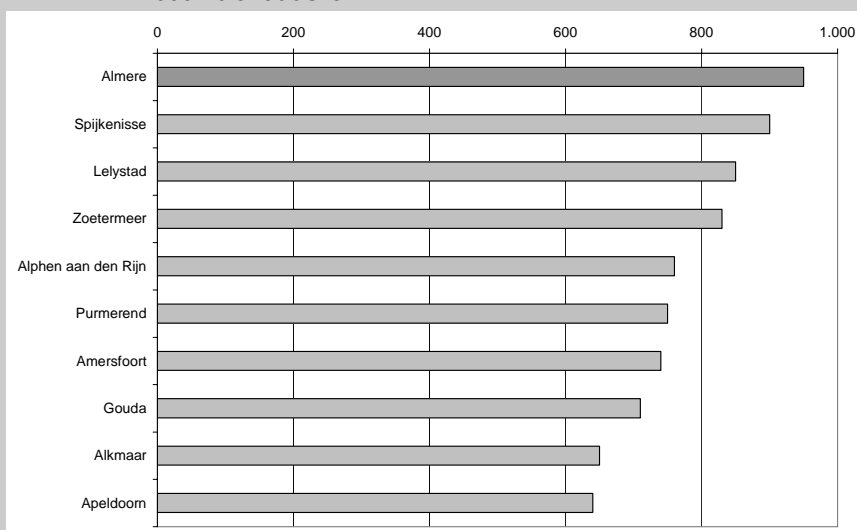
Hoewel het niet een concrete doelstelling van de gemeente is, zou de gemeentelijke inzet op ict zich ook moeten vertalen in meer ict-bedrijvigheid binnen Almere. Figuur 4.4 geeft aan dat de werkgelegenheid in de ict-sector inderdaad sterk is toegenomen in de periode 1996-2005. In vergelijking met de landelijke ontwikkeling presteert Almere op dit gebied veel beter.

Figuur 4.4 Het aantal banen in de ict-sector in Almere is tussen 1996 en 2005 veel sterker gegroeid dan in de rest van Nederland (1996=100)

Bron: Cross Media Monitor, 2006

Figuur 4.5 Almere heeft het hoogste aantal breedbandverbindingen per 1.000 huishoudens

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

Figuur 4.5 geeft aan dat het aantal breedbandverbindingen per 1.000 huishoudens in Almere het hoogste van Nederland is. Andere *new towns* als Spijkenisse, Lelystad en Zoetermeer presteren op dit gebied ook erg goed.

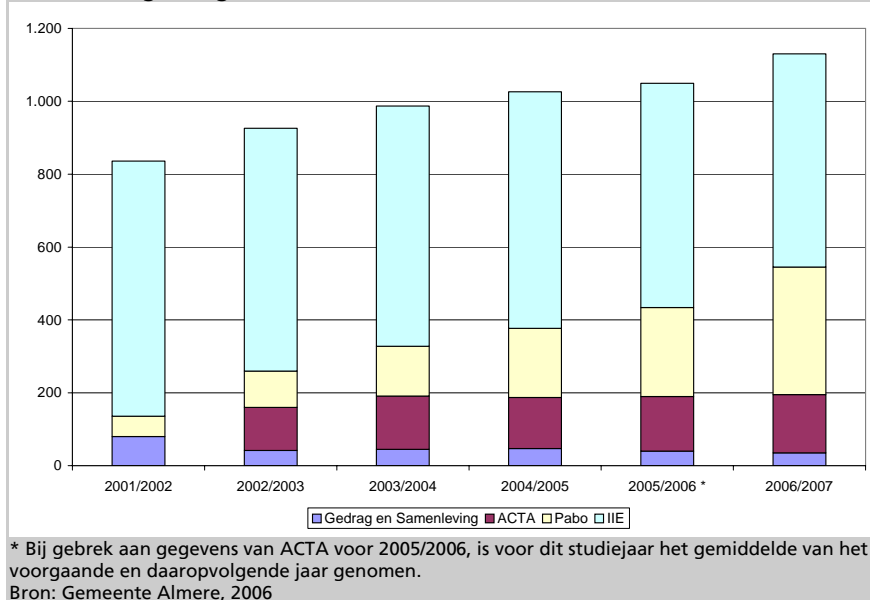
4.2.3 Hoger onderwijs in Almere

Ook het aantrekken van hoger onderwijs naar Almere is een prioriteit van de gemeente. De aanwezigheid van hbo- en universitaire opleidingen in de gemeente kan een bevorderend effect hebben op de bedrijvigheid en daarmee de werkgelegenheid in Almere (zie hoofdstuk 2). Tot op heden is de gemeente er nog onvoldoende in geslaagd om hoger onderwijs naar de stad te trekken.

Almere beschikt sinds 1998 over de informaticaopleiding Instituut voor Information Engineering (IIE), een onderdeel van de Hogeschool van Amsterdam (HvA). Sinds 2002 is in Almere ook het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA) gevestigd, de gemeenschappelijke faculteit Tandheelkunde van de Universiteit van Amsterdam (UvA) en de Vrije Universiteit. Ook bestaat in Almere de bachelor-opleiding Gedrag en Samenleving van de UvA, maar inmiddels is besloten dat die opleiding aan het eind van dit collegejaar verdwijnt uit de gemeente. Tot slot is er nog een Pabo in de gemeente gevestigd. Met ingang van het studiejaar 2007/2008 zal een nieuwe opleiding van de HvA, namelijk Ondernemen, Innovatie en Techniek (OIT) te volgen zijn in Almere. Zoals gezegd is het ook de bedoeling dat in het nieuwe studiejaar de Dutch Health School Almere (DHSA) van start gaat en zijn er plannen voor een Business School Almere en het International New Town Institute (INTI).

De gemeente heeft zich ten doel gesteld dat er aan het einde van deze collegeperiode ten minste 4.000 studenten hoger onderwijs volgen binnen Almere. Die doelstelling is niet bijzonder realistisch, aangezien er momenteel 1.130 studenten hoger onderwijs volgen. Hoewel figuur 4.6 een stijgende lijn van het aantal studenten in het hoger onderwijs weergeeft, lijkt het streefgetal van de gemeente de komende jaren niet realiseerbaar.

Figuur 4.6 Het aantal studenten dat hoger onderwijs volgt in Almere, neemt gestaag toe

4.3 Conclusie

Almere Kennisstad heeft als economisch beleid tot op heden nog niet opgeleverd wat het zou moeten opleveren. Hoewel het aantal banen de afgelopen tien jaar continu is gegroeid, wordt de doelstelling van 4.000 nieuwe banen per jaar niet behaald. De laatste jaren is wel een sterke toename van het aantal startende bedrijven waarneembaar. Deze starters kunnen de komende jaren wellicht voor een toename van het aantal arbeidsplaatsen in Almere zorgen. Tot slot is het aantal banen in ict in de periode 1996-2005 sterk toegenomen. Of dat het gevolg is van de gemeentelijke inzet op ict, is moeilijk aantoonbaar.

Wat betreft het aantrekken van hoger onderwijs, moet de gemeente Almere nog een hele slag maken. Tot op heden is er te weinig bereikt op dit terrein. Hoewel de gemeentelijke ambitie te prijzen valt, is het aantal van 4.000 studenten in het hoger onderwijs in 2010 niet erg realistisch. Tabel 4.2 vat een en ander samen.

Tabel 4.2 Beoordeling van resultaten (* = n.a.)

criterium	Doelstelling	Resultaten	Beoordeling
Arbeidsplaatsen	2.500-5.000	+ 2.715 (gem. 96-06)	–
Bedrijfsvestigingen	*	+122% (1996-2006)	+
Banen in ict	*	+160% (1996-2005)	+
Opleidingen hoger onderwijs	* _a	4	–
Studenten hoger onderwijs	* _b	1.130	–

a. In het Werkplan 2006-2010 wordt wel een concrete doelstelling genoemd, namelijk vijf nieuwe opleidingen voor zowel hbo als wo in nader te bepalen disciplines/vakgebieden

b. In het Werkplan 2006-2010 wordt wel een concrete doelstelling genoemd, namelijk meer dan 4.000 studenten in hoger onderwijs in 2010

Almere Kennisstad

5 Almere vergeleken met andere gemeenten

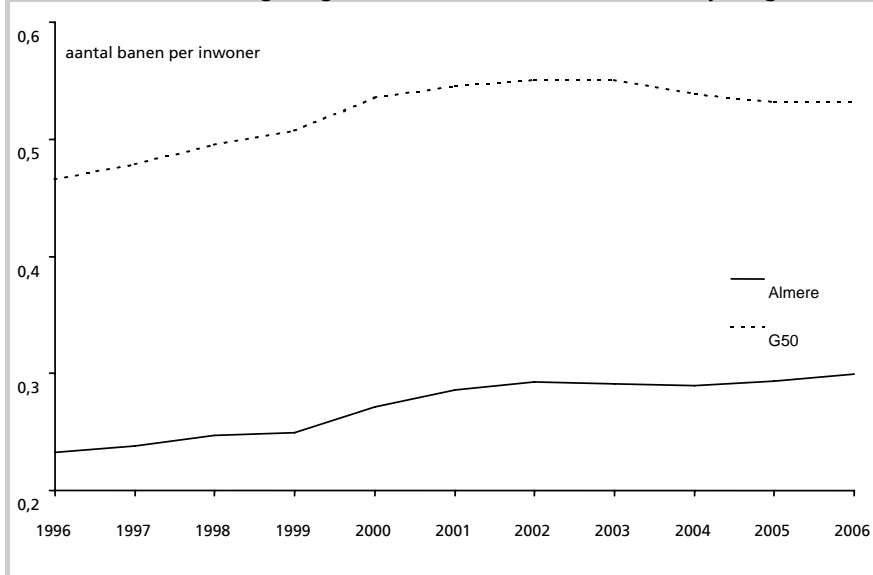
De gemeente Almere wil met het economische beleid Almere Kennisstad zorgen voor meer banen en meer hoger onderwijs in de stad. In het vorige hoofdstuk bleek al dat de resultaten op beide terreinen tegenvielen. In dit hoofdstuk worden allereerst de banengroei en de woon-werkverhouding in Almere vergeleken met de ontwikkeling in andere kennissteden, *new towns* en de 50 grootste Nederlandse gemeenten (G50). Vervolgens wordt gezocht naar verklaringen voor de tegenvallende resultaten door de situatie in Almere te vergelijken met die in andere gemeenten. Daarbij wordt onder meer gekeken naar het opleidingsniveau, de omvang van de creatieve klasse en de aanwezigheid van kennisintensieve diensten.

5.1 Scheve woon-werkbalans in Almere

Almere was de afgelopen jaren de gemeente met de sterkste banengroei. Tegenover deze sterke banengroei staat echter een nog sterkere bevolkingsgroei, waardoor een scheve woon-werkbalans is ontstaan. Uit figuur 5.1 blijkt dat er in 2006 0,3 banen per inwoner waren in Almere. In de G50 ligt het aantal banen gemiddeld hoger, namelijk op meer dan 0,5 banen per inwoner. Wel blijkt dat de situatie in Almere tussen 1996 en 2006 enigszins is verbeterd. Toch moet het aantal banen in Almere nog fors toenemen om de woon-werkbalans meer in evenwicht te brengen.

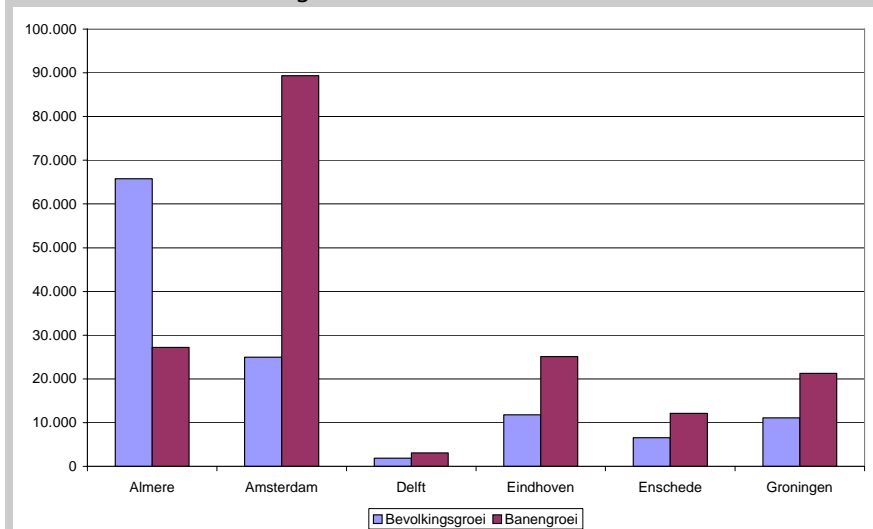
In andere Nederlandse kennissteden – Amsterdam, Delft, Eindhoven, Enschede en Groningen – was in de periode 1996-2006 de toename van het aantal banen sterker dan de bevolkingsgroei. Almere is de enige kennisstad waar de banengroei achterblijft bij de bevolkingsgroei (zie figuur 5.2).

Figuur 5.1 Het aantal banen per inwoner is in Almere de afgelopen tien jaar weliswaar gestegen, maar de woon-werkbalans blijft erg scheef

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

Figuur 5.2 Almere is de enige kennisstad waar de bevolkingsgroei groter is dan de banengroei

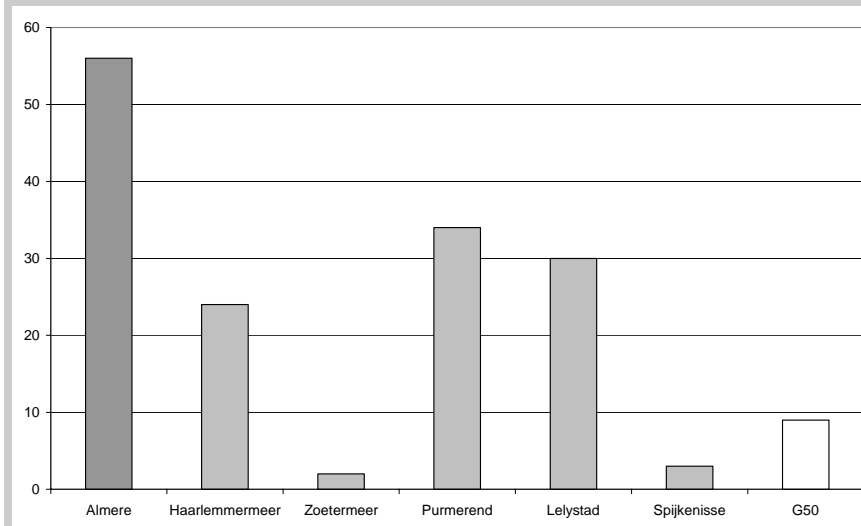

Bron: CBS, 2007

De vergelijking van Almere met andere kennissteden gaat echter mank. Niet alleen hebben die steden een veel geringere bevolkingsgroei dan Almere,

maar ook beschikken zij vanouds al over universiteiten en kennisinstututen, terwijl in Almere de kennisinfrastructuur nog moet worden opgebouwd. Realistischer is het om Almere te vergelijken met andere *new towns*, zoals Haarlemmermeer, Zoetermeer, Purmerend, Lelystad en Spijkenisse, die ook een sterke bevolkingsgroei kennen en geen lange traditie van kennisinstellingen hebben. Figuur 5.3 vergelijkt de banengroei in Almere met die in andere *new towns*.

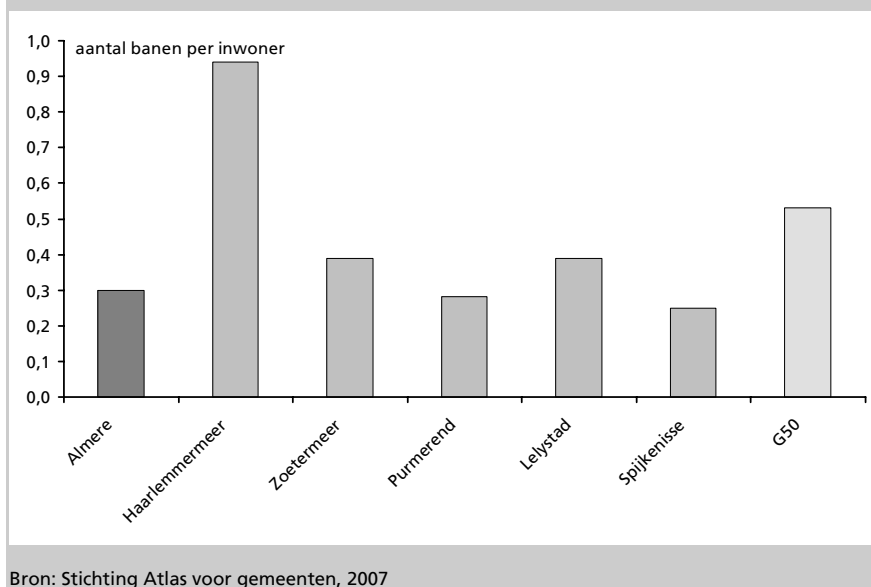
Figuur 5.3 Almere heeft de sterkste banengroei van Nederland in de periode 1999-2006

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

Net als Almere kampen ook de andere *new towns* met een scheve woon-werkbalans. Figuur 5.4 laat dat zien. Alleen Haarlemmermeer heeft meer banen per inwoner in vergelijking met de G50. Dit is te verklaren door de ligging van Schiphol in de gemeente Haarlemmermeer; Schiphol is een enorme banenmotor.

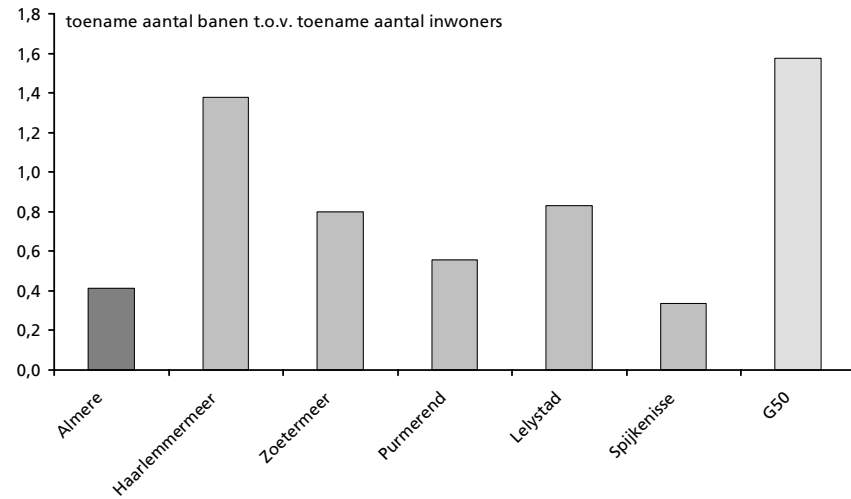
Figuur 5.4 In de meeste *new towns* bestaat een scheve woon-werkbalans

Omdat ook andere *new towns* last hebben van een scheve woon-werkbalans is het interessant om te kijken hoe de verhouding tussen de banengroei en de bevolkingsgroei in die gemeenten was in de periode 1996-2006. Figuur 5.5 geeft aan dat er in Almere in die periode voor elke nieuwe inwoner gemiddeld zo'n 0,4 banen ontstonden. Die verhouding banengroei/bevolkingsgroei is minder goed dan in andere *new towns*. Zo ontstonden er in Lelystad ongeveer 0,8 nieuwe banen voor elke nieuwe inwoner. Alleen de gemeente Spijkenisse scoort op dit gebied slechter dan Almere, met zo'n 0,3 nieuwe banen per nieuwe inwoner. In de G50 lag deze verhouding op 1,6 nieuwe banen per nieuwe inwoner. Daar groeide de werkgelegenheid dus harder dan het inwonertal.

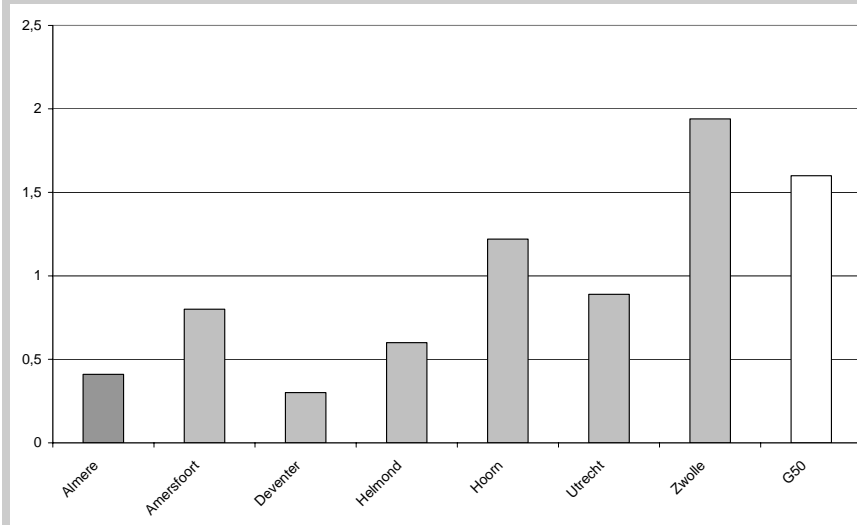
Ook in vergelijking met andere gemeenten met een hoge bevolkingsgroei – Amersfoort, Deventer, Helmond, Hoorn, Utrecht en Zwolle – presteert Almere niet goed. Alleen de gemeente Deventer heeft een slechtere verhouding banengroei/bevolkingsgroei. Figuur 5.6 geeft een en ander weer.

Figuur 5.5 De verhouding banengroei/bevolkingsgroei is in Almere slechter dan in de meeste andere *new towns*...

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

Figuur 5.6 ...en slechter dan in de meeste andere groeigemeenten (periode 1996-2006)

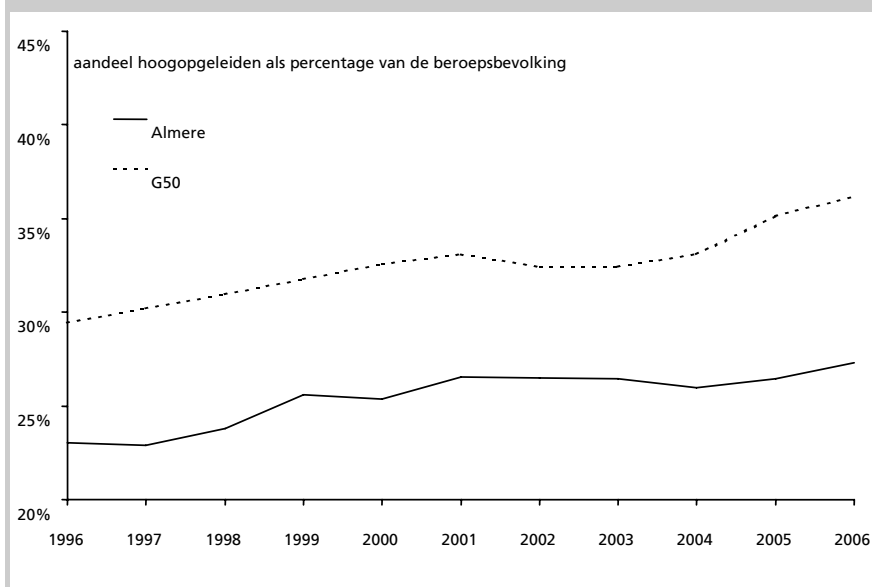
Bron: CBS, 2007

5.2 Opleiding en creativiteit

5.2.1 Weinig hoogopgeleiden

In hoofdstuk 2 werd al betoogd dat de aanwezigheid van veel hoogopgeleiden en een ‘creatieve klasse’ in een stad een positief effect heeft op de groei van de werkgelegenheid. Het percentage hoogopgeleiden in Almere ligt een stuk lager dan in de G50. Figuur 5.7 geeft aan dat dit percentage in Almere in de periode 1996-2006 wel gestegen is, maar nog steeds zo’n 9% lager ligt dan in de G50. Bovendien laat de figuur zien dat het aandeel hoogopgeleiden in de G50 de laatste jaren versnelt, terwijl dat in Almere niet het geval is. Almere houdt andere steden dus niet bij met de stijging van het opleidingsniveau van de beroepsbevolking.

Figuur 5.7 Er zijn relatief weinig hoogopgeleiden in Almere

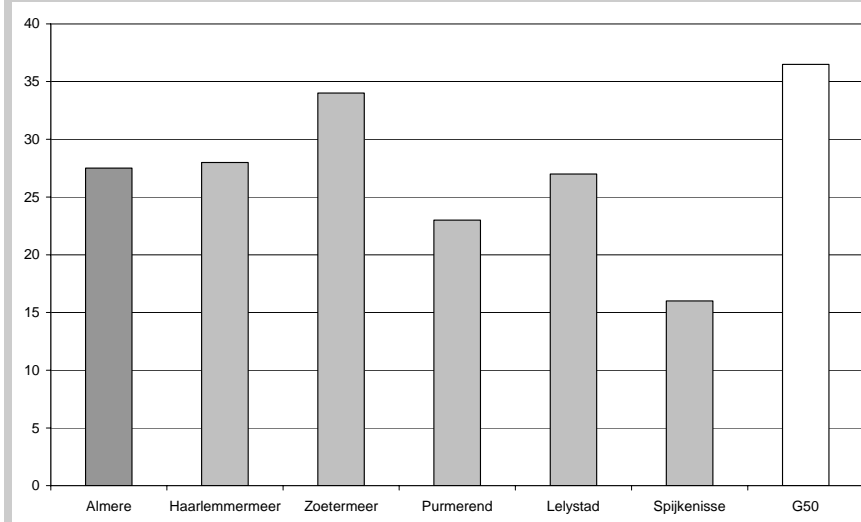

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

Het aantal hoogopgeleiden valt in andere *new towns* ook tegen, zo blijkt uit figuur 5.8. Ten opzichte van die steden presteerde Almere in 2006 gemiddeld. Zoetermeer en Haarlemmermeer hadden meer hoogopgeleiden,

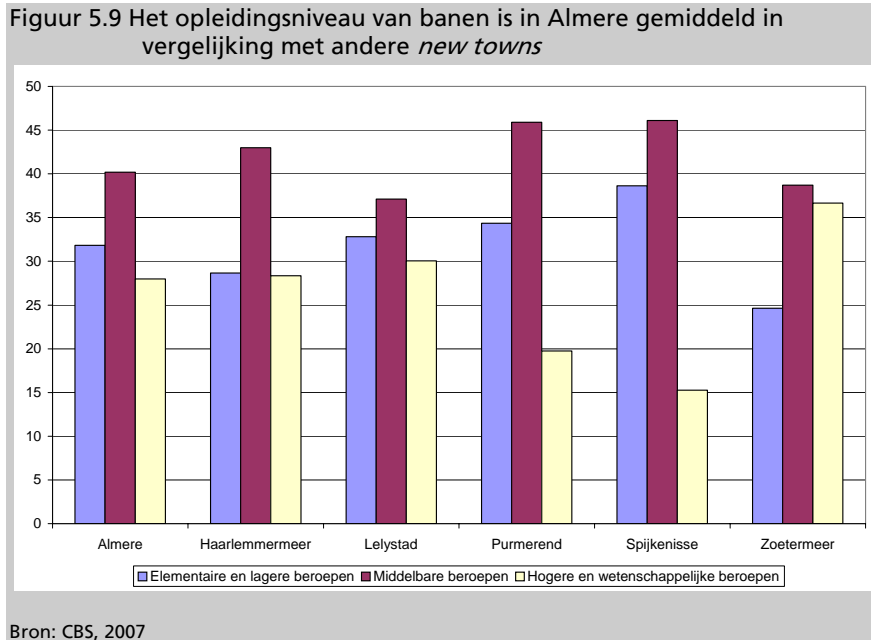
maar Lelystad, Purmerend en Spijkenisse hadden juist minder hoogopgeleiden.

Figuur 5.8 Het percentage hoogopgeleiden in Almere in 2006 in vergelijking met andere *new towns* (als % van de beroepsbevolking)

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

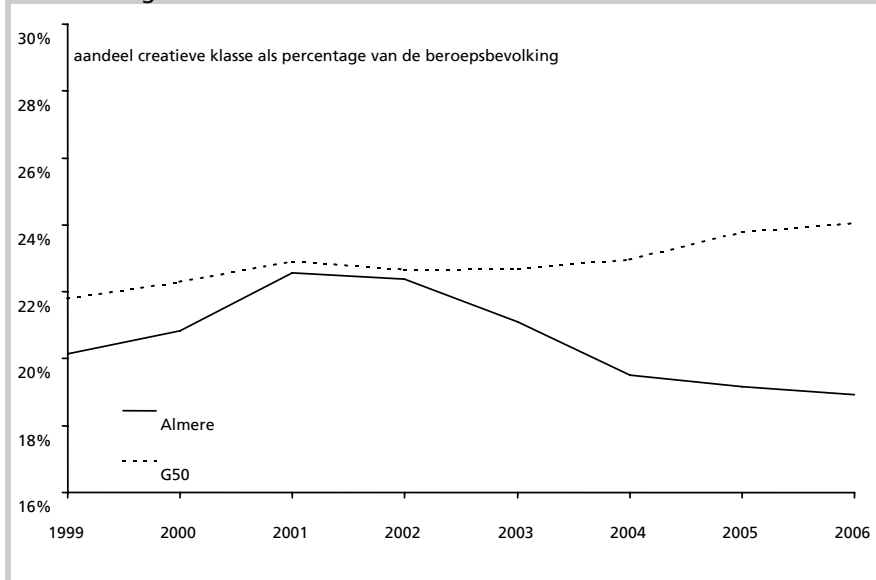
Wat betreft het opleidingsniveau van de banen presteert Almere gemiddeld in vergelijking met andere *new towns*. Het aantal elementaire en lagere beroepen in Almere is ongeveer even hoog als in de gemeenten Haarlemmermeer, Lelystad en Purmerend. Alleen Spijkenisse heeft meer elementaire en lagere beroepen. Ook wat betreft hogere en wetenschappelijke beroepen scoort Almere gemiddeld. Alleen in Zoetermeer is er een aanzienlijk groter aantal hogere en wetenschappelijke beroepen. Figuur 5.9 geeft bovenstaande weer.

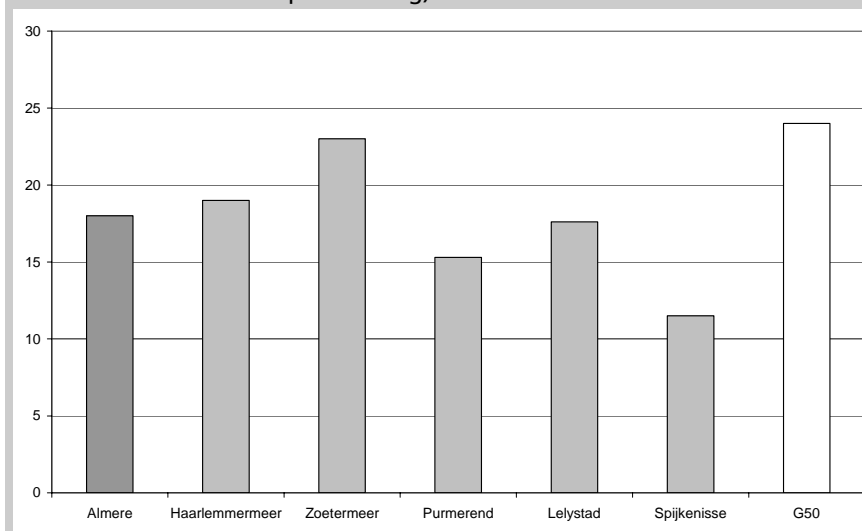
5.2.2 Kleine creatieve klasse

In hoofdstuk 2 is betoogd dat de omvang van de ‘creatieve klasse’ nog een betere voorspeller is voor de groei van de werkgelegenheid dan het aandeel hoogopgeleiden. Figuur 5.10 geeft aan dat de omvang van de creatieve klasse in Almere lager ligt dan in de G50. Bovendien is het aandeel van de creatieve klasse als percentage van de beroepsbevolking in de jaren 2001-2006 continu gedaald van meer dan 22% tot zo’n 19%. De creatieve klasse in de G50 is de laatste jaren juist toegenomen (tot circa 24%). Ook in andere *new towns* bestaat een relatief kleine creatieve klasse, zo blijkt uit figuur 5.11. In Almere behoorde in 2006 zo’n 18% van de beroepsbevolking tot de creatieve klasse. Daarmee presteert Almere gemiddeld ten opzichte van de andere *new towns*.

Figuur 5.10. De creatieve klasse in Almere is de afgelopen jaren steeds kleiner geworden

Figuur 5.11 Er is een relatief kleine creatieve klasse in de *new towns* (in % van de beroepsbevolking)

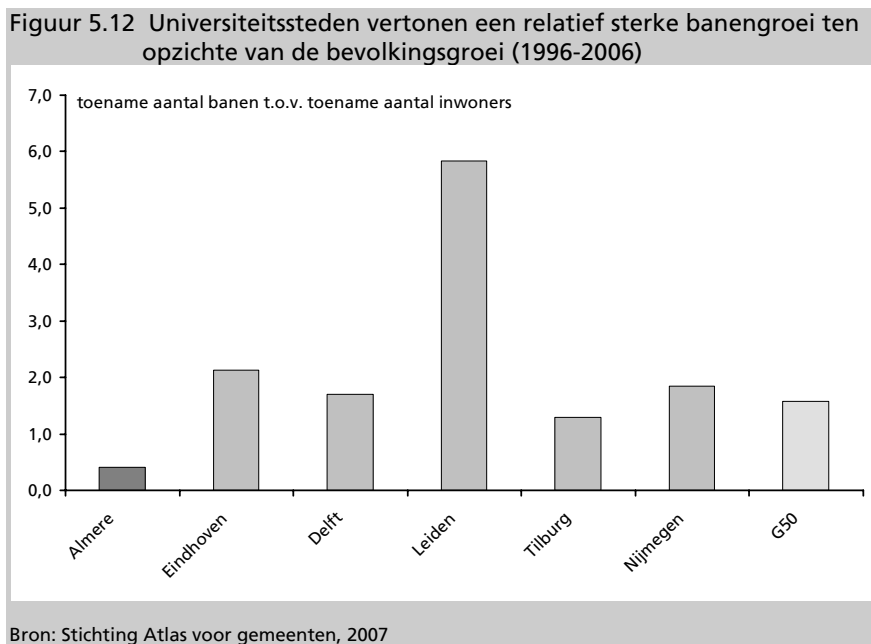

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

5.2.3 Het belang van universiteiten

De gemeente Almere heeft als doel hoger onderwijs naar de stad te trekken. Dat is tot op heden in onvoldoende mate gelukt. De aanwezigheid van een universiteit in een stad heeft een positief effect op de ontwikkeling van het aantal banen. Figuur 5.12 geeft aan dat de verhouding banengroei/bevolkingsgroei in de universiteitssteden Eindhoven, Delft, Leiden en Nijmegen beter is dan in de G50. Vooral Leiden doet het op dit punt erg goed: tegenover elke nieuwe inwoner staan daar bijna 6 nieuwe banen.⁶⁹

Natuurlijk kan Almere niet zomaar een universiteit of andere hogeroponderwijsinstellingen uit de grond stampen. Dat neemt niet weg dat het geringe aantal hogere opleidingen voor Almere een handicap vormt om nieuwe werkgelegenheid te creëren.

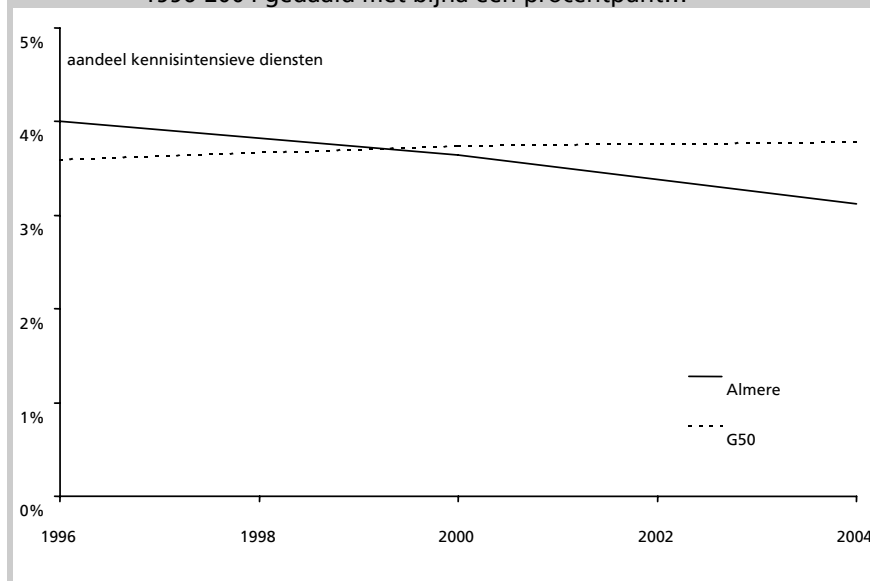
⁶⁹ Bij figuur 5.12 dient wel opgemerkt te worden dat er een vertekend beeld kan ontstaan, omdat de bevolkingsgroei in steden als Leiden en Delft veel minder sterk is dan in Almere. Die steden hebben daardoor een betere verhouding banengroei/bevolkingsgroei.

5.3 Kennisbedrijven en sectorale diversiteit

5.3.1 Minder kennisintensieve bedrijven

De aanwezigheid van kennisintensieve bedrijvigheid⁷⁰ is belangrijk voor de ontwikkeling van lokale economieën. Het aandeel van kennisintensieve diensten in de totale Almeerse werkgelegenheid is sinds 1996 gedaald van 4% tot iets meer dan 3% in 2004. In diezelfde periode is het aandeel van kennisintensieve diensten in de G50 juist opgelopen. Figuur 5.13 geeft een en ander weer. Die daling is vreemd, zeker omdat Almere zich juist in die periode is gaan profileren als een kennisstad.

Figuur 5.13 Het aandeel kennisintensieve diensten in Almere is in de periode 1996-2004 gedaald met bijna één procentpunt...

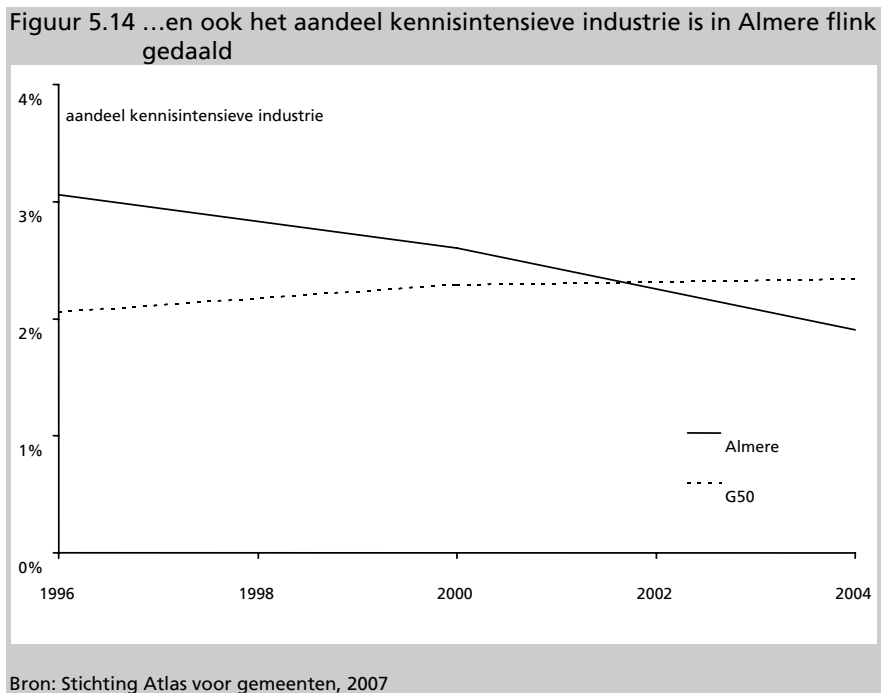

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

Het aandeel van de kennisintensieve industrie in de totale werkgelegenheid is in Almere tussen 1996 en 2004 nog sterker gedaald, namelijk van ruim 3%

⁷⁰ Kennisintensieve diensten: uitgeverijen en drukkerijen, communicatiebedrijven, financiële instellingen en dienstverlening, verzekeringswezen en pensioen, computersoftware, research en overige zakelijke dienstverlening. Kennisintensieve industrieën: Machine-industrie, elektrische apparaten en instrumentenindustrie en transportmiddelenindustrie.

tot minder dan 2%. In diezelfde periode steeg het aandeel kennisintensieve industrie juist in de G50. Figuur 5.14 geeft dit weer.

5.4 Woon aantrekkelijkheid

Zoals in hoofdstuk 2 al werd beschreven is een aantrekkelijke woonomgeving steeds belangrijker als vestigingsfactor voor kenniswerkers en bedrijven. Het gaat daarbij niet zozeer om de vraag hoe bewoners van Almere het woonklimaat ervaren, maar om het totale aanbod van voorzieningen die kenniswerkers belangrijk vinden en waardoor ze ervoor kiezen om in een bepaalde plaats te gaan wonen.

De (woon)aantrekkelijkheid van een gemeente kan op vele manieren worden gemeten, onder meer door bewoners te ondervragen over allerlei aspecten van het woonklimaat. Het is echter moeilijk daaruit een compleet beeld te verkrijgen dat bovendien een vergelijking tussen verschillende gemeenten mogelijk maakt. Een objectievere methode om de aantrekkelijkheid van steden te vergelijken is naar het gedrag van mensen te kijken (*revealed*

preference) en dan met name hoeveel mensen er voor over hebben om in een bepaalde gemeente te willen wonen. Dit komt tot uitdrukking in de huizenprijsontwikkeling. De omgeving van Emmen is misschien veel mooier dan die van Amsterdam, maar uit een vergelijking van de huizenprijzen in beide gemeenten blijkt dat er toch meer mensen in Amsterdam willen wonen dan in Emmen. Vervolgens kan worden onderzocht welke factoren het verschil in huizenprijsontwikkeling tussen Emmen en Amsterdam kunnen verklaren. Die factoren geven dan objectieve (gebleken) verschillen in woonaantrekkelijkheid tussen gemeenten aan.

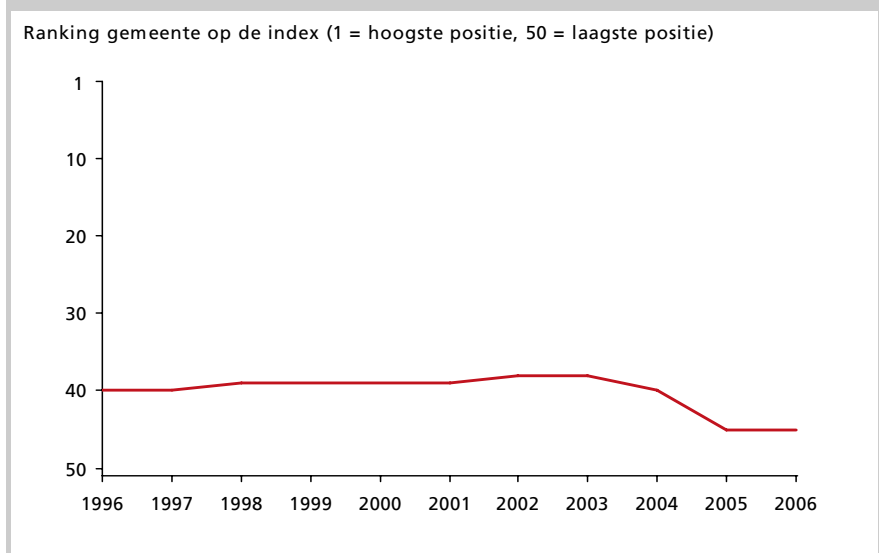
De bereikbaarheid van voldoende banen (carrière mogelijkheden) op een redelijke reisafstand is daarbij de belangrijkste factor, maar ook hoe het in die plaats gesteld is met het culturele klimaat, uitgaansgelegenheden, goede scholen, veiligheid, woningaanbod, recreatiemogelijkheden (groen en natuur) en een aantrekkelijke (historische) binnenstad. Al deze factoren worden samengevat in de woonaantrekkelijkheidsindex die jaarlijks door de Stichting Atlas voor gemeenten voor de grootste gemeenten in Nederland wordt berekend.

De aantrekkelijkheid van Almere is de laatste jaren gedaald ten opzichte van andere gemeenten volgens deze woonaantrekkelijkheidsindex. Terwijl Almere in 2003 nog op de 39ste plaats stond, is de gemeente in 2006 gedaald tot de 45ste positie (van de 50). Figuur 5.15 geeft een en ander weer. Ten opzichte van andere *new towns* presteert Almere ook minder goed (figuur 5.16). Alleen Spijkenisse neemt een lagere positie in.

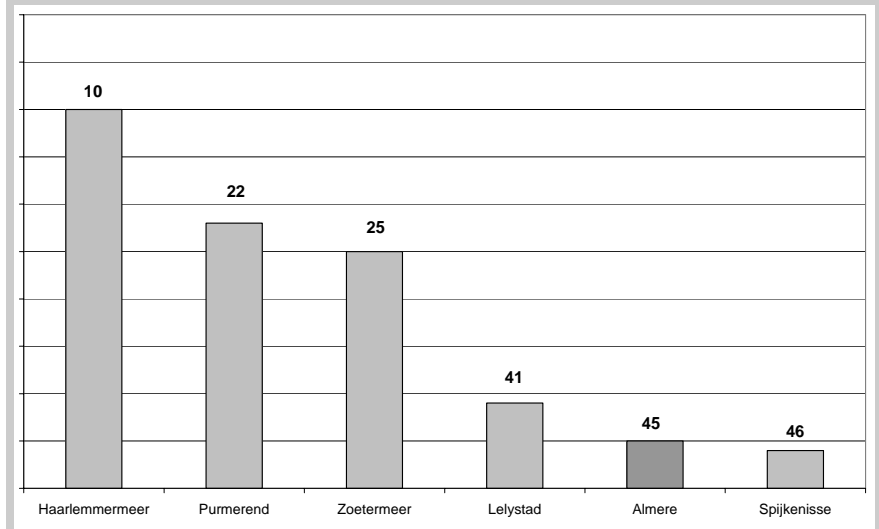
Almere heeft wat woonaantrekkelijkheid betreft de handicap dat het niet beschikt over een historische binnenstad en vooroorlogse woningen. Wel heeft de gemeente veel groen, water en natuur in de nabijheid en ook een ruim aanbod van koopwoningen. Qua bereikbaarheid van banen (per auto en OV), cultureel aanbod, veiligheid, culinair aanbod en de aanwezigheid van hoger onderwijs (universiteit), scoort Almere niet hoog.⁷¹

⁷¹ Dit zijn factoren die de woonaantrekkelijkheidsindex van de Stichting Atlas voor gemeenten bepalen.

Figuur 5.15 De woonaantrekkelijkheid van Almere is de laatste jaren gedaald

Figuur 5.16 Almere staat wat woonaantrekkelijkheid betreft op een minder hoge positie dan de meeste andere *new towns*

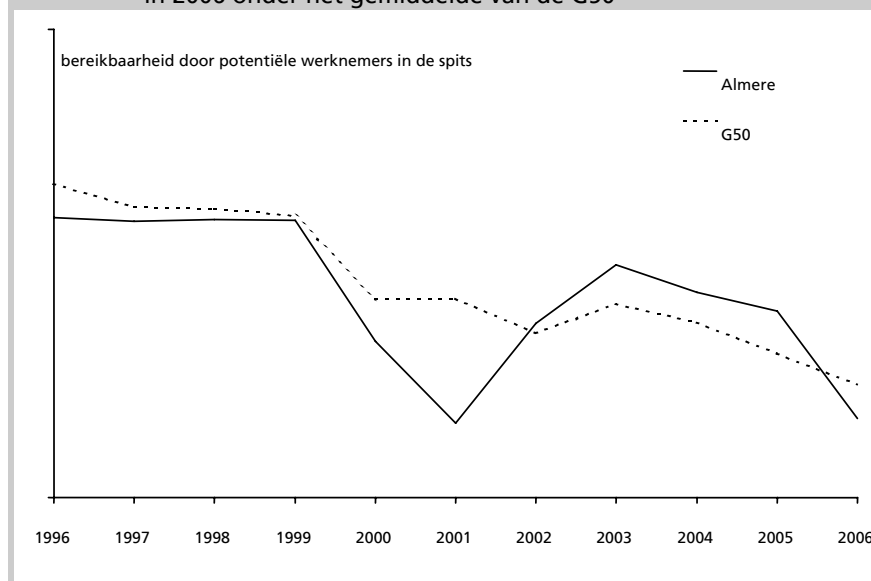

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

5.4.1 Een moeilijk bereikbare stad

Een zeer belangrijk aspect van de aantrekkelijkheid van een gemeente als vestigingsplaats voor bedrijven is hoe goed die gemeente bereikbaar is, zowel per auto als met het openbaar vervoer en zowel in als buiten de spits. Vergeleken met andere steden uit de G50 was het voor potentiële werknemers in de periode 1996-2006 moeilijker om Almere te bereiken. Alleen in de jaren 2002-2005 was de bereikbaarheid van Almere beter. Wat opvalt, is dat het met name tussen 1999 en 2001 relatief moeilijker is geworden om Almere te bereiken. Daarna is de situatie verbeterd, maar de laatste jaren verslechtert zij weer. Dat kan te maken hebben met de ernst van de files. Figuur 5.17 geeft een en ander weer.

Figuur 5.17 De bereikbaarheid van Almere door potentiële werknemers lag in 2006 onder het gemiddelde van de G50

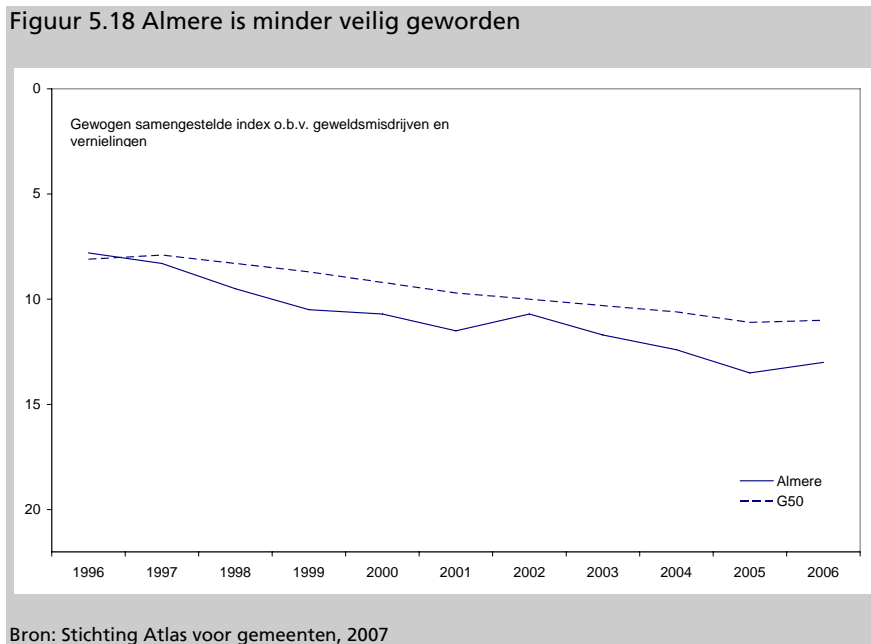

Bron: Stichting Atlas voor gemeenten, 2007

5.4.2 Almere wordt minder veilig

Een andere factor voor de woonaantrekkelijkheid van een stad is de veiligheid in een gemeente. Vanaf 1996 heeft Almere op dit terrein minder

goed gepresteerd dan de G50. Bovendien is er – net als in andere Nederlandse gemeenten – in de periode 1996-2006 sprake van een afname van de veiligheid in Almere. In 2006 nam de veiligheid er overigens wel enigszins toe.⁷² Figuur 5.18 geeft een en ander weer.

5.4.3 Weinig cultureel aanbod

Een andere factor die belangrijk is voor de aantrekkelijkheid van een stad, is het culturele aanbod, opgesplitst in podiumkunsten en musea.⁷³ Almere presteert op dit terrein niet goed: er vinden in vergelijking met de G50 weinig theatervoorstellingen plaats, er zijn weinig klassieke en popconcerten, en er zijn nauwelijks musea.⁷⁴ Ook wanneer het culturele aanbod in Almere wordt vergeleken met het aanbod in andere *new towns*, blijkt dat Almere achterblijft. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de nieuwe

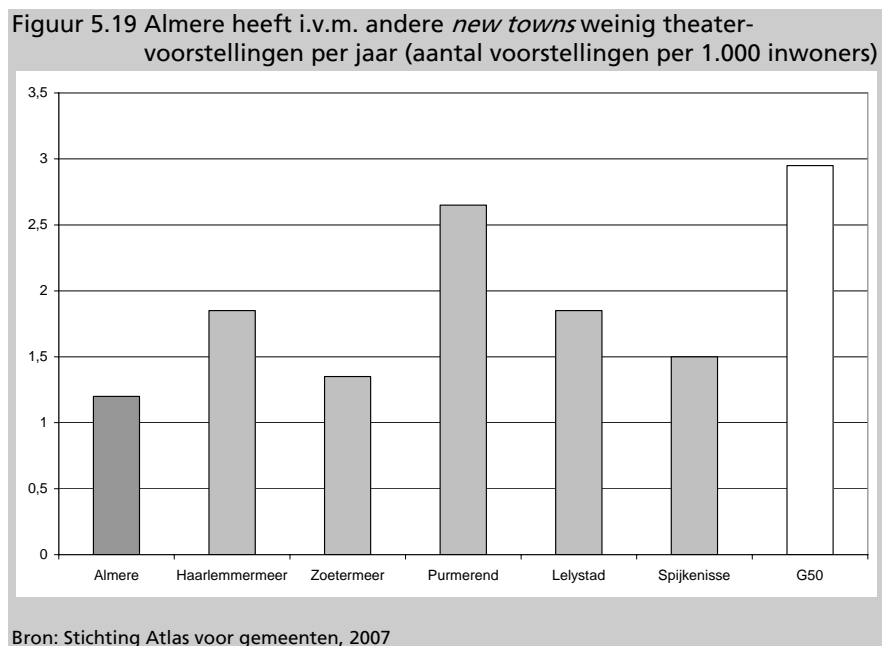
⁷² Marlet en Van Woerkens, 2007: *Atlas voor gemeenten 2007*.

⁷³ Podiumkunsten zijn daarbij overigens belangrijker als factor om voor een stad te kiezen; musea trekken meer bezoekers van buiten de stad.

⁷⁴ Marlet en Van Woerkens, 2007: *Atlas voor gemeenten 2007*.

schouwburg in Almere nog niet is verwerkt in de statistieken en dus ook nog niet bijdraagt aan de gemeten woonaantrekkelijkheid.

Figuur 5.19 geeft het jaarlijkse aantal theatervoorstellingen per 1.000 inwoners weer voor Almere en andere *new towns*.

5.5 Conclusie

Hoewel Almere de sterkste banengroei van Nederland heeft, is die groei onvoldoende om de bevolkingsgroei bij te houden. Het aantal banen per inwoner is in Almere lager dan in de 50 grootste gemeenten in Nederland. Van zo'n scheve woon-werkbalans hebben ook andere *new towns* last. In die steden bestaat echter wel een betere verhouding tussen de banengroei en bevolkingsgroei.

Uit vergelijkingen met *new towns* en de G50 blijkt dat het aantal hoogopgeleiden in Almere beperkt is. Ook de creatieve klasse is relatief klein. Hoewel Almere een kennisstad wil zijn, is het aandeel kennisintensieve diensten en industrie binnen de stad de laatste jaren gedaald. Almere kampt

met een aantal duidelijke handicaps om de ambities als kennisstad te verwezenlijken. De gemakkelijke bereikbaarheid van interessante banen (carrièremogelijkheden) vanuit Almere is een probleem. Het aanbod van culturele voorzieningen, restaurants, interessante uitgaansgelegenheden e.d. is nog in opbouw. Er is geen universiteit en ook geen historische binnenstad die kenniswerkers en creatief volk gemakkelijk kunnen verlokken om voor Almere als woonplaats te kiezen en een bijdrage te leveren aan de lokale economie en werkgelegenheid. Tabel 5.1 vat een en ander samen.

Tabel 5.1 Beoordeling van vergelijking Almere met andere gemeenten

Criterium	Beoordeling
Verhouding banengroei/bevolkingsgroei	–
Aantrekken hoogopgeleiden/creatieve klasse	–
Aantrekken kennisintensieve bedrijvigheid	–
Sectorale diversiteit	+
Bereikbaarheid	–
Veiligheid	–
Cultuuraanbod	– *

* De komst van de nieuwe schouwburg en het poppodium zijn positieve ontwikkelingen wat betreft het cultuuraanbod in Almere

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 De uitdaging

De gemeente Almere staat voor een grote uitdaging: de stad moet volgens de plannen van het Rijk in de komende decennia doorgroeien naar een omvang van 350.000 inwoners en daarmee de vijfde stad van Nederland worden. Dat is niet alleen een kwestie van huizen bouwen; er moet tegelijkertijd ook worden gewerkt aan de ontwikkeling van economische, onderwijs-, sociale en culturele voorzieningen die passen bij een stad van dergelijke omvang.

Een bijzondere inspanning is nodig op het gebied van de banengroei, want de woon-werkbalans in Almere is buitengewoon scheef. Terwijl er gemiddeld in de grote steden één baan per twee inwoners is, is er in Almere maar één baan per drie inwoners. Dit gaat gepaard met grote dagelijkse pendelstromen van en naar de stad.

Daarnaast telt Almere relatief weinig hoogopgeleiden onder de beroepsbevolking. Dit is een nadeel omdat landelijk gezien het aantal banen voor hoogopgeleiden sterker groeit dan dat voor laagopgeleiden. Bovendien is een hoogopgeleide beroepsbevolking zelf ook een bron van werkgelegenheidsgroei in de stad of de regio.

Tegen deze achtergrond wil Almere meer banen creëren en meer hogeronderwijsinstellingen aantrekken. Onder het motto ‘Almere Kennisstad’ heeft de gemeente de afgelopen jaren geïnvesteerd in de aanleg van snelle internetverbindingen (glasvezel) en ict-projecten.

6.2 Beoordeling van de beleidsfilosofie

- De keuze voor kennis is positief. Kennis is immers steeds meer de motor van de economische groei. Almere had en heeft echter nauwelijks hogeronderwijsinstellingen en kennisinstututen. Bovendien hebben inmiddels ook veel andere steden zichzelf tot kennisstad uitgeroepen waardoor dit etiket geen onderscheidend karakter meer heeft. Het is verstandig dat Almere al vanaf het begin het begrip ‘kennisstad’ heeft

geconcretiseerd door ict als speerpunt van beleid te kiezen en in te zetten op technologische innovaties. In de beeldvorming van moderne, nieuwe stad (*technopolis*) is een keuze voor ict als speerpunt van economisch beleid geen onlogische keuze. Bovendien waren en zijn er in Almere relatief veel ict-bedrijven. De keuze voor ict is door de achtereenvolgende Colleges ondersteund en consequent volgehouden.

- Voor de uitwerking van het beleid is samenwerking gezocht met het lokale bedrijfsleven. Ook dat is positief. Gemeenten kunnen zelf geen banen creëren, maar zijn afhankelijk van ontwikkelingen in de markt. Almere is niet bezweken voor de verleiding om zelf 'kansrijke' sectoren te definiëren en daar veel overheidsgeld in te steken, zonder over de noodzakelijke kennis van de markt te beschikken. In plaats daarvan heeft de gemeente geprobeerd lokale ontwikkelingen en initiatieven te ondersteunen.
- Almere heeft de afgelopen jaren € 6 miljoen geïnvesteerd in de aanleg van een glasvezelnetwerk en bijna € 3 miljoen in uiteenlopende ict-projecten. Daarnaast is voor ongeveer € 1,5 miljoen bijgedragen in apparaatskosten. In het licht van de ambitie om duizenden banen te scheppen, diverse hogeronderwijsinstellingen aan te trekken en kennis- en ict-stad te worden zijn dat bescheiden bedragen.
- Voor de ontwikkeling van een kenniseconomie is niet alleen het economische beleid van belang, maar ook wat er op aanpalende beleidsterreinen gebeurt. Met name bereikbaarheid en woonaantrekkelijkheid zijn sleutelfactoren. De bereikbaarheid van Almere laat te wensen over. Snelle verbindingen, zowel over de weg als met het openbaar vervoer, met belangrijke economische knooppunten als het centrum van Amsterdam, de Zuidas en Schiphol zijn essentieel om van Almere een aantrekkelijke vestigingsplaats te maken voor kenniswerkers en kennisintensieve bedrijven. Probleem is dat belangrijke beslissingen over infrastructuur op nationaal niveau worden genomen en buitengewoon stroperig verlopen. Almere zal alle beschikbare middelen moeten inzetten om verbetering van de bereikbaarheid te bevorderen.
- Naast bereikbaarheid is woonaantrekkelijkheid van toenemend belang in de kenniseconomie. Almere heeft veel ruimte, natuur en water te bieden als elementen van een aantrekkelijk woonmilieu. Door deze voordelen

verder uit te bouwen en uit te baten versterkt Almere zijn positie als vestigingsplaats van bedrijven en kenniswerkers die wel in de buurt van Amsterdam, maar niet in het hectische brandpunt willen zitten. Daar staan echter minpunten tegenover. Qua aanbod van cultuur, uitgaansgelegenheden, winkelvoorzieningen, restaurants, historisch erfgoed e.d. scoort Almere veel minder hoog. Ook de veiligheid laat te wensen over. De laatste jaren wordt veel geïnvesteerd om de achterstand op deze gebieden in te lopen, zoals de vernieuwing van het stadscentrum en de opening van een nieuwe schouwburg. Dit beleid moet onverminderd worden voortgezet, want een rijkgeschakeerd aanbod van stedelijke voorzieningen vormt een onmisbaar onderdeel van het vestigingsklimaat in een kenniseconomie.

- Het ontwikkelen van specialisaties die werkelijk onderscheidend zijn in een (internationale) kenniseconomie vraagt om een strategische visie en een bijbehorend beleid dat langdurig wordt volgehouden. Geen enkele stad kan zoiets binnen enkele jaren tot stand brengen. Het is daarom ook nog te vroeg om een definitief oordeel te vellen over de keuze van Almere voor investeringen in ict. Uit de belangstelling van nationale en internationale marktpartijen voor de ontwikkelingen in Almere kan wel worden afgeleid dat de ingeslagen richting nog steeds kansrijk is.

6.3 Doorwerking van het beleid

- Uit een enquête van NYFER onder lokale ondernemers blijkt dat slechts een derde van hen weet dat Almere een kennis- en ict-beleid heeft. Ook landelijk staat Almere niet op de kaart als kennisstad of *hotspot* voor ict-toepassingen. Bij de eigen bevolking lijkt de ‘identiteit’ van Almere als kennis- en ict-stad evenmin te leven. Het lijkt er op dat het beleid vooral een kleine kring van insiders heeft bereikt en daar heeft doorgewerkt, maar dat de externe profilering en doorwerking beperkt zijn gebleven.

6.4 Regionale samenwerking

- De economie houdt niet op bij de stadsgrenzen. Almere maakt deel uit van een economische regio – de Noordvleugel van de Randstad – die zich uitstrekt van Haarlem/Schiphol tot Almere. Almere kan sterk

profiteren van de nabijheid van Amsterdam. Amsterdam kan op zijn beurt profiteren van de kwaliteiten van Almere, onder meer het ruime arbeidsaanbod en de beschikbare ruimte. Pas betrekkelijk recent is Almere nauwer gaan samenwerken met Amsterdam en andere gemeenten in de Noordvleugel bij het aantrekken van (internationale) bedrijven en de ontwikkeling van bedrijventerreinen en kantorenlocaties. Die samenwerking moet worden geïntensiveerd. Te vaak nog ziet men elkaar als concurrenten in plaats van partners bij het aantrekken van bedrijvigheid en werkgelegenheid.

6.5 Organisatie van het beleid

- De oprichting van de Stichting Almere Kennisstad om in nauwe samenwerking met marktpartijen en op afstand van de dagelijkse politiek economische projecten te realiseren, was een zinvol initiatief. De stichting is zeer actief geweest in het uitlokken en faciliteren van innovatieve projecten. Het is aannemelijk dat de stichtingsvorm positief heeft bijgedragen aan de slagvaardigheid en innovativiteit van het kennis- en ict-beleid.
- Bij de oprichting was het de bedoeling dat de stichting zou functioneren als vorm van publiek-private samenwerking. Dat is niet gelukt. PPS veronderstelt dat publieke en private partijen elkaar (contractueel) binden om, ieder vanuit hun eigen verantwoordelijkheid, gezamenlijk een welomschreven project ten uitvoer te brengen. Met elf partijen is zoiets onmogelijk. Na de recente aanpassing van de bestuursstructuur is een beter model ontstaan om gezamenlijk met marktpartijen projecten uit te voeren.
- De Stichting Almere Kennisstad heeft sinds haar oprichting in 2003 29 projecten uitgevoerd. Lang niet elk project is succesvol geweest. Dat is niet verwonderlijk gezien het innovatieve karakter van de projecten. De selectie van projecten had echter scherper gekund. Hogere eisen aan de financiële betrokkenheid van marktpartijen hadden wellicht tot minder projecten van hogere kwaliteit kunnen leiden. Het programma als geheel kende wel een duidelijke focus die consistent werd vastgehouden.

- Het op afstand plaatsen van het kennis- en ict-beleid maakte het voor het College en de Raad moeilijker dit beleid te controleren en beoordelen. Hoewel de Stichting Almere Kennisstad het College regelmatig schriftelijk heeft geïnformeerd over de voortgang van projecten en hoewel er van tijd tot tijd gesprekken plaatsvonden met de verantwoordelijke wethouder, was het voor raadsleden moeilijk om zich een oordeel te vormen over de ingezette middelen en daarmee bereikte resultaten. Om draagvlak binnen de lokale politiek te waarborgen had de stichting zich nog actiever mogen opstellen wat betreft de informatievoorziening aan het College en de Raad.

6.6 Resultaten van het beleid

- Almere Kennisstad heeft als economisch beleid tot op heden niet opgeleverd wat men ervan verwachtte. Hoewel het aantal banen de afgelopen tien jaar continu is gegroeid en Almere zelfs 'kampioen banenschepper' onder de 50 grootste Nederlandse gemeenten is, is de doelstelling van 4.000 extra banen per jaar lang niet gehaald, al geldt de slechte conjunctuur daarbij wel als verzachtende omstandigheid. Daardoor is de scheve woon-werkbalans ook nauwelijks verbeterd.
- Ook andere *new towns*, zoals Zoetermeer, Purmerend, Lelystad en Spijkenisse, kampen met een scheve woon-werkbalans als gevolg van hun snelle bevolkingsgroei. Deze steden zijn er echter beter in geslaagd om de banengroei in de pas te laten lopen met de bevolkingsgroei. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat geen enkele gemeente zo'n sterke bevolkingsgroei vertoonde als Almere, met andere woorden de beleidsopgave was in Almere het grootst.
- De laatste jaren is een sterke toename van het aantal startende bedrijven in Almere waarneembaar. De groei van het aantal starters als percentage van de beroepsbevolking ligt duidelijk boven het landelijke gemiddelde. Deze starters kunnen de komende jaren wellicht voor een toename van het aantal arbeidsplaatsen in Almere zorgen. Ook is het aantal banen in de ict in de periode 1996-2005 sterk toegenomen. Of dat het gevolg is van de gemeentelijke inzet op ict, is moeilijk aantoonbaar.

- Wat betreft het aantrekken van hbo- en wo-opleidingen stellen de resultaten teleur. Op dit moment zijn er vier hbo- en wo-opleidingen, die gezamenlijk 1.130 studenten hebben. Inspanningen om hoger onderwijs en kennisinstellingen aan te trekken moeten worden geïntensiveerd. Het uitroepen van Almere tot kennis economie zonder onderwijs- en onderzoeksinstellingen is niet geloofwaardig. Het College heeft zich in zijn Werkplan 2006-2010 ten doel gesteld de studentenpopulatie te laten groeien naar 4.000. Hoewel de gemeentelijke ambitie te prijzen valt, is dit aantal niet erg realistisch.
- Uit het feit dat de resultaten van het beleid tot nu toe teleurstellen, mag niet worden geconcludeerd dat het beleid mislukt is. Pas over een langere periode (misschien wel tien jaar) valt een meer gefundeerd oordeel te vellen of het beleid werkelijk verschil heeft gemaakt.

6.7 Aanbevelingen

- Het beleid Almere Kennisstad kan dankzij een subsidie van de gemeente Almere en de provincie Flevoland voor enkele jaren worden voortgezet. In die periode dienen enkele aansprekende resultaten te worden geboekt om draagvlak voor het beleid te behouden. De voorgenomen vestiging van een datahotel in Almere waarmee grote investeringen gemoeid zijn, zou zo'n succes kunnen zijn omdat dit een *centre of competence* voor gespecialiseerde ict-ers kan worden.
- Het ict-beleid kan worden voortgezet, al moet daarbij worden beseft dat snelle internet-verbindingen steeds meer een standaardvoorziening zullen zijn en geen onderscheidende vestigingsfactor. Daarbij is een strengere selectie van projecten nodig. Minder projecten van betere kwaliteit moet het devies zijn. Het bedrijfsleven moet een grotere financiële inbreng in projecten hebben. Dat verhoogt de discipline bij de selectie van projecten en verbetert het risicomanagement bij de uitvoering.
- Almere moet nog beter nadenken over wat zijn werkelijke troeven zijn. Ruimte, water, groen, de nabijheid van Amsterdam en een aantrekkelijke woonomgeving behoren daartoe. Deze sterkten moeten worden uitgebraut. Het aanwijzen van elf speerpunten, zoals is gebeurd in het

Economisch Actieplan van het College, leidt tot versnippering van aandacht en middelen en verzwakt de focus van het beleid. Het is niet geloofwaardig dat Almere in elf sectoren tot de (inter)nationale top zou behoren.

- Daarnaast moet Almere maximaal blijven inzetten op verbetering van de bereikbaarheid en woonaantrekkelijkheid. Dat Almeerders het in hun gemeente in het algemeen goed naar hun zin hebben, is niet voldoende. Met de opening van het nieuwe winkelcentrum, de nieuwe schouwburg, de uitgifte van grond voor woningbouw in particulier opdrachtgeverschap e.d. zijn de laatste jaren belangrijke stappen gezet. Dit beleid moet met kracht worden voortgezet.
- Ook bij het aantrekken van onderwijs- en kennisinstellingen is een innovatieve benadering van belang. De beste kansen liggen er bij de oprichting van nieuwe instellingen, wellicht vanuit particulier initiatief en met steun van het bedrijfsleven. De voorgenomen oprichting van een International New Town Institute is daarvan een goed voorbeeld. Daarbij zullen de studentenaantallen de eerste jaren nog gering zijn. Ook hierbij geldt als motto zoveel mogelijk aan te sluiten bij aanwezige sterkten. Nieuwe ict-toepassingen op bijvoorbeeld het gebied van wonen en gezondheidszorg creëren een snelgroeiende markt waarvoor nog onvoldoende opleidingen bestaan. Almere moet zich minder afhankelijk opstellen van de HvA en de VU/UvA, omdat deze weinig genegen zullen zijn om door verplaatsing van faculteiten in eigen vlees te snijden.
- In een kenniseconomie is het belangrijk dat politiek, onderwijs en bedrijfsleven elkaar ontmoeten. De gemeente moet daarvoor gelegenheden creëren. Dat kan ook in de schouwburg, het café, het sportveld of tijdens recepties en nieuwjaarsborrels zijn. De behoeften van bedrijven die zich mogelijk in Almere willen vestigen, moeten systematisch worden gemonitord. Vanzelfsprekend moet dan ook slagvaardig worden gereageerd op signalen die uit deze contacten naar voren komen. Een voorbeeld is stroomlijning van de vergunningenprocedures voor nieuwe vestigingen (één vergunning voor een vestiging). Ook is het zinvol regelmatig de klanttevredenheid bij gevestigde bedrijven te meten. Uiteraard moet er dan ook iets met de reacties gebeuren.

Almere Kennisstad

7 Literatuurlijst

Appleseed, 2003: *Engines of economic growth. The economic impact of Boston's eight research universities on the Metropolitan Boston Area*, Appleseed, New York

BJK Associates, 2002: *The influence of R&D expenditures on new firm formation and economic growth*, BJK Associates, Maplewood

Blakely, E.J. en T.K. Bradshaw, 2002: *Planning local economic development: theory and practice*, Sage, London

Boarnet, M.G., 1994: 'The monocentric model and employment location', in: *Journal of Urban Economics*, vol. 36, nr. 1, p. 79-97

Brickley, J., C. Smith en J. Zimmerman, 2003: *Managerial economics and organizational architecture*, McGraw-Hill/Irwin, Columbus, OH

Bruinsma, F.R., R.J.G.M. Florax, F.G. van Oort en M. Sorber, 2002: 'Wonen en werken: wringen binnen rode contouren', in: *Economisch Statistische Berichten*, vol. 87, p. 384-87

Compton, J. en R.A. Pollak, 2004: *Why are power couples increasingly concentrated in large metropolitan areas?*, NBER Working Papers, nr. 10918

Florida, R., 2002: *The rise of the creative class, and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*, Basic Books, New York

Florida, R., 2005: *The flight of the creative class: the new global competition for talent*, Collins, New York

Gaspar, J. en E.L. Glaeser, 1996: *Information technology and the future of cities*, NBER Working Papers, nr. 5562

Gemeente Almere, 1999: *Brief aan het College van Burgemeester & Wethouders. Intentieverklaring SARA in Almere*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 1999: *Actieprogramma 1999-2005: Werk maken van economie*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 2001: *Rapport De I-visie van Almere*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 2002: *Hoofddijnen van het Economisch Stimuleringsprogramma 2002 tot en met 2005: 'De turbo aan'*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 2003: *Breedband in Almere. Beslisdocument voor de implementatie van de Breedbandproef in Staatsliedenwijk c.a.*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 2003: *Brief aan het College van Burgemeester & Wethouders. Breedband in Almere*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 2004: *Kennis maken met ICT. Evaluatie ICT in het Almeerse onderwijs*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 2006: *Economisch Actieplan. Groei in goede banen!*, Gemeente Almere

Gemeente Almere, 2006: *Werkplan 2006-2010*, Gemeente Almere

Gemeente Amsterdam, 2006: *Amsterdam Topstad: metropool*, Gemeente Amsterdam

Glaeser, E.L., 1994: 'Cities, information and economic growth', in: *Cityscape: A Journal of Policy Development Research*, vol. 1, nr. 1, p. 9-48

Glaeser, E.L. en M.E. Kahn, 2003: *Sprawl and economic growth*, NBER Working Papers, nr 9733

Glaeser, E.L., J. Kolko en A. Saiz, 2000: *Consumer city*, Harvard Institute of Economic Research Working Papers, nr. 1901

Glaeser, E.L. en A. Saiz, 2003: *The rise of the skilled city*, Harvard Institute of Economic Research Working Papers, nr. 2025

Hall, P., 1998: *Cities in civilization*, Pantheon, New York

Heemskerk, E., 2003: *Tussentijdse rapportage projectplan 'SARA in Almere'*, SARA, Amsterdam

Jacobs, B. en J.J.M. Theeuwes, red., 2004: *Innovatie in Nederland: de markt draalt en de overheid faalt. Preadviezen van de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde*, Bank Nederlandse Gemeenten, Den Haag

Kim, S., 2002: *The reconstruction of the American urban landscape in the twentieth century*, NBER Working Papers, nr. 8857

Marlet, G. en C. van Woerkens, 2004: *Skills and creativity in a cross-section of Dutch cities*, Universiteit Utrecht, Utrecht

Marlet, G. en C. van Woerkens, 2004: *Atlas voor gemeenten 2004*, Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht

Marlet, G. en C. van Woerkens, 2007: *Atlas voor gemeenten 2007*, Stichting Atlas voor gemeenten, Utrecht

Mieszkowski, P. en E.S. Mills, 1993: 'The causes of metropolitan suburbanization', in: *Journal of Economic Perspectives*, vol. 7, nr. 3, p. 135-147

Ministerie van EZ, 2004: *Pieken in de Delta. Gebiedsgerichte economische perspectieven*, Ministerie van EZ, Den Haag

Ministerie van VROM, 2006: *Nota Ruimte. Ruimte voor ontwikkeling*, Ministerie van VROM, Den Haag

NYFER, 2005: *Delft Kennisstad*, NYFER, Breukelen

NYFER, 2006: *Parels van de Nederlandse maakindustrie*, NYFER, Breukelen

Paytas, J., G. Gradeck en L. Andrews, 2004: *Universities and the development of industry clusters*, Carnegie Mellon University, Pittsburgh

Peters, T. en R. Waterman, 1982: *Excellente ondernemingen: kenmerken van succesvol management*, Veen, Utrecht

Porter, M.E., 1990: *The competitive advantage of nations*, Free Press, New York

Porter, M.E., 2001: *Regions and the new economics of competition*, Oxford University Press, Oxford

Raspe, O., F. van Oort en P. de Bruijn, 2004: *Kennis op de kaart. Ruimtelijke patronen in de kenniseconomie*, NAI Uitgevers, Rotterdam

Scott, A.J., 2006: 'Creative cities: conceptual issues and policy questions', in: *Journal of Urban Affairs*, vol. 28, nr. 1, p. 1-17

Sorber, 2001: 'Volgt werkgelegenheid de bevolking? Een ruimtelijk-economische causaliteitsstudie', in: F. Boekema en E. Kuijpers, red., 2001: *Stedelijke netwerken. Theoretische en empirische reflecties. Nieuwe ideeën in Nederlands ruimtelijk onderzoek*, Maastricht, Shaker

Stichting Almere Kennisstad, 2003: *Stichting Almere Kennisstad. Bedrijfsplan 2003-2004*, SAK, Almere

Stichting Almere Kennisstad, 2004: *Almere Kennisstad 2001-2004. Inzicht in resultaten, uitzicht op effecten*, SAK, Almere

Stichting Almere Kennisstad, 2006: *Ontwikkelen en innoveren met ict. Sociale en economische aspecten van ict-vernieuwingen in regionale context*, SAK, Almere

Teulings, C.N., A.L. Bovenberg en H.P. van Dalen, 2003: *De calculus van het publieke belang*, Kenniscentrum voor Ordeningsvraagstukken, Den Haag

Tweede Kamer, 2006: *Staat van de beleidsinformatie 2006*, Vergaderjaar 2005-2006, Kamerstuk 30 558, nrs. 1-2

US Department of Housing and Urban Development, 1999: *The state of the cities*

Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, 2004: *Handreiking kaderstelling*

Voith, R., 1998: 'Do suburbs need cities?', in: *Journal of Regional Science*, vol. 38, nr. 3, p. 445-464

Winfield-Pfefferkorn, J., 2005: *The branding of cities. Exploring city branding and the importance of brand image*

8 Lijst van geïnterviewden

P. Aggenbach, Stichting Digitaal Almere
B. Arnold, gemeente Almere
G. Bakker, Unet
J. Beekmans, gemeente Almere
H. van Bragt, projectleider Infomere

A. Deutekom, GoedeStede
J. van den Donk, voormalig raadslid PvdA
P. van Eijk, oud-directeur Stichting Almere Kennisstad
E. Eijssens, projectleider Wijkportaal Literatuurwijk
J. de Groot, gemeente Almere

D. Halbesma, oud-wethouder Economische Zaken
F. Halsema, gemeente Almere
E. Heemskerk, SARA Reken- en Netwerkdiensten
G. Jager, gemeente Almere
G. Jansen, Stichting Almere Kennisstad

L. Kinsbergen, Emexus
D. Knol, Kamer van Koophandel Flevoland
D. Kruit, gemeente Almere
E. Kuiper, projectleider Web in de Wijk
H. Linzel, projectinitiator Wijkportaal Literatuurwijk

R. Pikart, gemeente Almere
R. Schuitemaker, provincie Flevoland
H. Snel, Almere City Marketing
L. Spruit, oud-wethouder Economische Zaken
T. Triezenberg, IIE

M. Verspaget, projectleider Digitale Marktplaats/Infomere
R. Versteegh, Cisco
M. Visser, wethouder Economische Zaken
J. Vogel, gemeente Almere
S. de Vos, projectleider Digitaal Hoger Onderwijs

Almere Kennisstad

G. van der Weide, Unet

H. Weyschede, Vereniging Bedrijfskring Almere

R. Wilcke, ROC Flevoland

D. Zantinge, Unet

NYFER is alle geïnterviewden bijzonder erkentelijk voor hun bereidwilligheid om informatie te verschaffen ten behoeve van dit onderzoek.

Nyfer

deelonderzoek 2:

Projecten in publiek- private samenwerking

Vijf projecten van Stichting Almere Kennisstad nader bekeken

NYFER

Straatweg 25

3621 BG BREUKELEN

T 0346 291641

F 0346 291671

E nyfer@nyfer.nl

I www.nyfer.nl

Dit onderzoek is uitgevoerd op verzoek van en met financiële steun van de Rekenkamer van de gemeente Almere. De visies en conclusies weergegeven in dit rapport zijn die van NYFER en komen niet noodzakelijkerwijs overeen met die van de opdrachtgever.

© auteursrecht NYFER, Breukelen, juni 2007

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Projecten in publiek-private samenwerking

Leo van der Geest
Lars Heuts

Inhoudsopgave

Inleiding	7
1 Web in de Wijk	13
1.1 Achtergrond	13
1.2 Doelstelling en middelen	13
1.3 Organisatie en uitvoering	14
1.4 Rol van Stichting Almere Kennisstad	15
1.5 Sociale cohesie en ict	15
1.6 Resultaten en beoordeling	16
1.7 Tot slot	18
2 Wijkportaal Literatuurwijk	19
2.1 Achtergrond	19
2.2 Doelstelling en middelen	19
2.3 Organisatie	20
2.4 Uitvoering	21
2.5 Rol van Stichting Almere Kennisstad	22
2.6 Resultaten en beoordeling	22
2.7 Tot slot	24
3 Digitaal Hoger Onderwijs	25
3.1 Achtergrond	25
3.2 Doelstelling en middelen	25
3.3 Organisatie en uitvoering	26
3.4 Rol van Stichting Almere Kennisstad	27
3.5 Resultaten en beoordeling	28
3.6 Tot slot	29
4 Digitale Marktplaats en Infomere	31
4.1 Achtergrond	31
4.2 Doelstelling en middelen	31
4.3 Organisatie en uitvoering	32
4.4 Rol van Stichting Almere Kennisstad	33
4.5 Resultaten en beoordeling	34
4.6 Tot slot	36
5 Domotion	37
5.1 Achtergrond	37

Projecten in publiek-private samenwerking

5.2	Doelstelling en middelen	37
5.3	Organisatie en uitvoering	39
5.4	Rol van Stichting Almere Kennisstad	39
5.5	Resultaten	40
5.6	Tot slot	42
6	Samenwerking met private partijen	43
6.1	Wat is PPS?	43
6.2	Stichting Almere Kennisstad als PPS	44
6.3	Rol van de stichting	47
6.4	Tot slot	48
7	Conclusies en aanbevelingen	49
8	Literatuurlijst	53
9	Lijst van geïnterviewden	55

Inleiding

Onderzoeksvragen

In dit rapport zal de doelmatigheid en doeltreffendheid van een vijftal projecten van de Stichting Almere Kennisstad onder de loep worden genomen. Er wordt onder meer gekeken of de interne projectdoelstellingen zijn behaald, of het project positieve neveneffecten had, en of de projectkosten opwegen tegen de baten. Ten tweede wordt ingegaan op de structuur van de Stichting Almere Kennisstad, die bedoeld was als PPS (publiek-private samenwerking). Er wordt onder meer gekeken wat de toegevoegde waarde van de stichtingsconstructie is geweest. In dit rapport zullen de volgende twee onderzoeksvragen beantwoord worden:

1. *Wat is de doelmatigheid en doeltreffendheid van de verschillende projecten van de Stichting Almere Kennisstad?*
2. *Wat is de meerwaarde van de PPS-constructie Stichting Almere Kennisstad?*

Om bovenstaande vragen te beantwoorden zijn per project schriftelijke stukken die met het project te maken hebben (projectvoorstellen, projectbeschrijvingen, tussentijdse rapportages) bestudeerd. Daarnaast zijn interviews gehouden met personen die nauw bij het project betrokken waren (projectleiders, initiators, programmamanagers). Om een zo objectief mogelijk beeld van de projecten te vormen is in de meeste gevallen zowel met voorstanders van het project als met sceptici gesproken.

Om de tweede onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden heeft NYFER de statuten, beleidsstukken en financiële en andere rapportages van de Stichting Almere Kennisstad bestudeerd. Daarnaast heeft NYFER diepte-interviews gehouden met personen die goed ingevoerd zijn in de Stichting Almere Kennisstad.

Keuze van projecten

De Rekenkamer van de gemeente Almere heeft vijf projecten¹ voor het onderzoek geselecteerd. Het gaat om de volgende projecten:

¹ De projecten Digitale Marktplaats en Infomere gelden in dit rapport als één project.

Projecten in publiek-private samenwerking

1. Web in de Wijk
2. Wijkportaal Literatuurwijk
3. Digitaal Hoger Onderwijs
4. Digitale Marktplaats / Infomere
5. Domotion

De gemeentelijke investering in de vijf projecten bedroeg 19,9% van de totale gemeentelijke subsidies voor de Kennisstad-projecten. Per onderzocht project wordt een beknopte en overzichtelijke beschrijving gegeven van doel, ingezette middelen, tijdsverloop, bereikt resultaat enz. Vervolgens wordt per project een oordeel gegeven aan de hand van een zevental criteria.

Omdat slechts vijf projecten zijn onderzocht is het onmogelijk een compleet oordeel over de algehele effectiviteit van het investeringsprogramma van Stichting Almere Kennisstad te presenteren. Wij gaan er echter van uit dat de vijf *case studies* wel indicatief zijn voor de resultaten die met de Kennisstad-projecten zijn bereikt.

Beoordeling van de Kennisstad-projecten

Om te kunnen bepalen of de vijf projecten van de Stichting Almere Kennisstad succesvol zijn geweest, worden meerdere criteria gehanteerd. Deze criteria richten zich op de effectiviteit, efficiency en innovativiteit van een project.

Doelstelling behaald?

Allereerst wordt gekeken of de centrale doelstelling van een project behaald is. Dit is het belangrijkste criterium om de effectiviteit van een project te meten. Dat betekent echter niet dat wanneer de projectdoelstelling niet behaald is, dat het project meteen mislukt is. Andersom betekent het behalen van de centrale doelstelling ook niet meteen dat het project een succes is. Ook andere criteria spelen daarbij een rol.

Neveneffecten

Een ander effectiviteitscriterium zijn de potentiële neveneffecten van een project. Ook al zijn de doelstellingen van een project niet behaald, dan hoeft

dat niet meteen te betekenen dat de gedane investeringen weggegooid geld zijn. Een project kan namelijk indirect of direct positieve gevolgen hebben gehad voor één of meer betrokkenen binnen het project of voor derden die niet bij het project betrokken waren. Er kunnen bijvoorbeeld 'leereffecten' ontstaan waarvan derden profiteren.

Continuering

Het derde criterium dat iets zegt over de effectiviteit van een project, is de eventuele continuering van een project. Wanneer de projectactiviteiten na afloop van de projectperiode nog steeds gaande zijn en zijn opgepakt door marktpartijen, is dat een indicatie dat het project succesvol is.

Heldere doelen

Om de efficiency van projecten te meten bestaan andere criteria. Een belangrijk efficiencycriterium richt zich op de vraag of een project heldere doelstellingen heeft. Beleid moet worden geformuleerd aan de hand van heldere, concrete beleidsdoelstellingen die SMART+C zijn: Specifiek, Meetbaar, Afgestemd, Realistisch, Tijdgebonden en Consistent. Allereerst moeten doelen concreet zijn geformuleerd: welke prestaties en effecten worden beoogd? Daarnaast moet het al dan niet bereiken van een doelstelling kunnen worden gemeten; een eenduidige definiëring van begrippen is daarbij vereist. Ten derde moet een doelstelling *afgestemd* zijn met de relevante actoren. Ook dient een doelstelling *realistisch* te zijn: doelen moeten zodanig zijn gekozen dat ze realiseerbaar zijn onder alle plausibele omstandigheden. Ten vijfde moet er een datum zijn vastgelegd waarop het einddoel moet zijn bereikt (*tijdgebonden*). Tot slot moet er *consistentie* tussen de doelstellingen bestaan; zo mag het ene doel niet het andere uitsluiten.²

Bottom up

Ook is het belangrijk te kijken hoe een project tot stand is gekomen: is het project door een duidelijke vraag vanuit de samenleving (markt) geïnitieerd (*bottom up*) of heeft het project een aanbodgedreven karakter (*top down*)? In de praktijk biedt een *bottom up*-benadering meer kansen op succes, omdat er meer betrokkenheid van de doelgroep bij het project bestaat. Dat maakt de

² Tweede Kamer, 2006: *Staat van de beleidsinformatie 2006*.

levensvatbaarheid van projecten ook groter. Een *bottom up*-benadering hoeft echter niet altijd een voorwaarde voor succes te zijn.

Financiële betrokkenheid marktpartijen

Aansluitend op het vorige criterium is het belangrijk dat de betrokkenheid van marktpartijen bij een project ook financieel tot uiting komt. Wanneer projecten vooral een 'subsidiekarakter' hebben, wordt de financiële discipline minder en kan dat ten koste gaan van de effectiviteit. Zodra het subsidiegeld voor het project op is, zijn partijen onvoldoende bereid om zelf nog geld en energie in het project te steken. Wanneer marktpartijen een aanzienlijke financiële bijdrage leveren aan een project, ontstaat er meer *commitment* en wordt de levensvatbaarheid van het project vergroot.

Kosten-batenverhouding

Een ander belangrijk efficiencycriterium is de kosten-batenverhouding: hoe staan de kosten van een project in verhouding tot de baten? In de praktijk blijkt het niet altijd even gemakkelijk te zijn om een realistische kosten-batenanalyse uit te voeren. Een probleem is bijvoorbeeld dat de baten van een project niet altijd in euro's zijn uit te drukken. Ook kan er soms een tijd over heen gaan voordat de daadwerkelijke baten van een project duidelijk worden. Bovendien veranderen de omstandigheden waardoor niet altijd duidelijk is of kosten en baten veroorzaakt zijn door het project of door een verandering in externe omstandigheden.

De vijf projecten die in de komende hoofdstukken worden behandeld, zullen dus worden beoordeeld aan de hand van de volgende zeven criteria:

1. Doelstelling behaald? (*effectiviteit*)
2. Neveneffecten (*effectiviteit*)
3. Continuering (*effectiviteit*)
4. Heldere doelstellingen (*efficiency*)
5. Bottom up (*efficiency*)
6. Financiële betrokkenheid marktpartijen (*efficiency*)
7. Kosten-batenverhouding (*efficiency*)

Naast deze criteria is het belangrijk om te kijken naar het innovatieve karakter van een project. Innovativiteit was een voorwaarde van de Stichting Almere Kennisstad bij ingediende projectvoorstellen. Innovatieve projecten betreden nieuwe paden waardoor het risico bestaat dat men in de uitvoering tegen onvoorziene problemen aanloopt. Hiermee moet rekening worden gehouden bij de uiteindelijke beoordeling van een project. Een project waarvan de doelstellingen niet worden behaald maar dat wel bijzonder innovatief is, moet niet meteen als faalproject worden bestempeld. Er wordt ervaring opgedaan (leereffecten) die in andere projecten of situaties van pas kan komen.

Opzet rapport

In de hoofdstukken 1 tot en met 5 zullen de vijf gekozen projecten achtereenvolgens worden behandeld. Daarbij wordt gekeken naar de projectdoelstellingen, de deelnemende partijen, de financiële middelen, het projectverloop en de resultaten van het project. Aan de hand van de zeven genoemde criteria zal een oordeel over ieder project worden geveld. In hoofdstuk 6 wordt uiteengezet op welke manier vorm gegeven is aan de PPS-constructie van de Stichting Almere Kennisstad. Daarbij wordt aan de hand van economische literatuur duidelijk gemaakt wat PPS-constructies precies behelzen. Hoofdstuk 7 geeft tot slot de conclusies en aanbevelingen van dit onderzoek weer.

Projecten in publiek-private samenwerking

1 Web in de Wijk

1.1 Achtergrond

In 2002 werd in de wijk Bargeres in de gemeente Emmen een project uitgevoerd waarbij het gebruik van ict – het bouwen van eigen websites door bewoners – onderlinge contacten en samenwerking in de wijk moest stimuleren. Deze aanpak werd hierna ook gehanteerd in de gemeenten Den Haag en Almere. Dit project – Web in de Wijk – stelde met behulp van een eenvoudige internetbouwdoos bewoners van de Almeerse Parkwijk en Verzetswijk in staat hun eigen contacten en activiteiten te organiseren. Hierbij werden de wijkbewoners bijgestaan door professioneel geschoolde wijkwerkers. De eigen website kon thuis worden gemaakt en ook op een fysieke plek in de buurt, de zogeheten digitale huiskamer, die tevens diende als ontmoetingsplek voor buurtbewoners.³

1.2 Doelstelling en middelen

Het project Web in de Wijk⁴ heeft als doelstelling de sociale cohesie te versterken door het stimuleren van contacten en samenwerking in de wijk door middel van ict en aansluitend op de kwaliteiten en talenten van de bewoners. Die versterkte sociale cohesie moet zich uiten in meer kennis bij bewoners over de buurt (activiteiten en voorzieningen) en over medebewoners. Ook moet het leiden tot meer contacten tussen bewoners en meer participatie aan activiteiten in de buurt, betere buurtinformatieverwerving, betere toegang tot en meer gebruik van internet voor buurtaangelegenheden, en tot slot beter inzicht in de wensen van bewoners op dit terrein voor beleidsmakers. Een nevendoelestelling van het project is het stimuleren en toerusten van werkzoekenden om aan het werk te komen door hun ict- en sociale vaardigheden te vergroten.

Beoogde resultaten die concreter van aard zijn, zijn de realisering van een server voor de wijk, de beschikbaarheid van de software van Web in de

³ Veel informatie komt van de websites www.parkwijkalmere.nl, www.webindewijk.nl en www.almerekennisstad.nl.

⁴ Projectvoorstel Web in de Wijk Almere (augustus 2003).

Wijk, cursussen voor gebruikers, animatoren en programmeurs, en websites van bewoners en wijkorganisaties.

Het project heeft uiteindelijk € 534.500 gekost. Het grootste deel daarvan is gefinancierd met een Europese subsidie, verkregen via de provincie Flevoland (€ 360.100). De Stichting Almere Kennisstad heeft een financiële bijdrage van € 70.000 geleverd. Omdat Stichting Almere Kennisstad de projectkosten niet kon voorfinancieren, heeft zij een renteloze lening van € 104.400 afgesloten bij de gemeente Almere. Dit bedrag is tot op heden nog niet afgelost door de Stichting Almere Kennisstad. Tabel 1.1 geeft een en ander weer.

Stichting Almere Kennisstad	70.000
EU-gelden	360.100
Lening gemeente Almere	104.400
<i>Totaal</i>	<i>534.500</i>

Bron: Gemeente Almere

1.3 Organisatie en uitvoering

Web in de Wijk bestond als aanpak, zoals gezegd, al in Emmen (onder de naam De Naoberschapsbank). De Stichting Digitaal Almere kwam in 2002 met het initiatief zo'n project naar de gemeente Almere te halen. In de zomer van 2004 is Web in de Wijk van start gegaan. Het project werd geleid door Stichting Brekend Vaatwerk, die al in Emmen ervaring had opgedaan met Web in de Wijk. De InformatieWerkPlaats – eveneens betrokken bij het project in Emmen – leverde onder meer de kennis over het ontwerp van sociale toepassingen op internet. Binnen het project gaven de Stichting Web in de Wijk – als landelijk ontwikkelaar van het concept – en de Stichting Digitaal Almere advies over de bouw van de software.

Er werd gekozen voor de Almeerse wijken Parkwijk en Verzetswijk als pilotwijken voor het project. In buurtcentrum Parkwijk werd een Digikamer ingericht waar bewoners elkaar konden treffen en samen konden bouwen aan hun website. Hoewel het project inmiddels is afgelopen, is de website www.parkwijkalmere.nl nog steeds actief. De Digikamer in het buurtcentrum is intact en toegankelijk, en volgens de website vinden er diverse activiteiten plaats.

1.4 Rol van Stichting Almere Kennisstad

Uit de interviews met betrokkenen kwam naar voren dat de Stichting Almere Kennisstad een belangrijke faciliterende rol heeft gespeeld binnen het project Web in de Wijk. Zo was de netwerkfunctie van de stichting erg belangrijk, wat er onder meer voor gezorgd heeft dat de verschillende betrokken partijen bij elkaar werden gebracht. Ook is de stichting van belang geweest door het aanvragen van een Europese subsidie voor het project bij de provincie Flevoland. Die subsidie heeft uiteindelijk zo'n 65% van de projectkosten gedekt. Tot slot zat de Stichting Almere Kennisstad in een stuurgroep die het project begeleidde. De daadwerkelijke uitvoering van het project lag bij enkele private partijen.

1.5 Sociale cohesie en ict

Internet kan drie sociale functies vervullen: het helpt mensen 'informatie' te raadplegen, het vergemakkelijkt het 'communiceren' met anderen en het stelt mensen in staat een aantal zaken anders en vaak eenvoudiger te 'organiseren'.⁵ In die zin kan Web in de Wijk in beginsel een bijdrage leveren aan de sociale cohesie van wijkbewoners. Volgens Beckers bestaan er drie stromingen over het effect van ict op sociale cohesie:⁶

- *Het internet verbetert sociale cohesie.* Het biedt de mogelijkheid om ongeacht leeftijd, ras, religie of geslacht over de hele wereld sociale relaties aan te gaan.

⁵ Van den Eerenbeemt, Kuiper en Mulder, 2004: *Een prettige buurt*.

⁶ Beckers, 2004: 'Effecten van ict op sociale cohesie in Cyburg, Amsterdam'.

- *Het internet verslechtert sociale cohesie.* Internetgebruikers brengen minder tijd door met hun familie en vrienden. Het vervreemdt gebruikers van hun lokale gemeenschap en vermindert hun interesse in de buurt.
- *Het internet verandert sociale cohesie.* Effecten van het gebruik van internet zijn ingebed in de sociale complexiteit van het dagelijkse leven.

Welk van deze effecten de overhand heeft en hoe ze uitwerken op sociale contacten is niet duidelijk. Daardoor is het niet eenvoudig een oordeel te geven over de invloed van ict op de sociale cohesie in een buurt.

1.6 Resultaten en beoordeling

Welzijnsprojecten hebben vaak algemene doelstellingen waarbij moeilijk – zo niet onmogelijk – te meten is of die ook daadwerkelijk zijn bereikt. Zo ook het project Web in de Wijk. Uit de vorige paragraaf bleek al dat het niet eenvoudig is om te beoordelen of het (gezamenlijk) maken van een website kan zorgen voor versterking van de sociale cohesie. Het feit dat Web in de Wijk relatief kort loopt in Almere en alleen op wijkniveau kan worden gemeten, bemoeilijkt deze beoordeling nog eens.

Het is wel mogelijk een positief oordeel te geven over de subdoelstellingen van Web in de Wijk. Zo is er een server voor de wijk ontwikkeld, is de software van Web in de Wijk beschikbaar gekomen, en zijn er websites van bewoners en wijkorganisaties ontwikkeld. Ook het streefgetal van websites die dankzij Web in de Wijk zijn gecreëerd, is bereikt. Terwijl er minimaal 150 websites gemaakt dienden te worden, blijkt uit een projectevaluatie dat het gerealiseerde aantal veel hoger ligt (663 gemaakte websites).⁷ Ook heeft het project mensen in staat gesteld om hun computervaardigheden en daarmee hun *employability* te vergroten.

Web in de Wijk is geïnitieerd door enkele private partijen die eenzelfde project ook al in Emmen hadden uitgevoerd. De betrokken partijen hadden om die reden belang bij het welslagen van het project. Er was echter geen sprake van een *bottom up*-benadering: Web in de Wijk was immers geen initiatief vanuit de Almeerse samenleving. De financiële betrokkenheid van marktpartijen bij het project was daarnaast minimaal. Het grootste deel van

⁷ Web in de Wijk: leuk in Almere! Projectverslag 2006.

het project is bekostigd met EU-gelden, een bijdrage van de Stichting Almere Kennisstad en een lening van de gemeente Almere.

De website www.parkwijkalmere.nl is nog steeds actief, terwijl het project al geruime tijd geleden is afgerond. In de periode na de afloop van het project zijn er nog enkele honderden websites via Web in de Wijk gemaakt.⁸ Toch dringt de vraag zich op of de hoge kosten van het project (€ 534.500) opwegen tegen de potentiële baten. Het is moeilijk de precieze baten van Web in de Wijk te achterhalen door het ontbreken van een specifieke en goed meetbare projectdoelstelling. Het is aan te bevelen bij soortgelijke projecten in de toekomst helderdere doelstellingen te hanteren, zeker wanneer het om zulke grote investeringen als bij Web in de Wijk gaat.

Web in de Wijk was een redelijk innovatief project. Omdat het project in 2002 al in een wijk van de gemeente Emmen was uitgevoerd, hoefde het wiel echter niet volledig opnieuw uitgevonden te worden. Omdat er leereffecten en -ervaringen beschikbaar waren, was het risico om in de uitvoering tegen onbekende problemen aan te lopen minder groot. Tabel 1.2 geeft de beoordeling van het project Web in de Wijk op schematische wijze weer.

Tabel 1.2 Beoordeling van Web in de Wijk

Criterion	Beoordeling
Doelstelling behaald?	+/-
Neveneffecten	-
Continuering	+
Heldere doelen	-
Bottom up	-
Financiële betrokkenheid marktpartijen	-
Kosten-baten	-
<i>Innovativiteit</i>	+/-

⁸ Interview met E.R. Kuiper, projectleider Web in de Wijk.

1.7 Tot slot

Web in de Wijk is geen succesvol project van de Stichting Almere Kennisstad, ook al worden de projectactiviteiten momenteel nog steeds voortgezet. Er is te veel geld gestoken in activiteiten waarvan het onduidelijk is wat zij precies hebben opgeleverd. Dat komt mede door het ontbreken van specifieke en meetbare projectdoelstellingen. Ook waren marktpartijen onvoldoende financieel geïnteresseerd aan het project; het grootste deel van de projectkosten werd gefinancierd met EU-gelden.

2 Wijkportaal Literatuurwijk

2.1 Achtergrond

Het project Wijkportaal Literatuurwijk was een pilot-project waarbij een website werd ontwikkeld voor bewoners, bedrijven en instellingen in de Literatuurwijk. Op het portaal staat informatie over de wijk en kunnen vragen worden gesteld aan bijvoorbeeld de wijkagent of de woningcorporatie. Het wijkportaal biedt een wijkgids met informatie voor de wijkbewoner, een agenda met een compleet overzicht van de activiteiten in de wijk, voorlichting van diverse organisaties, en communicatie tussen bewoners onderling en met organisaties.

2.2 Doelstelling en middelen

Het project Wijkportaal Literatuurwijk had drie algemene doelstellingen:⁹

- een verhoogde kwaliteit van wonen en welzijn in de Literatuurwijk van Almere;
- een grotere onderlinge betrokkenheid en zelfredzaamheid van bewoners in de Literatuurwijk;
- meer bruikbare en betrouwbare kennis van het gebruik van internetportalen als middel om gemeentebrede doelen betreffende wonen en welzijn te realiseren.

Een beoogd resultaat van het project was de ontwikkeling van een website in de Literatuurwijk die voor welzijnsverhoging en versterking van de sociale cohesie moest zorgen. Het wijkportaal moest daarnaast zorgen voor een verbetering van de informatie en interactie tussen burgers onderling en tussen de burger en overheden.¹⁰ Om het succes van het wijkportaal te meten werden enige criteria opgesteld. Het project zou een succes zijn wanneer in het eerste jaar minimaal 50% van de bewoners van de Literatuurwijk het wijkportaal minimaal twee keer zou bezoeken.¹¹ Dat betekent dat er in één jaar tijd tenminste 8.000 bezoekers van de site zouden

⁹ Fluitman en Eijssens, 2004: *Plan van Aanpak Wijkportaal Literatuurwijk*.

¹⁰ Interview E. Eijssens, projectleider Wijkportaal Literatuurwijk.

¹¹ Nota Gedeputeerde Staten, 2004: *Bijlage IAP-project 'Wijkportaal Literatuurwijk' (IAP21005)*.

moeten zijn. Het project diende als pilot voor het ontwikkelen van wijkportalen in andere Almeerse woonwijken.

Om bovenstaande doelstellingen te kunnen realiseren is een investering van € 425.630 gedaan.¹² Een groot deel werd uitgevoerd met een Europese subsidie (€ 214.252). De Stichting Almere Kennisstad en de provincie Flevoland hebben beide een bijdrage geleverd van € 83.689 en de betrokken private partijen investeerden in totaal € 44.000. Tabel 2.1 geeft een overzicht van de kosten en investeringen van het project weer.

Tabel 2.1 Kosten en investeringen van Wijkportaal Literatuurwijk (in €)

Inter Access	30.000
Stichting Domare en The CommunicationFarm	14.000
Stichting Almere Kennisstad	83.689
Provincie Flevoland	83.689
EU-gelden	214.252
<i>Totaal</i>	<i>425.630</i>

Bron: Fluitman en Eijssens/Nota Gedeputeerde Staten, 2004

2.3 Organisatie

Binnen het project waren een beleidsteam, bouwteam, contentteam en een stuurgroep actief.¹³ Het beleidsteam werd gevormd door de Stichting Domare, waarin de woningcorporaties Goede Stede, Groene Stad Almere en Ymere, welzijnsstichting De Schoor en Zorggroep Almere participeerden, en het bedrijf The CommunicationFarm, een creatief bureau voor interactieve communicatie. Dit beleidsteam zou nauw samenwerken met een klankbordgroep waarin alle betrokken partijen in de Literatuurwijk vertegenwoordigd waren. De Stichting Domare was primair verantwoordelijk voor de ontwikkeling van beheer en de businesscase,

¹² Volgens gegevens van de gemeente Almere liggen de kosten € 4.000 lager (dus op € 421.630). De EU-gelden en de subsidies van Stichting Almere Kennisstad en de provincie Flevoland liggen daarbij op hetzelfde niveau als in tabel 2.1.

¹³ Fluitman en Eijssens, 2004: *Plan van Aanpak Wijkportaal Literatuurwijk*.

terwijl The CommunicationFarm de klankbordgroep organiseerde, zich richtte op de functionele uitgangspunten en een bijdrage leverde aan de visie op de bekostiging van het wijkportaal.

Het bouwteam werd gevormd door de ict-dienstverlener Inter Access, tevens één van de deelnemende partijen binnen het bestuur van de Stichting Almere Kennisstad in de periode 2003-2006. Dit bedrijf was verantwoordelijk voor de bouw van het wijkportaal, inclusief een goed contentmanagement/redactiesysteem voor de betrokkenen die zouden gaan informeren en communiceren via het wijkportaal. Inter Acces was uiteindelijk ook verantwoordelijk voor de *hosting* van het portaal en het onderhoud aan de programmatuur van de website. Het inhoudelijke beheer zou na lancering van de website in handen komen van een wijkredactieteam. De art direction was in handen van The CommunicationFarm en de integratie van WotsjDis! in het wijkportaal werd geleid door het bedrijf Breedband Video Services.

Het contentteam werd georganiseerd door The CommunicationFarm, dat zich richtte op het activeren en begeleiden van de betrokkenen in de buurt om de inhoud voor het wijkportaal te gaan leveren. De Stichting Domare zou zich ook bezighouden met het activeren van betrokkenen om de inhoud voor de website te gaan leveren. Breedband Video Services richtte zich op het realiseren van de benodigde faciliteiten hiervoor en het organiseren van cursussen voor bijvoorbeeld voortrekkers binnen de wijk of bepaalde organisaties. In de stuurgroep van het project zaten vertegenwoordigers van de drie projectteams en een vertegenwoordiger van de Stichting Domare.

2.4 Uitvoering

De Stichting Domare droeg aanvankelijk de financiële verantwoordelijkheid voor het project. Na verloop van tijd bleek echter dat er te weinig draagvlak voor de doelstellingen van de stichting bij de deelnemende partijen bestond, wat medio 2004 heeft geleid tot opheffing van de stichting. Hierna is het project onderdeel geworden van het programma van de Stichting Almere Kennisstad.

In mei 2004 werd het project gestart met het online zetten van de projectsite (www.literatuurwijk.nl), waarna bewoners van de Literatuurwijk via een

nieuwsbrief op de hoogte werden gesteld van het wijkportaal. In de maanden hierna is een technisch vooronderzoek uitgevoerd en is de klankbordgroep voor de eerste maal bijeengekomen. Eind 2004 werd het wijkportaal gebouwd en in de maanden daarna is dit gevuld met (buurt)informatie. Op 25 juni 2005 is het wijkportaal van de Literatuurwijk van start gegaan met een officiële opening door burgemeester Jorritsma. Het was aanvankelijk de bedoeling om het wijkportaal voor een bepaalde periode te testen, maar omdat sommige projectonderdelen meer tijd kostten dan verwacht is die testfase nooit van de grond gekomen.

Het wijkportaal heeft actief gedraaid van het voorjaar 2005 tot begin 2006. Hierna bleef de website wel online, maar was er geen redactieteam dat de informatie op de site vernieuwde. Het wijkportaal heeft begin 2007 een doorstart gemaakt en valt nu onder de Stichting G7 Communication. De website www.literatuurwijk.nl is momenteel actief, maar staat wel op een laag pitje.

2.5 Rol van Stichting Almere Kennisstad

Stichting Domare was de initiator en oorspronkelijke uitvoerder van het project Wijkportaal Literatuurwijk. Nadat de Stichting Domare was opgeheven en het project in feite zonder opdrachtgever zat, viel het project onder de verantwoordelijkheid van Stichting Almere Kennisstad. De stichting had een faciliterende rol en was niet actief betrokken bij de uitvoering van het project. Wel zorgde de stichting voor een goede projectplanning en leverde zij een uitgebreid netwerk dat belangrijk was voor het project. Ook hield Stichting Almere Kennisstad zich bezig met het geldbeheer; dat uitte zich onder meer in de rol die de stichting bij de aanvraag van de Europese subsidie vervulde. Uit de interviews blijkt ook dat de stichting een stimulerende rol heeft gespeeld op dalmomenten van het project.

2.6 Resultaten en beoordeling

Net als Web in de Wijk is het project Wijkportaal Literatuurwijk een welzijnsproject, dat als hoofddoel had de kwaliteit van wonen en welzijn in de Literatuurwijk te vergroten en onderlinge betrokkenheid en

zelfredzaamheid van de bewoners te versterken. Het is geen eenvoudige zaak te beoordelen of deze abstracte doelstellingen bereikt zijn. In paragraaf 1.5 werd al gezegd dat de relatie tussen ict en sociale cohesie op verschillende manieren uitlegbaar is.

Wel kan met zekerheid worden gesteld dat de subdoelstelling van het project om een wijkportaal te creëren, gerealiseerd is. In een 'actieve' periode van ruim een half jaar heeft het wijkportaal circa 11.500 bezoekers gehad (het aantal unieke bezoekers was onbekend).¹⁴ Daarmee was het streefgetal van 8.000 bezoekers in het eerste jaar behaald. Wel bleek enkele maanden na de lancering van de website al sprake van een daling van het aantal bekeken pagina's, namelijk van 15.991 pageviews in oktober 2005 naar 7.473 bekeken pagina's in december 2005.

Het project Wijkportaal Literatuurwijk had een bijzonder innovatief karakter: door middel van ict de kwaliteit van wonen en welzijn in een Almeerse wijk verhogen en de sociale cohesie in die wijk versterken. Het wijkportaal is door een aantal maatschappelijke instellingen geïnitieerd, wat zorgde voor betrokkenheid van marktpartijen bij het project. Ondanks de *bottom up*-benadering was de financiële betrokkenheid van marktpartijen beperkt (circa 10% van projectkosten). Het grootste deel werd bekostigd met Europese gelden (€ 214.252). De Stichting Almere Kennisstad droeg ongeveer een vijfde van het totale bedrag bij.

Wanneer gekeken wordt naar het kostenplaatje van dit project, is het de vraag of de kosten werkelijk opwegen tegen de baten. De totale kosten van het project lagen op € 425.630, waarvan het grootste deel is besteed aan de ontwikkeling van de website. Een belangrijke kostenpost van het wijkportaal was het contentmanagementsysteem (CMS), dat van belang is voor het onderhouden van de website. Dat leidde tot een moeizamer implementatietraject dan vooraf werd ingeschat, maar zorgde uiteindelijk nauwelijks voor kostenoverschrijdingen.

Tabel 2.2 geeft de beoordeling van het project Wijkportaal Literatuurwijk op schematische wijze weer.

¹⁴ Brevidius Multimedia Projecten, 2005: *Plan van aanpak*.

Tabel 2.2 Beoordeling van Wijkportaal Literatuurwijk

Criterion	Beoordeling
Doelstelling behaald?	+/-
Neveneffecten	-
Continuering	+
Heldere doelen	-
Bottom up	+
Financiële betrokkenheid marktpartijen	-
Kosten-baten	-
<i>Innovativiteit</i>	+

2.7 Tot slot

Het project Wijkportaal Literatuurwijk heeft begin 2007 een doorstart gemaakt. Ondanks het feit dat het wijkportaal nog steeds actief is, is het project geen succes. Het is namelijk niet erg duidelijk of het wijkportaal een wezenlijke bijdrage heeft geleverd aan de kwaliteit van wonen en welzijn, de sociale cohesie en de zelfredzaamheid van bewoners. Daarmee worden de hoge kosten van dit innovatieve project niet gerechtvaardigd.

3 Digitaal Hoger Onderwijs

3.1 Achtergrond

Een belangrijke doelstelling van het gemeentelijke beleid Almere Kennisstad was het aantrekken van hoger onderwijs naar de gemeente. In dit kader werd het project Digitaal Hoger Onderwijs uitgevoerd. Studenten konden in een digitale leeromgeving modules van een studie naar keuze binnen de onderwijsinstelling Instituut voor Information Engineering (IIE) volgen. De toetsing vond (deels) digitaal plaats. Het programma was bestemd voor professionals met mbo-, havo- of vwo-niveau die graag vanuit hun werksituatie verder willen studeren.¹⁵ Door middel van de opleiding E4P (Education for Professionals) konden zij zich verder ontwikkelen tot ict-specialist en een erkend hbo-diploma behalen.

3.2 Doelstelling en middelen

De doelstelling van het Kennisstad-project Digitaal Hoger Onderwijs is het opstarten van een ‘nieuwe’ opleiding voor het IIE, gebaseerd op het combineren van werken en leren, waarbij een digitale leeromgeving de basis vormt.¹⁶ De kosten van dit project bedroegen € 212.900. Het grootste deel van dit bedrag werd gefinancierd met een subsidie van de Stichting Almere Kennisstad (€ 174.500). Het IIE – onderdeel van de Hogeschool van Amsterdam (HvA) – heeft als initiator van het project het restbedrag betaald.

Tabel 3.1 Investerings in Digitaal Hoger Onderwijs (in €)

Stichting Almere Kennisstad	174.500
Co-financiering private partijen	38.400
<i>Totaal</i>	<i>212.900</i>

Bron: Gemeente Almere

¹⁵ Stichting Almere Kennisstad: *Beter Wonen, Werken & Leren en Welzijn met behulp van ICT*.

¹⁶ Rotteveel, 2002: *Projectplan Digitaal Hoger Onderwijs Almere*.

3.3 Organisatie en uitvoering

Het IIE is de eerste onderwijsinstelling voor hoger onderwijs in de gemeente Almere en leidt mensen op tot ict-professionals. Om de positie van toonaangevende en innovatieve onderwijsinstelling te versterken besloot het IIE in 2001 door middel van het Virtueel Instituut Almere een nieuwe, grotendeels digitale opleiding te ontwikkelen: E4P. Deze opleiding zou openstaan voor mensen met een mbo, havo of vwo-diploma. E4P is een hbo-opleiding die hetzelfde curriculum heeft als dat van andere opleidingen aan het IIE.

Om digitaal onderwijs aan te kunnen bieden moest een digitale leeromgeving worden gecreëerd waar studenten e-modules en *cases* konden volgen en communicatie met de docent en onderwijsinstelling zou plaatsvinden. Ook moest er een toetsomgeving worden ontwikkeld waar studenten diagnostische toetsen konden maken en zo konden kijken of zij klaar waren voor de afsluitende toets. Daarnaast moest een digitaal portfolio worden gemaakt waarmee de studenten het leerproces konden volgen en sturen, en inzicht kregen in het nog af te leggen traject. Tot slot moest een groeps- of communicatieomgeving worden ontwikkeld waarin groepen digitaal konden samenwerken en communiceren.¹⁷ Het IIE heeft het on-line documentenbeheersysteem Iknow en de virtuele leeromgeving voor E4P zelf ontwikkeld; het toetsprogramma Questionmark werd gekocht van het bedrijf Stoas.¹⁸

In het schooljaar 2002/2003 bood het IIE de opleiding voor de eerste maal aan. De studie was grotendeels via internet te volgen; omdat persoonlijk contact tussen docent en student belangrijk werd geacht vond er eenmaal per week een ontmoeting met de studenten plaats. De opdrachten en stages van studenten werden afgestemd op hun professionele werkzaamheden, waarbij speciale afspraken werden gemaakt met de bedrijven waar de studenten werkten. Deze bedrijven vergoedden een deel van de studiekosten van hun werknemers.

De werving van studenten voor E4P bleek minder eenvoudig dan verwacht. Het IIE heeft onder meer via de Vereniging Bedrijfskring Almere (VBA) geworven, waardoor er een directe link bestond met het lokale bedrijfsleven.

¹⁷ Rotteveel, 2002: *Projectplan Digitaal Hoger Onderwijs Almere*.

¹⁸ Interview S. de Vos, projectleider Digitaal Hoger Onderwijs.

Aan het begin van het project werd als minimumeis gesteld dat er 30 studenten zouden deelnemen aan de opleiding in september 2002. Uiteindelijk bleken zich aan het begin van de opleiding maar vijftien mensen te hebben aangemeld. Van dat aantal hebben uiteindelijk zes studenten E4P actief gevolgd. De reden hiervan was dat de opleiding voor velen toch erg moeilijk te combineren viel met hun werk of gezin.

Een mogelijke oorzaak van de gebrekkige werving van studenten, is de minder gunstige economie in die periode; de ict-sector zat als geheel in die jaren in een dal. Uit de interviews blijkt ook een gebrekkige wervingscampagne: de betrokken partijen (IIE, HvA) hadden meer aandacht moeten besteden aan promotie van de opleiding. Volgens een projectevaluatie was de communicatieafdeling van de HvA onvoldoende toegerust om studenten uit een andere doelgroep dan middelbare scholieren te werven.¹⁹ Een betere wervingscampagne had wellicht tot een groter aantal geïnteresseerden kunnen leiden. Ook hadden de partijen vooraf een marktonderzoek kunnen uitvoeren waaruit de interesse in een digitale opleiding zou blijken.

Door gebrek aan interesse heeft het IIE besloten de opleiding niet meer aan te bieden. De opleiding E4P heeft uiteindelijk één jaar gedraaid. Voor een klein aantal studenten heeft het IIE ook de rest van het vierjarige programma aangeboden. Omdat deze deelnemers allemaal overdag werkten, waren ze niet in staat om ‘regulier’ onderwijs te volgen en vond veel communicatie digitaal plaats (bv. via e-mail of Iknow).²⁰

3.4 Rol van Stichting Almere Kennisstad

Digitaal Hoger Onderwijs was een initiatief van het IIE, onderdeel van de HvA. Om de digitale opleiding E4P aan te kunnen bieden heeft de onderwijsinstelling zelf het on-line documentenbeheersysteem Iknow en de virtuele leeromgeving voor E4P ontwikkeld. Het toetsprogramma Questionmark werd gekocht van het bedrijf Stoas. De rol van Stichting Almere Kennisstad binnen dit project was vooral financieel van aard. Omdat het project goed aansloot op de doelstellingen van de stichting, heeft

¹⁹ Evaluatie Digitaal Hoger Onderwijs (28 januari 2003).

²⁰ Interview S. de Vos, projectleider Digitaal Hoger Onderwijs.

zij het project voor ruim 80% gefinancierd (€ 174.500). Deze financiële steun is erg belangrijk geweest voor het van de grond komen van dit project.

3.5 Resultaten en beoordeling

Digitaal Hoger Onderwijs had een heldere doelstelling, namelijk een digitale ict-opleiding voor professionals aan te bieden. Hoewel de opleiding E4P gerealiseerd is, begon slechts de helft van het beoogde aantal studenten aan de opleiding. In de loop van het studiejaar viel een aanzienlijk deel van de studenten af. Daarmee is de centrale doelstelling van het project slechts deels behaald. Door gebrek aan interesse heeft het IIE besloten geen vervolg te geven aan E4P. Blijkbaar bestond er op de markt te weinig behoefte aan een digitale ict-opleiding of slaagde men er niet in het marktpotentieel effectief aan te boren.

Wel heeft het project neveneffecten gehad. Zo heeft de opleiding E4P gezorgd voor een vooruitstrevend intranet voor het IIE, zorgde het voor kennis over e-learning en heeft de onderwijsinstelling ervaring gekregen met digitaal toetsen. Daarnaast heeft het project wellicht een positief effect gehad op de uitstraling van het IIE als ict-kennisinstelling. Deze neveneffecten hebben echter geen toegevoegde waarde voor Stichting Almere Kennisstad die het grootste deel van het project heeft bekostigd.

Zoals bij veel andere Kennisstad-projecten het geval is, had het project Digitaal Hoger Onderwijs een zeer innovatief karakter. Het gevolg daarvan was echter ook dat de betrokken partijen weinig of geen ervaring hadden met de uitvoering van het desbetreffende project. Dat zorgde ervoor dat in de uitvoering geregeld tegen onbekende problemen werd aangelopen, zoals het vinden van de juiste onderwijsvorm. Ook de werving van studenten leverde moeilijkheden op.

De opleiding E4P is door marktpartijen zelf geïnitieerd (*bottom up*) en zorgde om die reden in beginsel voor een grotere levensvatbaarheid van het project. Mede door een gebrekkige wervingscampagne van het IIE en de HvA heeft dit echter niet tot een succes geleid. De financiële betrokkenheid van de marktpartijen was bij dit project klein (ongeveer 18%); de Stichting Almere Kennisstad heeft het aanzienlijke bedrag van € 174.500 geïnvesteerd in het project. Dat kan door critici worden gezien als weggegooid geld. Wil de

stichting haar doelstellingen realiseren, dan is het echter onvermijdelijk nu en dan te investeren in projecten waarvan de uitkomst niet zeker is. In beginsel had het project een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het gemeentelijke beleid om hoger onderwijs binnen de stad te bevorderen. Wel hadden het IIE en de HvA een grotere financiële bijdrage moeten leveren, zeker met het oog op de positieve neveneffecten die het project voor deze partijen had.

Tabel 3.2 geeft de beoordeling van het project Digitaal Hoger Onderwijs op schematische wijze weer.

Tabel 3.2 Beoordeling van Digitaal Hoger Onderwijs	
criterium	Beoordeling
Doelstelling behaald?	-
Neveneffecten	+/-
Continuering	-
Heldere doelen	+
Bottom up	+/-
Financiële betrokkenheid marktpartijen	-
Kosten-baten	-
<i>Innovativiteit</i>	+

3.6 Tot slot

Digitaal Hoger Onderwijs is een grotendeels mislukt Kennisstad-project. Hoewel er een digitale opleiding (E4P) tot stand is gebracht, is door gebrek aan interesse geen vervolg hieraan gegeven. Wel heeft het project positieve neveneffecten gehad voor het IIE als onderwijsinstelling.

Projecten in publiek-private samenwerking

4 Digitale Marktplaats en Infomere

4.1 Achtergrond

Omdat het MKB vaak basale ict-kennis mist en er een gebrek aan transparantie is op de ict-markt, werd het plan opgevat om een digitale gids op te stellen met het feitelijke aanbod van ict-producten, -diensten en -kennis van en voor Almeerse bedrijven. Hierdoor konden ict-aanbod en -vraag beter bij elkaar worden gebracht. Met het project Digitale Marktplaats werd voorbereidend werk verricht voor het project Infomere. De website www.infomere.nl hielp MKB-ers met ict-gerichte vragen en bood een online-adviseur die het ict-aanbod in Almere in kaart bracht en het MKB in contact kon brengen met ict-bedrijven.

4.2 Doelstelling en middelen

Doel van de projecten Digitale Marktplaats en Infomere is het verkrijgen van een functionele 'ict-wijzer' voor het MKB binnen de gemeente Almere met een gewenste meerwaarde passend binnen de informatiesamenleving.²¹ Dat behelst onder meer de ontwikkeling van een website, het aanwijzen van een ict-adviseur, en het in kaart brengen van het ict-aanbod binnen Almere.

De kosten van de projecten Digitale Marktplaats en Infomere bedroegen respectievelijk € 150.000 en € 330.000, in totaal dus € 480.000. Een groot deel van dat bedrag (€ 247.500) werd opgevangen door een Europese subsidie, verkregen via de provincie Flevoland. In totaal leverde de Stichting Almere Kennisstad een financiële bijdrage van € 165.000. Het restbedrag (€ 67.500) werd gefinancierd door private partijen. Tabel 4.1 geeft een overzicht van de investeringen in de projecten Digitale Marktplaats en Infomere.

²¹ Stichting Platform Almere I-City, 2002: *Projectvoorstel Digitale ICT-marktplaats Almere I-City*.

Tabel 4.1 Investerings in Digitale Marktplaats en Infomere (in €)

Digitale Marktplaats	
Stichting Almere Kennisstad	110.000
Co-financiering private partijen	40.000
<i>Totaal</i>	<i>150.000</i>
Infomere	
Stichting Almere Kennisstad	55.000
EU-gelden	247.500
Co-financiering private partijen	27.500
<i>Totaal</i>	<i>330.000</i>
Totale kosten Digitale Marktplaats en Infomere	480.000

Bron: Gemeente Almere, Stichting Almere Kennisstad

4.3 Organisatie en uitvoering

De projecten Digitale Marktplaats en Infomere moeten in feite worden gezien als één project dat bestond uit twee fases. De ontwikkeling van een digitale ict-marktplaats was een initiatief van Platform I-City dat in mei 2002 van start ging. De digitale marktplaats paste goed binnen de doelstellingen van het platform. In de eerste fase werd een demo gemaakt en getoetst voor de portal van de digitale marktplaats. Het projectteam in deze fase bestond uit de bedrijven Euroshop, Emexus en Dutch e-Com. Het laatstgenoemde bedrijf was verantwoordelijk voor de bouw en ontwikkeling van de marktplaats, die eigendom zou worden van Platform I-City.²² Deze eerste fase (Digitale Marktplaats) liep december 2003 ten einde.

In april 2004 werd onder de naam Infomere de tweede fase van het project gestart. Het projectteam bestond uit de bedrijven Red en Van Bragt Marketing Management, die zorgden voor de verdere ontwikkeling van de digitale marktplaats (www.infomere.nl) en het in kaart brengen van het ict-aanbod binnen Almere. De adviestaken van de digitale marktplaats werden

²² De activiteiten van Dutch e-Com werden na een faillissement overgenomen door het bedrijf Curiosity.

door Van Bragt Marketing Management uitgevoerd. De stuurgroep bestond uit vertegenwoordigers van de Stichting Almere Kennisstad, de VBA, Platform I-City, de Kamer van Koophandel Flevoland en het MKB Flevoland. De taak van de stuurgroep bestond uit het doen van aanbevelingen en advisering met betrekking tot de resultaten van het project en de mogelijke voortzetting na het eerste projectjaar. Daarnaast was er een werkgroep die bestond uit de twee projectuitvoerders en vertegenwoordigers van de VBA, Syntens Flevoland, de Kamer van Koophandel Flevoland, het IIE, ROC Flevoland en verschillende lokale bedrijfsverenigingen in Flevoland. Deze werkgroep besprak onder meer de projectresultaten op regelmatige basis en organiseerde een gezamenlijke MKB-bijeenkomst. Tot slot was er een klankbordgroep waaraan de inhoud van de website periodiek werd voorgelegd.²³

Eind april 2004 kon de website www.infomere.nl voor de eerste maal worden geraadpleegd. Om de website te promoten onder het MKB in Almere werd een campagne gestart waarvan directmail aan ict-bedrijven, radio-interviews, busreclame, advertenties in lokale bladen en presentaties bij MKB-bijeenkomsten deel uitmaakten. Het project werd voor een periode van één jaar ondersteund door subsidies van de Stichting Almere Kennisstad en de provincie Flevoland.

Onderdeel van het project was het zoeken van toekomstige partners die een doorstart na afloop van het project in 2005 mogelijk zouden maken. De digitale marktplaats heeft één jaar bestaan en staat nu op 'standby', omdat het niet gelukt is om nieuwe partners voor de financiering van de site te vinden. Daarvoor zijn twee verklaringen: allereerst zou een financiële bijdrage van het MKB voor ict-advisering via de digitale marktplaats de drempel voor bedrijven te zeer verhogen. Ten tweede zou het opnemen van advertenties van ict-aanbieders afbreuk doen aan de onafhankelijke rol van de website en de persoonlijke adviseur.²⁴

4.4 Rol van Stichting Almere Kennisstad

De ontwikkeling van een digitale ict-marktplaats was een initiatief van Platform I-City dat in mei 2002 van start ging. De digitale marktplaats paste

²³ Görtemöller, 2005: *Eindverslag www.infomere.nl*.

²⁴ Idem.

goed binnen de doelstellingen van het platform. Op dat moment vormde het Platform I-City nog een aparte stichting; het project Digitale Marktplaats was dus geen initiatief van de Stichting Almere Kennisstad. Op het moment dat dit project werd beëindigd (december 2003) viel het wel onder Stichting Almere Kennisstad. De stichting had niets met de uitvoering van de projecten Digitale Marktplaats en Infomere te maken. Het projectteam van het project Digitale Marktplaats bestond uit de bedrijven Euroshop, Emexus en Dutch e-Com; binnen het project Infomere bestond het team uit de bedrijven Red en Van Bragt Marketing Management. De rol van de Stichting Almere Kennisstad was vooral financieel van aard. De twee projecten hebben de Stichting Almere Kennisstad gezamenlijk € 165.000 gekost, ofwel zo'n 34% van de totale kosten.

4.5 Resultaten en beoordeling

Met de realisatie van een digitale ict-marktplaats voor het MKB is de helder geformuleerde doelstelling van de projecten Digitale Marktplaats en Infomere bereikt. Hoewel Digitale Marktplaats en Infomere niet de meest innovatieve projecten van de Stichting Almere Kennisstad waren, heeft de website www.infomere.nl een jaar lang nuttige ondersteuning geboden aan MKB-ers op het gebied van ict. Daar was in de praktijk ook behoefte aan, zo bleek uit een telefonische enquête onder 400 MKB-bedrijven.²⁵ De bedrijven vonden de website een goed instrument en 31% van de geënquêteerden gaf aan interesse te hebben in een afspraak met de adviseur. Inhoudelijk waren de resultaten van het project in het lopende jaar kwantitatief en kwalitatief positief van aard. Het aantal unieke bezoekers per maand van www.infomere.nl is tussen april 2004 en april 2005 gestegen van circa 300 tot meer dan 1.000. Tabel 4.2 geeft een cijfermatig overzicht van de resultaten die met de website zijn behaald.

Uit een evaluatie van het project Infomere blijkt dat de persoonlijke adviseur in één jaar tijd 261 persoonlijke bezoeken heeft afgelegd bij MKB-ers, wat resulteerde in 61 doorverwijzingen naar opleidingsinstellingen, ict-bedrijven in Flevoland, de ontwikkelingsmaatschappij Flevoland, de Kamer van Koophandel Flevoland en Syntens Flevoland. Van deze doorverwijzingen waren er 21 naar Syntens Flevoland en ten minste zeven MKB-ers zijn in

²⁵ Görtemöller, 2005: *Eindverslag www.infomere.nl*.

een kennisoverdracht-, begeleidings- of subsidietraject bij deze organisatie gekomen.²⁶ De digitale marktplaats heeft dus tot een beperkt aantal goede *matches* tussen ict-vraag en -aanbod geleid.

Tabel 4.2 Resultaten van www.infomere.nl aan het eind van het project (per 31 maart 2005)

Totaal aantal unieke bezoekers	7.108
Gemiddeld aantal unieke bezoekers per dag	42
Totaal aantal bezoekers	10.620
Aantal hits	466.118
Aantal bezochte pagina's	150.375
Aantal contacten (telefoon en e-mail)	2.167

Bron: Görtemöller, 2005

Marktpartijen zijn vanaf het begin financieel onvoldoende betrokken bij de projecten. In totaal hebben zij slechts 14% van de projectkosten bekostigd. Omdat de projecten niet door het Almeerse MKB zelf zijn geïnitieerd, toonden private partijen uiteindelijk te weinig interesse om te investeren in het voortbestaan van de digitale marktplaats. Zeker met het oog op de aanzienlijke EU-subsidie en de investeringen van de Stichting Almere Kennisstad is het jammer dat een in beginsel waardevolle website is ontwikkeld, waarvan geen gebruik meer wordt gemaakt.

Tabel 4.3 geeft de beoordeling van de projecten Digitale Marktplaats en Infomere op schematische wijze weer.

²⁶ Görtemöller, 2005: *Eindverslag www.infomere.nl*.

Tabel 4.3 Beoordeling van Digitale Marktplaats en Infomere

Criterium	Beoordeling
Doelstelling behaald?	+
Neveneffecten	-
Continuering	-
Heldere doelen	+
Bottom up	-
Financiële betrokkenheid marktpartijen	-
Kosten-baten	-
<i>Innovativiteit</i>	+/-

4.6 Tot slot

Hoewel www.infomere.nl een belangrijke hulpbron voor MKB-ers met ict-vragen kan zijn, is het niet gelukt om private partijen zover te krijgen om te investeren in het voortbestaan van de website. Hoewel dat betekent dat de projecten Digitale Marktplaats en Infomere geen succes zijn, hadden zij in beginsel wel de potentie om succesvol te worden.

5 Domotion

5.1 Achtergrond

Een groot deel van de Almeerse beroepsbevolking pendelt iedere dag op en neer naar het werk, met als gevolg dat zij in de file moet staan op de A6, A1 en A9. Om deze mobiliteit te verminderen en de mogelijkheid te bieden om in Almere te wonen en te werken, verkende het project Domotion de kansen die telewerken biedt aan de regio rond Amsterdam en Almere. Telewerken is een nieuwe manier van werken die samengaat met een moderne stijl van werkgeverschap. Werknemers zouden op deze manier vanuit huis of een telewerkkantoor in de wijk werken, met als potentieel gevolg dat files afnemen. Telewerken zou aantrekkelijk kunnen zijn voor de werknemer die de spits wil vermijden en voor de werkgever die op zoek is naar een nieuwe backoffice.²⁷

5.2 Doelstelling en middelen

De centrale doelstelling van het project Domotion was het verkrijgen van inzicht in de wijze waarop telewerken een bijdrage kan leveren aan een betere bereikbaarheid van de regio Amsterdam. Voor Stichting Almere Kennisstad lag de nadruk daarbij vanzelfsprekend op de gemeente Almere. Het project Domotion had vijf subdoelstellingen:²⁸

1. een beleidsadvies voor de opdrachtgever Kerngroep Gemeensecretarissen over een grootschalige implementatie van telewerken;
2. de realisatie van tenminste drie telewerkpilots;
3. het ontwerp en de concrete realisatie van tenminste één telewijkkantoor in een Almeerse wijk gelegen aan de A6;
4. een breed toepasbaar instrumentarium in de vorm van een elektronisch handboek voor de aanpak van telewerken, met een integratie van wonen, werken en mobiliteitsreductie als invalshoek;
5. een mobiliteitsmodel waarmee regionale mobiliteitseffecten van telewerken (uitgesplitst naar gemeente) worden berekend.

²⁷ Zie website Stichting Almere Kennisstad: www.almerekennisstad.nl.

²⁸ Evaluatie project Domotion.

Projecten in publiek-private samenwerking

De kosten van het project lagen op meer dan € 460.000. Dat bedrag is bijeengebracht door de zeven regiosteden Almere (Stichting Almere Kennisstad), Amsterdam, Amstelveen, Haarlem, Haarlemmermeer, Hilversum en Zaanstad. Ook het Regionaal Overlegorgaan Amsterdam (ROA), de provincies Noord-Holland en Flevoland, het ministerie van Verkeer en Waterstaat en TNO hebben een aanzienlijke bijdrage geleverd. De Stichting Almere Kennisstad heeft een financiële bijdrage van € 100.000 geleverd,²⁹ veel meer dan de meeste andere deelnemende steden. Tabel 5.1 geeft een en ander weer.

Tabel 5.1 Investerings in Domotion (in €)

Stichting Almere Kennisstad	100.000
Amsterdam	85.000
Amstelveen	6.500
Haarlem	13.600
Haarlemmermeer	10.100
Hilversum	8.100
Zaanstad	12.800
ROA	20.000
Provincie Noord-Holland	61.500
Provincie Flevoland	20.000
Ministerie van Verkeer en Waterstaat	63.000
TNO	60.000
<i>Totaal</i>	<i>460.600</i>

Bron: Gemeente Almere

²⁹ Oorspronkelijk lag de financiële bijdrage van de Stichting Almere Kennisstad op € 152.000. Het feit dat Stichting Almere Kennisstad uiteindelijk € 100.000 heeft bijgedragen aan Domotion, had te maken met de gehanteerde verdeelsleutel met de regiogemeenten nadat bleek dat veel steden in de regio Amsterdam (incl. provincie Noord-Holland en Flevoland) mee gingen doen en een bijdrage leverden. De € 52.000 is weer naar de subsidiepot van Stichting Almere Kennisstad teruggevloeid.

5.3 Organisatie en uitvoering

Het project Domotion is ontwikkeld in opdracht van de Kerngroep Gemeentesecretarissen (KGS) binnen de Regionale Samenwerking Amsterdam. Het projectteam bestond uit een vertegenwoordiger van de gemeenten Amsterdam en Almere, en TNO. Tot slot was er nog een klankbordgroep die bestond uit vertegenwoordigers van de projectpartners. Het project werd op drie verschillende manieren door TNO uitgevoerd. Allereerst vonden er drie telewerkpilots plaats bij publieke organisaties, namelijk bij de provincie Noord-Holland, de Bestuursdienst van de gemeente Amsterdam en de Dienst Infrastructuur, Verkeer en Vervoer van de gemeente Amsterdam. In deze pilots werd gekeken hoe telewerken de woon-werksituatie en het mobiliteitspatroon veranderde. Zij moesten een beeld geven van hoe telewerken in de praktijk werkte, hoe productief de telewerkers waren en hoe zij omgingen met 'werken op afstand'. Ten tweede werd op regionale schaal via scenario's bekeken welk effect telewerken kon hebben op congestiegevoelige corridors als de A1, A2, A6, A7, A9 en A10.

Het derde onderdeel van Domotion richtte zich op telewerken in de wijk.³⁰ In aansluiting op eigen onderzoek heeft het Almeerse bedrijf XB Networks in zijn pand een telewijkkantoor ingericht, waar telewerkers terecht konden. Na een jaar besloot dit bedrijf de exploitatie van het telewijkkantoor echter te staken vanwege de geringe belangstelling; bij het bedrijf hebben ten hoogste tien mensen getelewerkt. Toen is besloten om TNO een haalbaarheidsstudie van telewijkkantoren in de regio, met de focus op Almere, uit te laten voeren; deze studie is in het najaar van 2004 afgerond.³¹ Het project Domotion liep van maart 2003 tot mei 2005.

5.4 Rol van Stichting Almere Kennisstad

Bij de eerder besproken projecten heeft de Stichting Almere Kennisstad vooral een faciliterende rol gespeeld. Bij het project Domotion was de stichting echter veel actiever betrokken, namelijk als projectleider. Deze grotere rol heeft zich ook geuit in een grotere financiële bijdrage ten opzichte van de andere partners binnen het project. De Stichting Almere

³⁰ TNO, 2004: *Haalbaarheidsstudie 'Telewijkkantoren' in Almere*.

³¹ Evaluatie project Domotion.

Kennisstad heeft bijna een kwart van de totale projectkosten voor haar rekening genomen.

5.5 Resultaten

Het project Domotion is er in geslaagd meer inzicht te bieden in de effecten van telewerken. Daarmee is de centrale doelstelling van het project behaald. Het project heeft onder meer geleid tot een beleidsadvies van TNO aan KGS. Uit dit rapport blijkt dat telewerken bijdraagt aan het verbeteren van de regionale bereikbaarheid en dat het sociale en bedrijfsmatige voordelen biedt.³² Hoewel telewerken kansrijk is, was het op dat moment nog te vroeg om dit ook daadwerkelijk in de praktijk te brengen. Daarom is het na afloop van de projectperiode lange tijd stil geweest rondom Domotion. Momenteel zijn er wel vergevorderde plannen om vanuit de Stichting Almere Kennisstad een vervolg te geven aan het project (onder de naam Extended Domotion). Dat vervolgproject moet een samenwerkingsverband worden tussen de gemeenten Almere en Amsterdam en het bedrijf Cisco in het kader van het Clinton Global Initiative (CGI). Hierbij worden de onderzoeksresultaten van het project Domotion gebruikt. Het doel van Extended Domotion is de woon-werkmobiliteit terug te dringen en daarmee de CO₂-uitstoot. Daarnaast richt Almere zich op de realisatie van enkele telewijk- en satellietkantoren in Almere in samenwerking met ondernemers en investeerders.

Ook de subdoelstellingen van het innovatieve project zijn grotendeels behaald. Zo zijn er drie telewerkpilots geweest, is er een elektronisch handboek gerealiseerd in de vorm van een Virtueel Platform en heeft het project een mobiliteitsmodel opgeleverd om de effecten van telewerken op de bereikbaarheid te berekenen. De subdoelstelling om een telewijkkantoor in Almere te realiseren is slechts deels gelukt. Hoewel zo'n kantoor aanvankelijk was ingericht bij het bedrijf XB Networks, heeft dit vanwege geringe belangstelling niet lang bestaan.³³ Hierna is pas een haalbaarheidsstudie naar telewijkkantoren in Almere uitgevoerd. Het was logischer geweest om die studie vooraf uit te laten voeren.

³² TNO, 2004: *Beleidsadvies Domotion*.

³³ Evaluatie project Domotion.

De Stichting Almere Kennisstad heeft binnen het project Domotion, zoals gezegd, een financiële bijdrage van € 100.000 geleverd. In concreto heeft dit voor de stichting het eindrapport van TNO en de haalbaarheidsstudie naar telewijkkantoren in Almere opgeleverd. Vooralsnog wegen de kosten van het project niet tegen baten op, maar wanneer telewerken in Almere in de toekomst alsnog realiteit wordt, kunnen de gedane investeringen nog een zeker rendement opleveren.

Domotion was een aanbodgedreven project, geïnitieerd door de Kerngroep Gemeentesecretarissen binnen de Regionale Samenwerking Amsterdam. Ook het Rijk en de provincies waren partner binnen het project. Marktpartijen waren financieel nauwelijks betrokken bij het project; alleen TNO heeft een bijdrage van € 60.000 geleverd. Deze *top down*-benadering is bij een project als dit niet vreemd, aangezien het hier duidelijk om een publiek belang ging, namelijk het verminderen van de negatieve maatschappelijke effecten van verkeerscongestie en tijdverlies. Vanwege coördinatieproblemen zou een dergelijk project moeilijk vanuit de markt zelf geïnitieerd kunnen worden.

Tabel 5.2 Beoordeling van Domotion

criterium	Beoordeling
Doelstelling behaald?	+
Neveneffecten	- *
Continuering	-
Heldere doelen	+
Bottom up	-
Financiële betrokkenheid marktpartijen	-
Kosten-baten	-
<i>Innovativiteit</i>	+

* Als het vervolgproject Extended Domotion daadwerkelijk wordt gerealiseerd, heeft het project Domotion alsnog een positief neveneffect gehad

5.6 Tot slot

Het project Domotion heeft gezorgd voor meer inzicht in de effecten van telewerken. Hoewel er plannen zijn voor een vervolgproject, is er tot nu toe echter weinig met de resultaten van het project gedaan. Dat is zonde van de gedane investeringen. Om die reden kan Domotion vooralsnog niet als een succesvol Kennisstad-project worden gezien.

6 Samenwerking met private partijen

Bij de oprichting van de Stichting Almere Kennisstad is gekozen voor publiek-private samenwerking (PPS) als organisatievorm. In dit hoofdstuk wordt uiteengezet wat PPS is en waarom de gemeente Almere hiervoor heeft gekozen. Vervolgens zal worden besproken op welke wijze vorm gegeven is aan de publiek-private samenwerking en of de stichtingsconstructie toegevoegde waarde heeft gehad.

6.1 Wat is PPS?

PPS is een samenwerkingsverband waarbij overheid en bedrijfsleven, met behoud van eigen identiteit en verantwoordelijkheid, gezamenlijk een project realiseren op basis van een heldere taak- en risicoverdeling.³⁴ De reden om een PPS op te zetten is dat overheden vaak slecht zijn ingericht op het efficiënt ondernemen van commerciële activiteiten.³⁵ Dat komt omdat overheidsmanagers in het algemeen minder sterke efficiëncyprikkels ondervinden dan managers in private ondernemingen, omdat slecht presteren niet direct tot verlies van marktaandeel of faillissement leidt. Daarnaast is er binnen de overheid vaak sprake van uiteenlopende en soms snel wisselende doelstellingen die met elkaar moeten worden verzoend. Het vermijden van (politieke) conflicten is in die context vaak belangrijker dan het vinden van de meest doelmatige oplossing. Ten slotte stimuleert de wijze van aansturing van overheidsmanagers – minder gekoppeld aan prestaties op de markt, meer aan interne procedures en regels – niet tot het nemen van risico's en het onderzoeken van telkens nieuwe mogelijkheden. Via PPS probeert men overheidsdoelen te realiseren door gebruik te maken van particulier initiatief op een manier die voor beide partijen aantrekkelijk is.

Een PPS-constructie moet voldoen aan een aantal voorwaarden:³⁶

1. Het moet duidelijk zijn wie waarvoor verantwoordelijk is en wie welke kosten en risico's draagt. Dit moet contractueel vastgelegd worden.
2. Het gaat om het realiseren van zowel maatschappelijke als commerciële doelen.

³⁴ Zie website ministerie van Financiën: www.minfin.nl (Kenniscentrum PPS).

³⁵ NYFER, 2000: *Markten voor infrastructuur*, p. 56

³⁶ Combinatie Fluor/BAM/Boskalis/Twynstra Guddé, 2004: *PPS-contractering*.

3. Beide partijen verwachten, dankzij de samenwerking en de inbreng van ieders specifieke verantwoordelijkheid, een beter eindresultaat te bereiken.
4. Elke partij behoudt zijn eigen identiteit en verantwoordelijkheid.

Een basisvoorwaarde voor PPS is verder dat er meetbare prestatienormen worden geformuleerd om partijen te kunnen houden aan en afrekenen op de gemaakte afspraken.

Aan PPS kleven niet alleen maar voordelen maar ook risico's.³⁷

1. Er kan een kloof ontstaan tussen de verwachtingen van de overheid en private partijen, bijvoorbeeld omdat er geen duidelijke afspraken zijn gemaakt over de verdeling van kosten en risico's of omdat zich nieuwe, onvoorziene kosten en risico's voordoen.
2. Er kan twijfel ontstaan over de overheidsdoelstellingen of de toewijding aan de afgesproken doelen. Als gevolg van politieke machtswisselingen kan de toewijding aan geformuleerde doelen verminderen. Een nieuwe politieke coalitie zal zich misschien nog wel formeel maar niet moreel gebonden achten aan de intentie van de overeenkomst.
3. De betrokkenheid van veel verschillende beleidssectoren en overheidsdiensten kan het besluitvormingsproces ondoorzichtig maken en het tempo van besluitvorming sterk vertragen.
4. Tekortkomingen in het 'flankerend' beleid (beleid op aanpalende beleidsterreinen) kunnen het risico van een project vergroten c.q. het rendement verminderen.
5. Partijen zijn in de publiek-private samenwerking op elkaar aangewezen. Dit houdt het risico in dat zij elkaar in gijzeling nemen (*hold-up*).
6. Het project kan onvoldoende transparant zijn, waardoor het risico ontstaat dat partijen zich aan hun verplichtingen onttrekken of de kantjes er af lopen (*shirking*).

6.2 Stichting Almere Kennisstad als PPS

De gemeente Almere heeft voor de uitvoering van het economische beleid Almere Kennisstad gekozen voor de oprichting van een stichting, die werd

³⁷ NYFER, 2000: *Markten voor infrastructuur*, p. 58.

aangemerkt als een PPS-constructie. Als reden hiervoor werd genoemd dat dit de innovatieve slagkracht van het programma zou kunnen verhogen en de betrokkenheid van de partners zou kunnen optimaliseren.³⁸ De doelstellingen van de Stichting Almere Kennisstad werden vastgelegd in statuten en de zeggenschap werd gedelegeerd aan een bestuur, waarin de oprichters – zowel de gemeente als private partijen – zitting hadden. Daardoor werd het Kennisstad-beleid op afstand gezet van de dagelijkse politiek en was het mogelijk innovatieve projecten uit te voeren, zonder dat daarvoor telkens opnieuw politieke steun moest worden gezocht.

De inbreng, taken en verantwoordelijkheden van de deelnemende partijen waren helder geformuleerd. Zoals in hoofdstuk 1 reeds besproken stuurde het bestuur op hoofdlijnen en vergaderde het gemiddeld drie tot vier keer per jaar. Private partijen betaalden een jaarlijkse contributie van € 34.000 en publieke partijen investeerden in deelname door het detacheren van professionals. Ook werden de deelnemende partijen geacht om elk minimaal één projectvoorstel per jaar in te dienen.³⁹

Bij de uitvoering van projecten had de Stichting Almere Kennisstad met name een faciliterende en adviserende rol, terwijl private partijen voor de uitvoering van de projecten zorgden.

Doordat van alle deelnemende partijen een financiële bijdrage werd gevraagd, werd *commitment* aan de doelstellingen van de stichting gewaarborgd. Toch was de betrokkenheid van de private partijen bij de Kennisstad-projecten in de praktijk niet bijzonder groot. Een reden daarvan was dat de projecten van de Stichting Almere Kennisstad vooral een maatschappelijk karakter hadden. De private partijen die deelnamen hadden weinig commercieel belang bij de uitvoering van de Kennisstad-projecten en waren ook contractueel niet gebonden om een deel van de kosten of risico's op zich te nemen. In die zin is er ook nooit sprake geweest van PPS in de zuivere betekenis van het woord. Daardoor bleef de gemeente in hoofdzaak de 'eigenaar' van de projecten van de stichting. Dit kwam ook tot uitdrukking in de financiering.

³⁸ Gemeente Almere, 2003: *Oprichting en bekostiging Stichting Almere Kennisstad* (6 januari 2003).

³⁹ Idem.

Tabel 6.1 Financiële bijdragen van de Stichting Almere Kennisstad (in €)

Project	Totale kosten	Co-financiering	Bijdrage Stichting	Stichting (in %)	EU-subsidie en provincie	Subsidie+ SAK (in %)
Gezondheidsportaal	118.006	22.689	95.317	80,8		
Fiber to the Home	432.000	216.000	216.000	50		
Digitaal filiaal ROCf	64.255	43.835	20.420	31,8		
Internetcommunity Sociale Cohesie	147.605	75.000	72.605	49,2		
Digitaal Hoger Onderwijs	212.900	38.400	174.500	82		
e-Boat	4.498.583	3.959.946	538.637	12		
e-Captains	15.840	2.000	13.840	87,4		
Media Educatie	206.017	45.378	160.639	78		
ICT Tussen de Vaarten	58.492	38.526	19.966	34,1		
Abrinet	164.067	96.000	68.067	41,5		
Almere XS Pack	41.363	41.363	0	0		
Brandveiligheid Stichtse kant	71.722	15.000	56.722	79,1		
PC Thuis	213.000	30.000	183.000	85,9		
Smart Homes	72.700	22.700	50.000	68,8		
Cultureel Digitaal	92.225	15.725	76.500	82,9		
Digitale Marktplaats	150.000	40.000	110.000	73,3		
i-Café	155.600	105.600	50.000	32,1		
Breedbandbeeldbibliotheek	500.000	425.000	75.000	15		
Beter Wonen	173.700	70.000	103.700	59,7		
Scoren in bedrijfssectoren	194.300	114.300	80.000	41,2		
Pilot Gezondheidsportaal	235.000	80.000	155.000	66		
Almere Fiber pilot	220.000	110.000	110.000	50		
Fonologische computer	84.000	44.200	39.800	47,4		
Domotion	460.600	360.600	100.000	21,7		
Infomere	330.000	275.000	55.000	16,7	247.500	91,5
Web in de Wijk	534.500	464.500*	70.000	13,1	360.100	80,5
Wijkportaal Literatuurwijk	421.630	337.941	83.689	19,8	297.941	90,5
SIAM	170.000	50.000	120.000	70,6		
Selfcareplanning Flevoziekenhuis	329.400	295.000	34.400	10,4	172.000	62,7

* De co-financiering van dit project bestond uit een Europese subsidie en een lening van de gemeente Almere
Bron: Gemeente Almere, 2007

Terwijl PPS veronderstelt dat er duidelijke afspraken zijn over de verdeling van kosten en risico's tussen de contractpartijen, stak de gemeente er het meeste geld in. Bij veertien van de in totaal 29 projecten heeft de Stichting Almere Kennisstad de helft of meer gefinancierd, in sommige gevallen zelfs meer dan 80%. Daarnaast waren er nog vier projecten die voor een groot deel met EU-gelden of een subsidie van de provincie Flevoland zijn bekostigd. In de praktijk bleken private partijen dus vaak onvoldoende financieel betrokken bij projecten. Tabel 6.1 geeft een en ander weer.

Het runnen van een projectorganisatie met elf partijen bleek ook geen sinecure. Met zo'n groot aantal partijen is niet duidelijk wie waarvoor verantwoordelijk is en wat ieders bijdrage in de kosten en risico's is. Uiteindelijk is er dan geen enkele partij verantwoordelijk behalve de gemeente die het meeste geld fourneert. Daarin schuilde ook een gevaar voor de continuïteit van de Kennisstad-projecten.

Een belangrijk risico van PPS-constructies is dat de politieke steun voor het project afbrokkelt door verschuiving in politieke prioriteiten. Dat is niet gebeurd. De Stichting Almere Kennisstad heeft steeds voldoende draagvlak in de Almeerse politiek behouden. Wel was er kritiek op de inzet van private partijen en het gebrek aan duidelijkheid over bereikte resultaten.

Begin 2007 heeft een wijziging van de bestuursstructuur van de Stichting Almere Kennisstad plaatsgevonden. Het stichtingsbestuur is hierbij omgevormd tot een Raad van Toezicht. Ook is het aantal bestuursleden van de Stichting Almere Kennisstad teruggebracht van elf naar maximaal vijf leden.⁴⁰

6.3 Rol van de stichting

Grosso modo heeft de Stichting Almere Kennisstad zich goed gehouden aan haar kerntaken project control, advisering en ondersteuning, en monitoring en effectmeting. Zij heeft dus met name een faciliterende functie gehad. De Stichting Almere Kennisstad hielp uitvoerende partijen ook vaak bij de aanvraag van een subsidie bij de provincie Flevoland. Alleen in het

⁴⁰ Zie website Stichting Almere Kennisstad: www.almerekennisstad.nl.

geval van het project Domotion heeft de stichting een uitvoerende rol op zich genomen.

6.4 Tot slot

De oprichting van een stichting om in nauwe samenwerking met marktpartijen en op afstand van de dagelijkse politiek economische projecten te realiseren was een zinvolle constructie. De stichting is zeer actief geweest in het uitlokken en faciliteren van innovatieve projecten. Het is aannemelijk dat de stichtingsvorm positief heeft bijgedragen aan de slagvaardigheid en het ondernemerschap. Ook het delegeren van de uitvoering van projecten aan marktpartijen was een verstandige keuze om optimaal te profiteren van kennis en innovativiteit die in de markt aanwezig zijn.

De Stichting Almere Kennisstad heeft echter nooit het karakter gehad van een zuivere PPS. Ten eerste was er geen sprake van een duidelijk omschreven project met een concrete projectdoelstelling, waarvoor publieke en private partijen een samenwerking waren aangegaan. Ten tweede waren er geen duidelijke, contractuele afspraken waarin de partijen hadden vastgelegd hoe zij gezamenlijk tot een goed resultaat wilden komen en wie daarbij verantwoordelijk was voor wat. Met elf partijen is zoiets ook ondoenlijk. Ten derde waren er – op het niveau van de stichting – geen meetbare prestatienormen waaraan de partijen elkaar konden houden en elkaar op konden afrekenen. Wel waren er prestatienormen op projectniveau. Na de recente aanpassing van de bestuursstructuur is een helderder model ontstaan om gezamenlijk met marktpartijen projecten uit te voeren. Echter, ook in de nieuwe constructie is geen sprake van een zuivere PPS.

Het is onvoldoende gelukt om marktpartijen die in de stichting deelnamen, financieel te laten participeren in projecten. Dit had een belangrijke disciplinerende werking kunnen hebben. Nu zijn er te veel projecten met gemeenschapsgeld uitgevoerd, waarvoor een marktpartij nooit had getekend. Het risico van teleurstellende resultaten, zeker bij innovatieve projecten die per definitie risicovol zijn, is daardoor onvoldoende beheerst.

7 Conclusies en aanbevelingen

In de vorige hoofdstukken is een vijftal projecten van de Stichting Almere Kennisstad besproken. Het verkregen beeld van de Kennisstad-projecten is niet bijzonder positief: geen enkel project blijkt een overduidelijk succes te zijn geweest. In slechts twee gevallen worden de activiteiten van het project – na afloop van de projectperiode – nog voortgezet. Ook zijn er maar twee projecten waarvan met zekerheid kan worden gezegd dat het doel is behaald. In geen van de vijf gevallen wegen de projectkosten op tegen de baten.

Niet elk project van de Stichting Almere Kennisstad hoeft een succes te zijn. Aan de voorwaarde van de stichting dat projecten een innovatief karakter moesten hebben, is in de vijf onderzochte gevallen wel voldaan. Dat had echter als gevolg dat de kans om tegen onvoorziene problemen op te lopen groot was. De kritische beoordeling ten aanzien van de behaalde resultaten laat onverlet dat de keuze van Stichting Almere Kennisstad voor vooruitstrevende projecten waarvan de uitkomst onzeker is, te prijzen valt. Hiervan gaat een signaalwerking uit dat er in Almere een bereidheid bestaat om vernieuwende initiatieven te nemen: er gebeurt iets in Almere. Tabel 7.1 geeft de beoordeling van de vijf Kennisstad-projecten op schematische wijze weer.

Tabel 7.1 Beoordeling van de vijf Kennisstad-projecten

	<i>Effectiviteit</i>			<i>Efficiency</i>				<i>Randvoorwaarde</i>
	Doelstelling?	Neven-effecten	Continuering	Heldere doelen	Bottom up	Financiële betrokkenheid	Kosten-baten	Innovativiteit
Web in de Wijk	+/-	-	+	-	-	-	-	+/-
Wijkportaal	+/-	-	+	-	+	-	-	+
Literatuurwijk								
Digitaal Hoger Onderwijs	-	+/-	-	+	+/-	-	-	+
Infomere/Digitale Marktplaats	+	-	-	+	-	-	-	+/-
Domotion	+	-*	-	+	-	-	-	+

Aanbevelingen voor Stichting Almere Kennisstad

- In de nieuwe bestuursstructuur komt tot uitdrukking dat de Stichting Almere Kennisstad geen PPS is, maar een stichting die overheidsprojecten uitvoert in samenwerking met marktpartijen. Om de selectie van projecten te verbeteren verdient het aanbeveling om marktpartijen in de toekomst in grotere mate financieel te committeren aan een project, alvorens met de uitvoering te starten. Bij onvoldoende (financiële) betrokkenheid van private partijen bij een project bestaat het risico dat er na afloop van de subsidieperiode te weinig belangstelling is om verder in de projectactiviteiten te investeren, waarna het project doodbloedt.
- Een tweede aanbeveling is om de vrijblijvendheid van projecten te verminderen. In de selectiefase moet worden onderzocht of er daadwerkelijk behoefte is aan een bepaald project op de markt. Minder projecten van betere kwaliteit moet het devies zijn. Met name het borgen van de financiële en inhoudelijke continuïteit, al bij de aanvang van een project, verdient meer aandacht in de selectiefase. Ook dienen tussentijdse evaluatiemomenten te worden ingebouwd. Dit stelt hogere eisen aan de projectvoorstellen en aan de monitoring van de voortgang. De Stichting Almere Kennisstad lijkt dit te hebben ingezien en is van plan zich voortaan te richten op ‘slechts’ drie of vier projecten per jaar.
- Tot slot is het belangrijk dat de stichting zich actiever richting College en Raad verantwoordt. Door Raadsleden goed te informeren over de activiteiten van de Stichting Almere Kennisstad, ontstaat meer draagvlak binnen de lokale politiek. College en Raad willen immers graag weten wat er precies met publiek geld gebeurt. De stichting moet duidelijk laten zien welke successen zij heeft geboekt, maar moet ook aangeven wanneer bepaalde projecten minder goed verlopen zijn.

Aanbevelingen voor Raad en College

- De gemeente Almere heeft besloten om verder te investeren in de Stichting Almere Kennisstad, ook al zijn, zo blijkt uit dit rapport, tot nu toe geen overweldigende successen geboekt. De nieuwe koers van de stichting – een strenger selectiebeleid, een grotere financiële

betrokkenheid van marktpartijen en minder projecten per jaar – biedt meer kans op succes en kan aldus voor een sterkere signaalwerking zorgen dat er in Almere een innovatieve, ondernemende mentaliteit heerst.

- Omdat projecten voor een belangrijk deel met gemeenschapsgeld worden bekostigd, dienen er heldere afspraken te zijn over de wijze waarop verantwoording wordt afgelegd over de besteding van middelen en de bereikte resultaten. De statuten van de stichting dienen helder te verwoorden binnen welk mandaat de stichting kan opereren. De toezichthouders (Raad van Toezicht) hebben tot taak er op toe te zien dat dit gebeurt.
- Om het beleid van stichtingen die op afstand van de politiek opereren, zoals de Stichting Almere Kennisstad, goed te kunnen controleren en beoordelen, moeten strenge eisen worden gesteld aan de informatievoorziening. Te denken valt aan periodieke managementrapportages – bijvoorbeeld tweemaal per jaar – over de projecten en de financiële verantwoording daarvan. Omdat raadsleden vaak al overstelpt worden met rapporten en beleidsstukken, is het van belang dat dergelijke managementrapportages zo overzichtelijk en bondig mogelijk worden opgesteld. Daarnaast kunnen bij het verstrekken van subsidies voorwaarden worden gesteld aan de wijze van rapportage en verantwoording.

Projecten in publiek-private samenwerking

8 Literatuurlijst

Beckers, D., 2004: 'Effecten van ict op sociale cohesie in Cyburg, Amsterdam', in: J. de Haan en O. Klumper, red., 2004: *Jaarboek ict en samenleving 2004. Beleid in praktijk*, Uitgeverij Boom, Amsterdam

Brevidius Multimedia Projecten, 2006: *Plan van aanpak. Toetsjaar Literatuurwijk.nl*, Brevidius, Amsterdam

Combinatie Fluor/BAM/Boskalis/Twynstra Gudde, 2004: *PPS-contracting: een goed begin is het halve werk*, Amersfoort

Eerenbeemt, F. van den, E.R. Kuiper en B. Mulder, 2004: *Een prettige buurt. Internet als gereedschap*, Kenniscentrum Grote Steden/SQM, Den Haag

Evaluatie Digitaal Hoger Onderwijs (28 januari 2003)

Evaluatie project Domotion

Fluitman, L. en E. Eijssens, 2004: *Plan van Aanpak Wijkportaal Literatuurwijk*

Gemeente Almere, 2003: *Oprichting en bekostiging Stichting Almere Kennisstad* (6 januari 2003), Almere

Görtemöller, E., 2005: *Eindverslag www.infomere.nl mei 2005*, Platform I-City, Almere

Nota Gedeputeerde Staten, 2004: *Bijlage LAP-project 'Wijkportaal Literatuurwijk' (LAP21005)*

NYFER, 2000: *Markten voor infrastructuur. De invloed van institutionele aspecten op de prestaties van infrastructuur*, Ministerie van V&W, Den Haag

Projectvoorstel Web in de Wijk Almere (augustus 2003)

Rotteveel, P., 2002: *Projectplan Digitaal Hoger Onderwijs Almere*, Virtueel Instituut Almere, Almere

Projecten in publiek-private samenwerking

Stichting Almere Kennisstad, 2003: *Stichting Almere Kennisstad. Bedrijfsplan 2003-2004*, SAK, Almere

Stichting Almere Kennisstad, 2004: *Almere Kennisstad 2001-2004. Inzicht in resultaten, uitzicht op effecten*, SAK, Almere

Stichting Almere Kennisstad, 2006: *Ontwikkelen en innoveren met ict. Sociale en economische aspecten van ict-vernieuwingen in regionale context*, SAK, Almere

Stichting Almere Kennisstad, z.j.: *Beter Wonen, Werken & Leren en Welzijn met behulp van ict*, SAK, Almere

Stichting Platform Almere I-City, 2002: *Projectvoorstel Digitale ICT-marktplaats Almere I-City*, Almere

TNO, 2004: *Beleidsadvies Domotion*, TNO, Delft

TNO, 2004: *Domotion. Haalbaarheidsstudie 'Televijkantoren' in Almere*, TNO, Delft

Tweede Kamer, 2006: *Staat van de beleidsinformatie 2006*, Vergaderjaar 2005-2006, Kamerstuk 30 558, nrs. 1-2

Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, 2004: *Handreiking kaderstelling*

Web in de Wijk: leuk in Almere! Projectverslag 2006

Websites

www.almerekennisstad.nl (Stichting Almere Kennisstad)

www.domotion.nl (Projectsite Domotion)

www.literatuurrijk.nl (Wijkportaal Literatuurwijk)

www.minfin.nl (Ministerie van Financiën)

www.parkwijk.nl (Web in de Wijk in Parkwijk)

www.webindewijk.nl (Stichting Web in de Wijk)

9 Lijst van geïnterviewden

P. Aggenbach, Stichting Digitaal Almere
H. van Bragt, projectleider Infomere
A. Deutekom, GoedeStede
P. van Eijk, oud-directeur Stichting Almere Kennisstad
E. Eijssens, projectleider Wijkportaal Literatuurwijk
F. Halsema, projectleider Domotion
G. Jansen, Stichting Almere Kennisstad
L. Kinsbergen, Emexus
E. Kuiper, projectleider Web in de Wijk
H. Linzel, projectinitiator Wijkportaal Literatuurwijk
T. Triezenberg, IIE
M. Verspaget, projectleider Digitale Marktplaats/Infomere
S. de Vos, projectleider Digitaal Hoger Onderwijs

NYFER is alle geïnterviewden bijzonder erkentelijk voor hun bereidwilligheid om informatie te verschaffen ten behoeve van dit onderzoek.

Gemeente Almere
Raadsgriffie
Secretariaat Rekenkamer
Postbus 200
1300 AE Almere

Gemeente Almere

